

RAKAS,

KAMALA

OPO

**– LUKIOLAISTEN
KOKEMUKSIA OPINTO-
OHJAUKSESTA**

SUOMEN LUKIOLAISTEN LIITON SELVITYS 2017

Rakas, kamala opo

– lukiolaisten kokemuksia opinto-ohjauksesta

RAKAS, KAMALA OPO

– LUKIOLAISTEN KOKEMUKSIA OPINTO- OHJAUKSESTA

SUOMEN LUKIOLAISTEN LIITON SELVITYS 2017

Rakas, kamala opo
– lukiolaisten kokemuksia opinto-ohjauksesta.

Suomen Lukiolaisten Liiton selvitys

Tekijä: Juhani Saari
Graafinen suunnittelu: Antti Kyrö
Infografiikat: Juhani Saari

Julkaisija: Suomen Lukiolaisten Liitto. Helsinki

SISÄLLYS

Puheenjohtajan tervehdys	7
Johdanto	9
1. Yleiset kokemukset ohjauksesta sekä ainevalintoihin vaikuttavat tekijät	13
2. Opiskelutaidot ja opiskeluilmapiiri	41
3. Ylioppilaskirjoituksiin valmistautuminen ja niihin liittyvä ohjaus	53
4. Jatko-opintoihin liittyvä ohjaus	77
Tutkimuksen toteutus	91
Suomen Lukiolaisten Liitto: kymmenen ajatusta opinto-ohjauksen kehittämiseksi	102

Arvoisa lukija,

tervetuloa tutustumaan Suomen Lukiolaisten Liiton selvitykseen opinto-ohjauksen tilasta nykypäivän lukioissa lukiolaisten kokemana. Kyse on hyödyllisestä tietopaketista, jonka avulla voidaan linjata tulevaisuuden opinto-ohjauksen suuntaviivoja.

Epävarmuus oman tulevaisuuden osalta on täysin inhimillistä. Siksi meidän on ymmärrettävä nuorten huolia ja vastattava niihin. Väheksyminen tai riittämättömät resurssit eivät ole hyväksyttäviä syitä – lukiolaisten hyvinvointi on varma satsaus tulevaisuuteen.

Selvityksestä tulee esille esimerkiksi se, että lukiolaisten jaksaminen on selkeä epävarmuustekijä. Sen lisäksi on havaittavissa, että vanhempien koulutustaustalla on merkitystä siihen, kuinka luottavainen lukiolainen on omien jatkosuunnitelmiensa suhteen. Eriarvoistumiskehitystä ei pidä hyväksyä missään olosuhteissa.

Toimivalla opinto-ohjauksella lukiolaista tuetaan niissä päätöksissä, joita lukiotaivalta asteleva nuori tulee tekemään oman tulevaisuuden osalta. Epävarmuus ylioppilaskirjoitusten tai jatko-opintojen kynnyksellä voidaan ehkäistä sillä, että ohjausta on aidosti tarjolla. Lukiolaiset arvostavat etenkin ainevalintoihin ja kurssien aikataulutukseen liittyvää tukea.

Opinto-ohjaus on valtavassa roolissa, kun puhutaan syrjäytymisen ehkäisemistä ja siitä, miten lukiolainen pääsee sujuvasti jatko-opintoihin. Riittävä ohjaus on avain useaan lukiolaisen haasteeseen. Sen takia on korkea aika keskittyä siihen, millaista opinto-ohjaus on lukioissa tänä päivänä.

Pietu Heiskanen

Puheenjohtaja, Suomen Lukiolaisten Liitto

JOHDANTO

On eräänlainen opintojen ohjauksen paradoksi, että sujuvien opintojen ja koulutusvalintojen tapauksessa sitä ei välttämättä edes huomaa. On myös todennäköistä, että ohjaukseen osaavat hakeutua ja siten myös sitä hyödyntää opiskelijoista parhaiten juuri ne, joilla on opintomenestysensä sekä sosiaalisten resurssien puolesta hyvät edellytykset onnistuneisiin jatkokoulutusvalintoihin. Vastaavasti ohjausta sekä tukea eniten tarvitsevat eivät usein osaa ohjaukseen hakeutua, sillä ohjausresurssin hyödyntämistä edesauttavat myös muuta opiskelua tukevat resurssit ja voimavarat kuten koulutetut vanhemmat sekä sisarukset ja muut sosiaaliset verkostot.

Puutteet opiskelutaidoissa sekä epäonnistuneet kurssivalinnat puolestaan heijastuvat herkästi lukio-opiskelun eri osa-alueille sekä pahimmillaan uupumusasteisena väsymyksenä opiskeluhyvinvointiin sen eri osa-alueilla. Opiskelijan minäkuva voi olla koetuksella, jos se on nojautunut vahvasti opintomenestykseen perusasteella, ja opinnoissa ilmenee lukiossa vastoinikäymisiä. Ongelmien kasautumista ennaltaehkäisevän roolinsa ohella ohjaus myös kannustaa parhaassa tapauksessa opiskelijaa oikea-aikaiseen koulutus- ja ainevalintojaan koskevaan itsereflektioon, joka kantaa myös myöhemmässä elämässä osaamis- ja ammatti-identiteetin muotoutumiseen.

Tutkimukseen osallistuneet lukiolaiset olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä ohjauksen koettuihin ydinfunktioihin: koulutusvalintoihin, kirjoituksiin sekä ainevalintoihin. Henkilökohtainen ja asiantunteva ohjaus saikin tutkimukseen vastanneiden keskuudessa osakseen usein paljon vahvasti opoon henkilöityvää kiitosta, mistä kertovat myös lukuisten tutkimukseen osallistuneiden ylistävät kokemukset sekä lukiosta jo valmistuneiden yhteydenpito lukioaikaiseen opoon.

Hyvä opintojen ohjaus on luonteeltaan ennakoivaa: Opiskelijaa ohjataan harkittuun tiedostamattomaan itsereflektioon opiskelun sekä tulevien koulutusvalintojen suhteen ennen kuin valintatilanne ja siihen liittyvä stressi ovat akuuteimmillaan. Siksi opiskelu-uupumuksen ennaltaehkäisyyn sekä opiskelutaitoihin paikantuvat toiveet, joita ai-neistosta nousi vastaajien kokemana esiin, on syytä ottaa vakavasti. Lukio-opintojen intensiivisyyteen sekä erilaisten koe- ja muiden opiskelukäytäntöjen hahmottamisen vaikeus hahmottuu liian usein vasta erilaisten vastoinkäymisten kasautuessa, vaikka opiskelutekniikkaan liittyvissä haasteissa osataan pääsääntöisesti ennakoida hyvin, mutta myös muissa tutkimuksissa tehdyt havainnot opiskelijoiden uupumuksesta herättävät huolta opiskelutaitoihin valmentavan ohjauksen riittävydestä¹.

Tyytyväisyyden ohella kyselyvastauksissa nousi vahvasti esille myös kokemus ohjauksen liiallisesta keskittymisestä ylioppilaskirjoituksiin jo opintojen alkuvaiheessa. Opiskelijoiden avovastauksissa nousi esiin vahvasti kokemus tarpeesta painottaa opiskelutekniikkaan ja kurssivalintoihin liittyvää ohjausta vielä nykyistä enemmän opintojen alussa työelämään ja jatkokoulutusvalintoihin koskevien toiveiden yleistyessä toisen ja kolmannen vuoden opiskelijavastaa-jien kokemuksissa.

Kirjoituksiin valmentava ohjaus on ymmärrettävä ja luonteva ohjauksen läpileikkaava painopiste, sillä niitä koskeva kiinnostus yh-distää käytännössä kaikkia opiskelijoita. Sen sijaan muut yhteisen ohjauksen painopisteet, kuten jatko-opinnot, opiskelutekniikka ja työ-elämäkysymykset voidaan nähdä tarpeiden ja kiinnostuksen suhteen erotteleviksi tekijöiksi, sillä opiskelijoiden tarpeet vaihtelevat näiden suhteen enemmän. Ohjaustarpeiden vaihtelu puolestaan tekee ryhmäohjauksen keinoin yksilöllisiin tarpeisiin yhtäläisesti vastaavan ohjauksen haastavaksi. Mahdollisuudet henkilökohtaiseen ohjaukseen eivät kuitenkaan näyttäydy tutkimustulosten valossa valitettavasti opiskelijoille yhtäläisinä.

Parhaiten tämä tutkimus pystyy kontribuoimaan opintojen ohjauksen kehittämiseen antamalla tutkimukseen osallistuneille lukiolaisille mahdollisuuden pukea oma kokemuksensa sanoiksi osana laajempaa tutkimuskontekstia herättäen samalla nuorissa ajatuksia. Haluankin tässä

¹ Ks. esim. THL:n Kouluterveyskysely: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaesto-tutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain/mielenterveys#koulu-uupumus>

raportissa esitettävien koettujen epäkohtien ja kehitysehdotusten kuuluvan suoraan opiskelijoilta itseltään. Moni vastaaja kehui tutkimuksen toteuttamistapaa myös omaa ajatteluaan kehittäväksi, sillä kyselylomake oli suunniteltu kattamaan lukio-opiskeluun liittyvät valinta- ja ohjaustarpeet sekä tulevaisuuden odotukset ja jatkokoulutusvalintoihin liittyvät kysymykset asteittain rakentuvasti.

Omistan tämän tutkimusselvityksen omalle lukioaikaiselle opolleni, VTT Sirpa Vahteralle, jonka kanssa minun on ollut ilo päästä tekemään yhteistyötä myös omalla varhaisella tutkijan urallani.

Helsingissä 29.1.2017

Juhani Saari

LUKU 1

YLEISET KOKEMUKSET

OHJAUKSESTA SEKÄ

AINEVALINTOIHIIN

VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

LUVUN KESKEISET TULOKSET

Henkilökohtainen ohjaus tavoitti opiskelijoita parhaiten suurissa sekä erityisesti Itä-Suomen lukioissa. Valinnaiset syventävät opokurssit olivat yleisimpiä pienissä lukioissa sekä Pohjois- ja Etelä-Suomessa.

Opiskelijat eivät juuri koe opetuksen ohjauksen kontribuoivan itsetunnon kehittämiseen tai omien vahvuuksien tunnistamiseen, vaan arvostavat erityisesti ainevalintoihin ja kurssien aikataulutukseen liittyvää ohjausta. Tyytyväisyys jatko-opintoihin ohjaamisessa jakaa opiskelijat selkeästi tyytyväisiin, kriittisiin ja epätietoisiin.

Fysiikan, psykologian ja terveystiedon ainevalinnat ovat kyselyaineistossa voimakkaimmin sukupuolittuneet (sukupuoli selittää aineen suosiota sekä opiskeltavien kurssien määrää). Vanhempien tausta puolestaan selitti terveystiedon (aine suositumpaa duunaritaustaisten keskuudessa) sekä fysiikan (korkeakoulutettu tausta kasvatti) suosiota voimakkaimmin.

Analyyysissä tunnistetaan kolme erityistä ainevalitsijaprofiiliin ideaalityyppejä: 1) luonnontieteellis-matemaattinen painotus, 2) Humanistis-taiteellinen sekä 3) välttelevä ainevalitsija. Ideaalityyppien ääripäistä sekä niiden välistä tunnistettiin viisi eri aineryhmiä suosivaa painotusprofiilia, jotka heijastuivat odotusten mukaisesti vahvasti jatkokoulutusvalinnoissa kiinnostavaksi koettuihin aloihin.

Miehet kokivat kyselyaineistossa ainevalintansa huomattavasti naisia sujuvammiksi. Naiset uskoivat tarvitsevänsä ruotsia jatko-opinnoissaan huomattavasti miehiä useammin, kun taas miehet uskoivat naisia useammin matematiikan olevan jatkossa tarpeen.

Meidän opo on todella mukava ja häneltä uskaltaa hyvin kysyä, jos jokin asia mietityttää. Jos hän ei tiedä etukäteen, ottaa selvää ja kertoo myöhemmin.

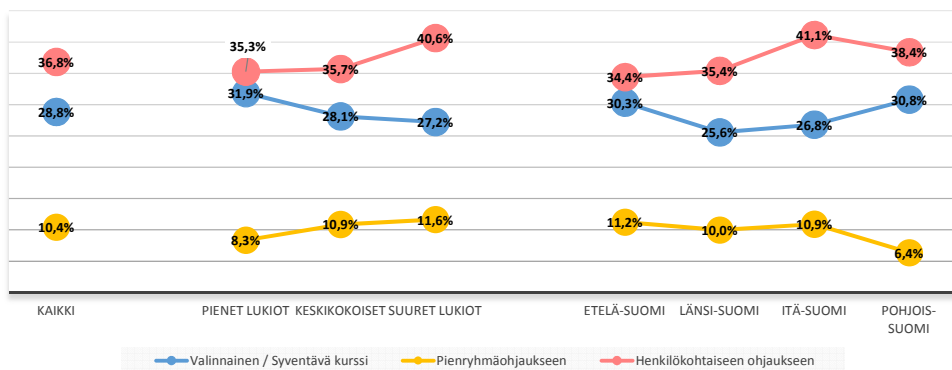
Nainen (ensimmäisen vuoden opiskelija), Varsinais-Suomi

Opinto-ohjaajat ovat lepposia ja mukavia, mutta samalla muistavat pysyä asiallisina ja ovat oikeasti kiinnostuneita oppilaiden tulevaisuudesta!

Nainen (abivuoden opiskelija), Varsinais-Suomi

Tutkimuskyselyssä selvitettiin opiskelijoiden kokemuksia lukioaikaisesta opintojen ohjauksesta suhteessa ainevalintoihin, ylioppilaskirjoituksiin, jatkokoulutusmahdollisuuksiin sekä yleisiin hyvinvointitekijöihin. Tässä ensimmäisessä luvussa tarkastellaan lukiolaisten kokemuksia ohjauksen yleisistä puitteista opintojensa aikana: ohjauksen riittävydestä sekä ohjauksesta suhteessa ainevalintoihin sekä muita ainevalintaan vaikuttavia taustatekijöitä. Ainevalintoihin liittyvistä painotuksista ja preferensseistä muodostetaan tämän luvun lopussa tyypittely, joka perustuu vastaajien ilmoittamiin suunnitelmiin tai jo toteutuneisiin ainevalintapainotuksiin.

Kuvio 11. Osallistuminen syventävään tai vapaaehtoiseen ohjaukseen¹. Vain tilastollisesti merkitsevät tulokset alueen ja lukion koon suhteen.

¹ Ero lukion koon suhteen suuntaa-antava (0,1-tasolla) valinnaisen sekä pienryhmäohjauksen suhteen. Henkilökohtaisen ohjauksen osalta merkitsevä (0,05-tasolla)
Ero alueiden välillä merkitsevä (0,05-tasolla) alueen suhteen ja suuntaa-antava henkilökohtaisen ohjauksen osalta. Erot sukupuolen ja vanhempien taustan suhteen eivät merkitseviä.

Tyypittely pyrkii tunnistamaan eri aineita ja aineryhmiä painottavien tai niitä välttävien valintojen välisiä yhteyksiä, joita tarkastellaan myös suhteessa vastaajia kiinnostaviin jatkokoulutusmahdollisuuksiin.

Kyselyssä kartoitettiin varsinaisen kaikille yhteisen opokurssiin osallistumisen lisäksi osallistumista valinnaisille, syventäville opokursseille sekä pienryhmissä tai henkilökohtaisesti tapahtuvaan ohjaukseen. Kuviossa 1.1 on tarkasteltu lukiolaisten osallistumista täydentäviin valinnaisiin opintojen ohjausmuotoihin oppilaitoksen koon sekä alueellisen sijainnin suhteen. Eroja osallistumisessa ei havaittu opiskelijan sukupuolen tai vanhempien taustan suhteen, vaan ne näyttivät paikantuvan aineistossa selkeästi oppilaitosta itseään kuvaaviin taustatekijöihin.

Kaiken kaikkiaan henkilökohtainen syventävä ohjaus tavoitti reilun kolmanneksen vastaajajoukosta siten, että osallistuminen henkilökohtaiseen ohjaukseen oli joissain määrin yleisempää suurissa lukioissa, sekä erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen lukioissa. Vastaavasti pienryhmäohjaukseen osallistuttiin vähiten Pohjois-Suomessa, joskin tämä ohjauksen muoto tavoitti vain joka kymmenennen vastaajan. Valinnaiset syventävät kurssit puolestaan olivat joissain määrin yleisempiä pienemmissä lukioissa, ja niihin osallistuttiin suhteellisesti vähiten Länsi-Suomessa. Henkilökohtaista ohjausta koettiin kyselyssä kuitenkin selkeästi tarvittavan, kuten vastaaja Pohjois-Pohjanmaalta kokee:

Henkilökohtaista ohjausta saisi olla huomattavasti enemmän paitsi itseni myös muiden näkökulmasta katsoen; tunnit suurissa ryhmissä eivät mielestäni palvele opinto-ohjauksen perimmäistä tarkoitusta.

Mies (abivuoden opiskelija), Pohjois-Pohjanmaa

Opintojen ohjauksessa käytettävän oppimateriaalin osalta kyselyssä kartoitettiin käytettävän oppikirjan muotoa: Noin 72 prosenttia vastaajista tosin totesi, ettei kurssilla käytetty mitään varsinaista oppikirjaa. Tämä kokemus esiintyi erityisesti suuremmissa lukioissa. Erityisesti pienemmissä ja Pohjois-Suomen lukioissa vastaajat ilmoittivat muita useammin kurssilla hyödynnettävän perinteistä paperista oppikirjaa, kun taas sähköistä oppi-

materiaalia hyödynnettiin Itä-Suomen lukioissa hieman muita useammin.

Henkilökohtaisen ajan opinto-ohjaajalle oli kyselyaineistossa varannut ainakin kerran noin 27 prosenttia vastaajista siten, että naiset olivat hakeutuneet vastaanotolle selvästi miehiä useammin. Lisäksi tuloksista havaitaan, että henkilökohtaiselle vastaanotolle hakeuduttiin joissain määrin paremmin suuremmissa lukioissa. Alueiden tai opiskelijan vanhempien koulutustasolla ei havaittu puolestaan eroja, joskin yksittäisten vastaajien kokemukset antavat myös kuvan vastaanotolle pääsyn hankaluudesta:

Opo on ylityöllistetty, olen usein yrittänyt päästä suunnittelemaan lukiotani hänen luo, enkä ole päässyt. Suunnittelen lukio-opiskeluni periaatteessa itse ystävieni tuella, joten asiantunteva tuki olisi ajoittain hyvinkin tarpeessa.

Nainen (toisen vuoden opiskelija), Lappi

Opollani on vain n. 50 oppilasta vastuullaan, joten kaikki on toiminut hyvin ja saa usein henkilökohtaista ohjausta.

Nainen (abivuoden opiskelija), Etelä-Karjala

Kuviossa 1.3 on puolestaan esitetty tutkimukseen osallistuvien käsitystä opintojen ohjauksen koetusta hyödystä. Odotetusti lukiolaiset kokivat ohjauksen yleisimmin hyödyttävän selkeästi opintojen sisältöön ja suunnitteluun paikantuvissa osa-alueissa. Varsin pieni osa, noin viidennes vastaajista koki ohjauksen hyödyttävän oman itsetuntemuksen tai yleisten elämänhallintataitojen kehittämisessä.

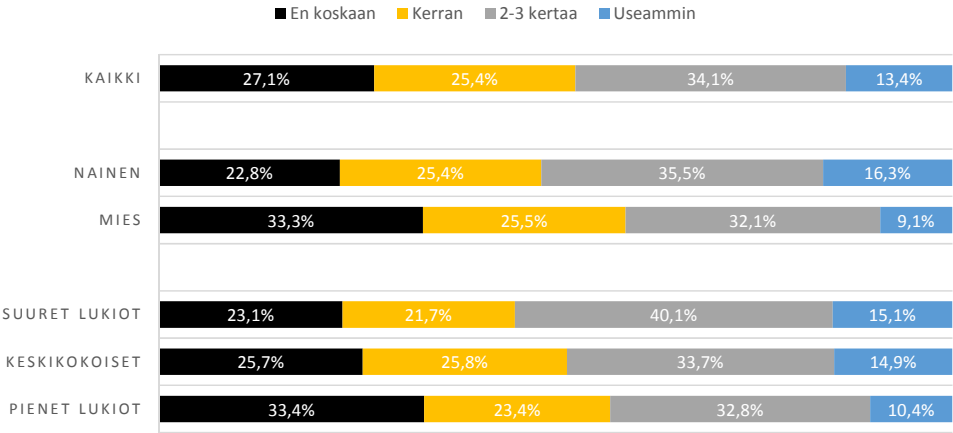
Kaipaisin myös apua itsetuntemuksen lisäämisessä, koska tuntuu vaikealta tehdä päätöksiä lukion jälkeisestä elämästä, kun ei vielä oikein tiedä kuka on.

Nainen (abivuoden opiskelija), Uusimaa

Taulukko 1.1. Oppikirja ja oppikirjan sähköisyys opinto-ohjauksen kurssilla lukion koon ja sijainnin mukaan.

	Sähköinen oppikirja	Perinteinen oppikirja	Molemmat	Ei tiedä	Ei oppikirjaa
Pienet lukiot	6,6%	15,6%	4,9%	7,9%	65,1%
Keskikokoiset	6,9%	8,1%	2,9%	9,5%	72,5%
Suuret lukiot	4,0%	5,6%	2,7%	9,8%	77,9%
Etelä-Suomi	3,1%	10,6%	4,2%	10,8%	71,3%
Länsi-Suomi	7,4%	7,0%	2,8%	8,1%	74,7%
Itä-Suomi	8,0%	8,9%	2,8%	9,3%	70,9%
Pohjois-Suomi	4,3%	18,2%	4,1%	9,5%	63,9%
Kaikki	5,8%	9,8%	3,4%	9,3%	71,7%

Kuvio 1.2 Kuinka usein varannut henkilökohtaisen ajan opinto-ohjaajalle.²

² Tilastollisesti merkitsevät erot, lukion koko ja opiskelijan sukupuoli.

Kuvio 1.3 Lukiolaisten tyytyväisyys opintojen ohjaukseen eri osa-alueilla (nouseva järjestys keskimääräisen tyytyväisyyden mukaan).

■ Täysin eri mieltä ■ Vahvasti eri mieltä ■ Jokseenkin eri mieltä ■ Ei samaa eikä eri mieltä
 ■ Jokseenkin samaa mieltä ■ Vahvasti samaa mieltä ■ Täysin samaa mieltä

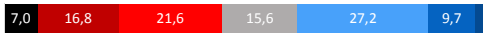
Elämäntaitojen kehittämisessä

Oman itsetuntemuksen kehittämisessä

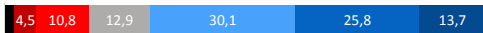
Omien vahvuuksien ja kiinnostusten tunnistamisessa

Tarjolla olevien jatkokoulutusmahdollisuuksien käsittelyssä

Ainevalinnoissa ja kurssien aikatauluksissa

Kokemus ohjauksen hyödyllisyydestä opintojen eri osa-alueilla vaihteli kuitenkin tarkasteluissa tiettyjen kiinnostavien taustatekijöiden suhteen tarkasteltuna³. Kuviossa 1.4 on esitetty miesten ja naisten, lukion koon sekä vanhempien taustan luokissa havaitut tilastollisesti merkitsevät erot keskiarvoprofiileissa. Esimerkiksi kokemus ohjauksen hyödyllisyydestä ”omien vahvuuksien tunnistamisessa” vaihteli vain sukupuolen, ei lukion koon tai vanhempien taustan suhteen, kun taas opiskelijan sukupuoli ei selitä kokemusta ainevalintojen ja kurssien aikataulun tukemisesta. Havaitun yhteyden suuruutta on haarukoitu lisäksi taulukossa efektin suuruutta kuvaavan tunnusluvun suhteen, ja ne esitetään aina niistä kiinnostuneille lukijoille sivujen alaviiteissä. Tulosten perusteella suurin havaittu ero paikantuu kokemukseen ainevalintojen ja kurssien suunnitteluun suhteessa lukion kokoon: Kokemus on keskimäärin heikompi pienemmissä lukioissa, joissa puolestaan havaitaan toisaalta myös hieman keskisuuria ja suuria lukioita vahvempi kokemus yleisten elämäntaitojen osalta. Mahdollinen selitys erolle on se, että pienemmissä lukioissa kurssitarjonta on kaiken kaikkiaan pienempi, jolloin kokemus saattaa kytkeytyä tarjolla olevien kurssivaihtoehtojen runsauden jäsentämiseen.

³ Keskimääräisen kokemuksen eroja testattiin aineistossa yksisuuntaisella ANOVA:lla opiskelijan taustan (sukupuoli ja vanhempien koulutus) sekä oppilaitoksen koon suhteen.

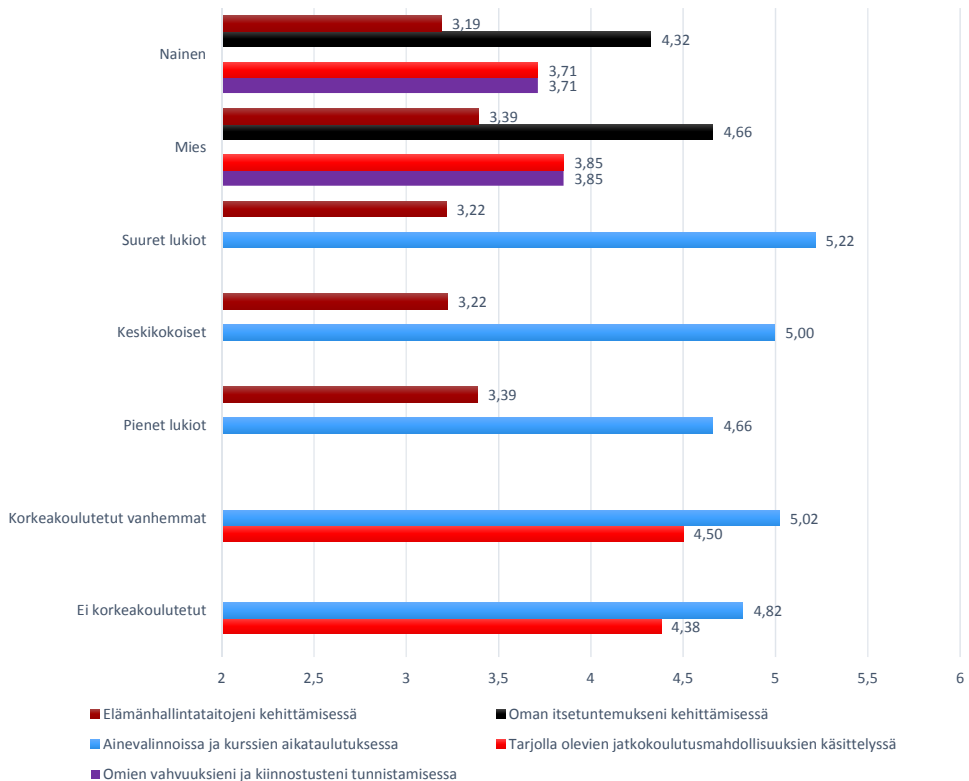
Kaipaisin uusille lukiolaisille enemmän tietoa kurssien sisällöstä, vaikeudesta sekä vaikutuksista. Myös ammattien valintaperusteita voisi esitellä, niistä ei oo kerrottu mitää.

Mies (2. vuoden opiskelija), Uusimaa

Henkilökohtaista ohjausta on hyvin vähän ja tuntuu, että kaikki jätetään itselleen selvitettäväksi/ratkaistavaksi.

Mies (abivuoden opiskelija), Kymenlaakso

Kuvio 1.4 Keskimääräinen kokemus opinto-ohjauksen hyödyllisyyden kokemuksesta (kuvion 1.3 7-portainen asteikko) Vain tilastollisesti merkitsevät ryhmäkeskiarvojen erot näkyvillä.⁴

⁴ Havaitun efektin koko: Vanhempien koulutus x jatkokoulutusmahdollisuuksien käsittely, pieni; x ainevalinnat ja kurssien aikataulutus, kohtalainen; lukion koko * ainevalinnat ja kurssien aikataulutus, merkittävä, * elämänhallintataidot, pieni; sukupuoli * jatkokoulutusmahdollisuuksien käsittely, pieni, * elämänhallintataidot, kohtalainen.

Muiden taustatekijöiden suhteen havaittiin, että miehet kokevat ohjauksen hyödyttävän keskimäärin hieman naisia paremmin jatkokoulutusmahdollisuuksien käsittelemisessä sekä vielä enemmän oman itsetuntemuksen kehittämisessä. Vaikka havaittu ero on voimakkuudeltaan varsin pieni, on kuitenkin mielenkiintoista havaita miesten kokevan ohjauksen tämän osa-alueen suhteen hieman naisia hyödyllisemmäksi. Lisäksi havaittiin, että korkeakoulutettujen vanhempien lapset kokivat jatkokoulutusmahdollisuuksien käsittelyn hieman muita paremmaksi, ja kokivat hyötывänsä aine- ja kurssitarjonnan jäsentämisestä enemmän.

Ohjauksen koettua hyödyllisyyttä tarkastellaan vielä tämän tutkimusraporin neljännessä luvussa lyhyesti suhteessa lukion jälkeisen ajan todennäköisenä pidettyyn toimintaan (hakeeko suoraan jatkokoulutukseen vai pitääkö väli vuoden).

Kuvio 1.5 Kuinka selkeä käsitys opiskelijalla on siitä, mitä haluaa lukion jälkeen tehdä.⁵

■ Ei laikaan 0-1 ■ Ei selkeä 2-3 ■ Neutraali 4-6 ■ Selkeä 7-8 ■ Hyvin selkeä 9-10

Kaikki vastaajat

Naiset

Miehet

Ainakin toinen

Ei korkeakoulutetut vanhemmat

Kyselyssä kartoitettiin myös vastaajan kokemusta lukion jälkeisen ajan toimintaa kuvaavasta varmuudesta. Vastaajista vain noin 40 % koki tietävänsä selkeästi (asteikolla 7-8) tai hyvin (9-10) selkeästi, mitä haluavat tehdä lukion jälkeen. Hyvin epätietoisia (0-1) oli noin joka kymmenes vastaaja siten, että naisten kohdalla kokemus oli hieman miehiä yleisempi. Vanhempien

⁵ Vain tilastollisesti merkitsevät erot: sukupuolen efekti kohtalainen (0,104 ja vanhempien koulutuksen pieni 0,035).

koulutustaso näytti olevan vielä yhteydessä varmuuteen siten, että erittäin tai melko varmojen osuus oli korkeakoulutettujen lapsilla muita suurempi.

Kuvio 1.6 Kuinka kattavasti ohjauksessa on käsitelty opiskelutekniikkaan, kiusaamiseen tai psyykkiseen jaksamiseen liittyviä asioita (ei eroja lukion koon tai alueen suhteen)

■ Ei lainkaan ■ Ei juurikaan ■ Vähän ■ Ei paljon eikä vähän ■ Joissain määrin ■ Paljon ■ Hyvin paljon

Käsitelty erilaisia opiskelutekniikoita ja -taitoja

Selvitetty, kuinka toimia kiusaamis- tai häirintätilanteissa, ja kenelle asiasta voi tulla puhumaan

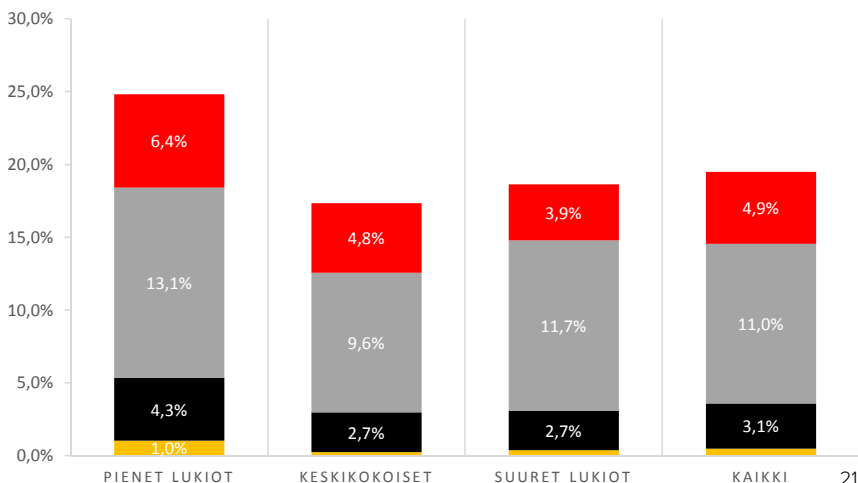
Käsitelty psyykkiseen jaksamiseen ja stressinhallintaan liittyviä asioita

Vastaajien raportoima kokemus kiusaamisesta ja sen yleisyydestä vaihteli myös hieman lukion koon suhteen. Kuviossa 1.7 on raportoitu kiusaamista harvoin, joskus tai usein kokeneiden kumulatiivinen summa, joita vertaamalla havaitaan kokemuksen kiusatuksi tulemisesta ilmenevän yleisemmin pienissä lukioissa.

Kuvio 1.7 Kiusaamiskokemus lukion koon suhteen (tilastollisesti merkitsevä ero). Oletko opintojesi aikana kokenut tulleesi kiusatuksi muiden opiskelijoiden taholta?

■ Usein tai jatkuvasti ■ Joskus ■ Harvoin ■ En osaa sanoa

AINEVALINNAT

Kyselyssä lukiolaisten ainevalintoja kartoitettiin reaaliaineiden osalta kysymysmoduulilla, jossa opiskelija sai kunkin yksittäisen aineen osalta valita kolmesta vaihtoehdosta, jotka kuvasivat opiskelijan kiinnostusta tai toteutuneita kurssivalintoja kyseisen aineen osalta. Vastausvaihtoehdot pyrittiin pitämään yhdenmukaisina, vaikka tarjottavien kurssien määrät vaihtelevat aineittain, sillä olemme tarkastelussa kiinnostuneita erityisesti suhteellisista eroista. Vastaajien joukossa kokemus ainevalintoja koskevien valintojen raskaudesta oli varsin yleinen:

Tuleville opiskelijoille tulisi painottaa, kuinka tärkeää on alkaa ottaa mahdollisimman paljon kursseja alusta lähtien, ettei kuorma kasaannu ajan myötä.

Mies (abivuoden opiskelija), Pohjois-Savo

On aika vaativaa tehdä itse lukujärjestys ja kun on nähnyt paljon vaivaa ja saanut kurssit hyvin paikalleen, niin sitten niitä muutetaankin koulun toimesta ja homma menee sekaisin. Lukujärjestykset pitäisi siis tehdä yhdessä koulun kanssa.

Mies (ensimmäisen vuoden opiskelija), Uusimaa

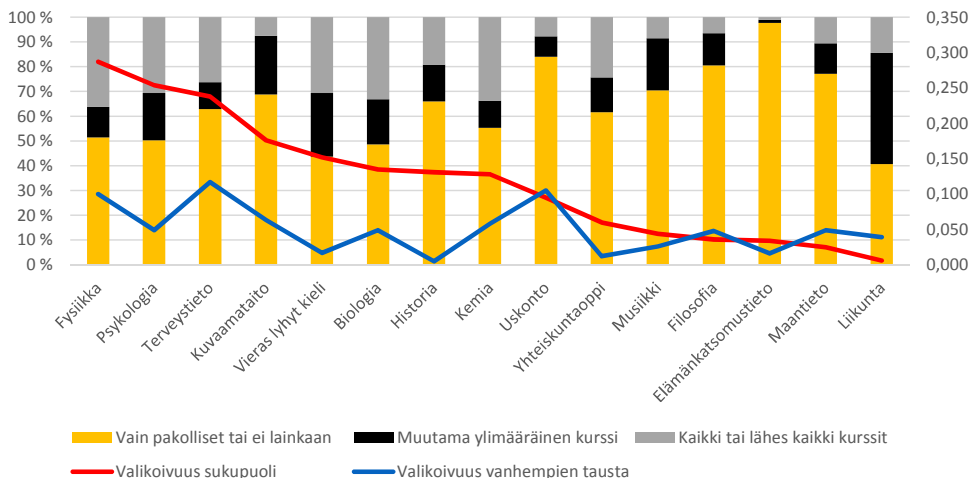
Toinen kiinnostava ainevalintoja kuvastava ulottuvuus on vertailla eri aineisiin paikannettavissa olevaa valikoivuutta suhteessa opiskelijan taustaan. Kiinnostavaa on erityisesti tarkastella ainevalintojen sukupuolittuneisuutta sekä sitä, missä määrin vanhempien koulutustausta selittää aineen suosiota (tai valitsematta jättämistä). Koska eri aineiden tarjonta ja suhteellinen suosio vaihtelevat, on valikoivuutta syytä tarkastella tilastollisesti valikoivuuden havaittavissa olevan efektin kokoa kuvaavan eta-tunnusluvun suhteen.⁶

Kuviossa 1.8 lukiolaisten ainevalinnat on järjestetty laskevaan järjestykseen sukupuolittuneen valikoivuuden suhteen. Kuvion vasemmanpuolimmaisat aineet ovat aineistossa sukupuolen suhteen kaikkein valikoivimpia. Vahvimmin valikoivia aineita ovat järjestyksessä fysiikka

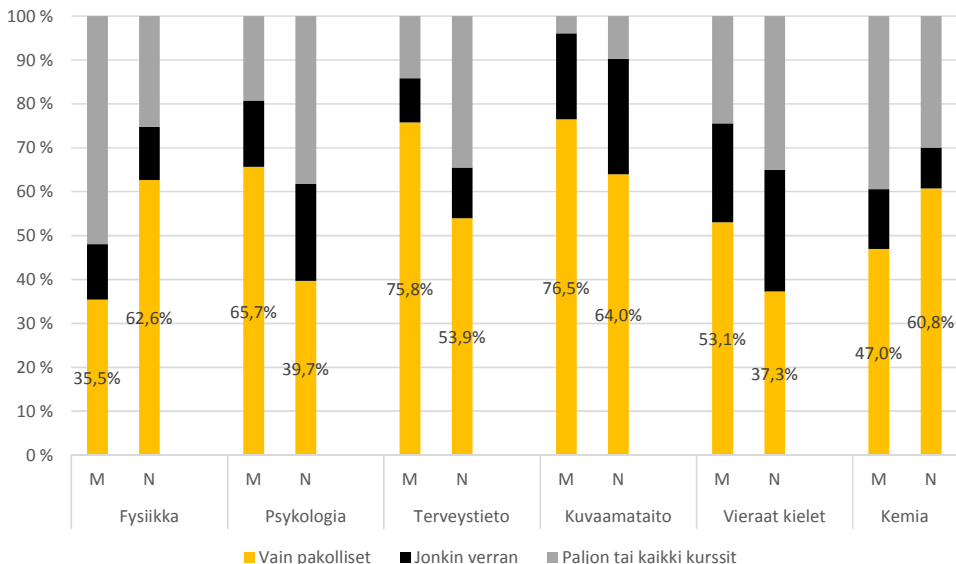
⁶ Eta-tunnusluku vastaa suoraan kysymykseen, kuinka voimakkaasti vastausjakauman ero on tilastollisesti yhteydessä kiinnostavaan taustamuuttujaan. Esimerkiksi sukupuolen osalta Eta:n arvo 1 kuvaisi tilannetta, jossa jonkin aineen opiskelijoista kaikki ovat miehiä tai päinvastoin, kun taas 0 merkitsee miesten ja naisten suosivan ainetta täsmälleen samassa suhteessa.

(miesvaltainen), psykologia (naisvaltainen), terveystieto (naisvaltainen) ja kuvaamataito (naisvaltainen). Eta-tunnusluku ei sinänsä ota kantaa valikoivuuden suuntaan, mutta tulokset seuraavat vahvasti odotuksia. Näiden aineiden suosiota kuvaava jakauma on esitetty kuviossa 1.8b.

Kuvio 1.8a. Kyselyyn vastanneiden suunnittelemat ja toteutuneet ainevalinnat. Ainevalinnan sukupuolittuneisuus (laskeva järjestys) ja yhteys vanhempien koulutustasoon (eta-tunnusluku)

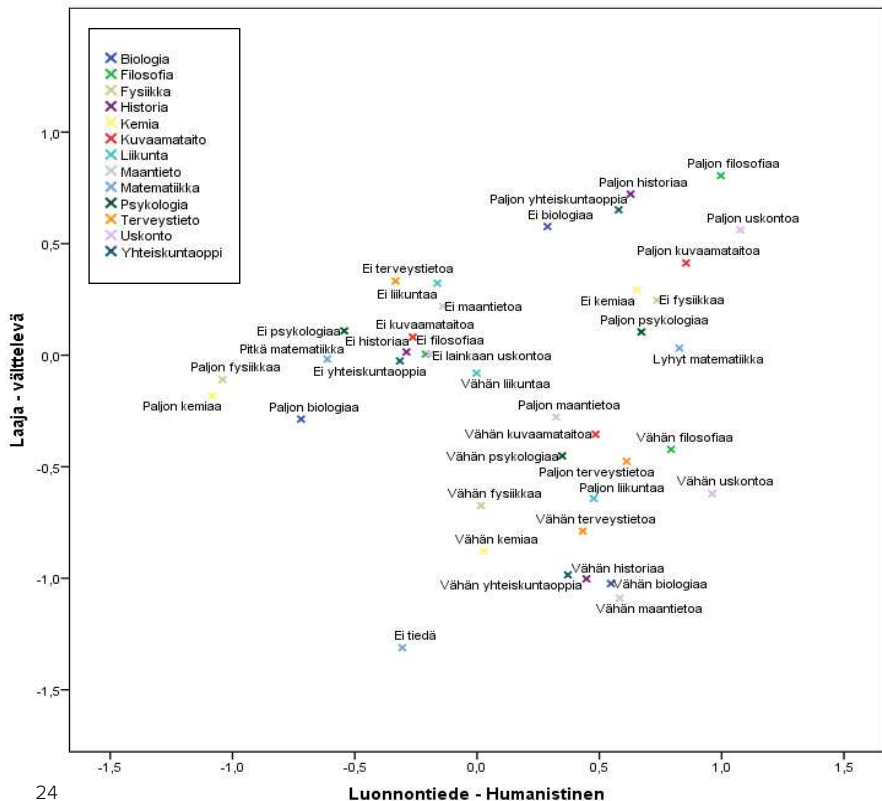
Kuvio 1.8b. Aineistossa sukupuolittuneimpien aineiden suosion jakauma sukupuolittain.

KORRESPONDENSSIANALYYSI: MINKÄ TYYPPISIÄ AINEVALITSIJOITA AINEISTOSTA LÖYTYY?

Lukion ainevalinnat ovat luonnollisessa yhteydessä toisiinsa siten, että tietyt aineet tai aineryypit esiintyvät useammin saman opiskelijan lukujärjestyksessä kuin tilanteessa, jossa ainevalinnat olisivat toisistaan riippumattomia. Ainevalintojen painotuksia ohjaa luonnollisesti lukiolaisen oman kiinnostuksen, vahvuuksien sekä jatkokoulutussuunnitelmien ohella kurssitarjonta sekä niihin liittyvät aikataululliset rajoitteet. Tämän osatarkastelun tilastolliset tarkastelut perustuvat korrespondenssianalyysinä tunnettuun menetelmään, jonka taustaa ja periaatteita avataan menetelmästä kiinnostuneelle lukijalle tarkemmin tutkimuksen liitteessä (Menetelmäliite A). Tässä vaiheessa riittää todeta, että menetelmän tarkoitus on graafisesti havainnollistaa tutkimuksellisesti kiinnostavien muuttujaluokkien, tässä tapauksessa ainevalintojen esiintymistä ja keskinäistä riippuvuutta graafisesti intuitiivisesti tulkittavissa olevalla tavalla.

Kuvio 1.9. Korrespondenssianalyysi lukiolaisten ainevalinnoista, kahden ulottuvuuden ratkaisu.

Korrespondenssianalyysin tulokset ryhmittelevät ainevalintoja kuvaavan aineiston selkeään kolmiomuodostelmaiseen ryvästykseen. Kuvion vasen laita kuvaa luonnontiede- ja matematiikkapainotteisia ainevalintoja, jotka esiintyvät huomattavan usein yhdessä. Näitä ainevalintoja näyttää tulosten perusteella myös yhdistävän erityisesti psykologian sekä yhteiskuntaopin aineiden välttely.

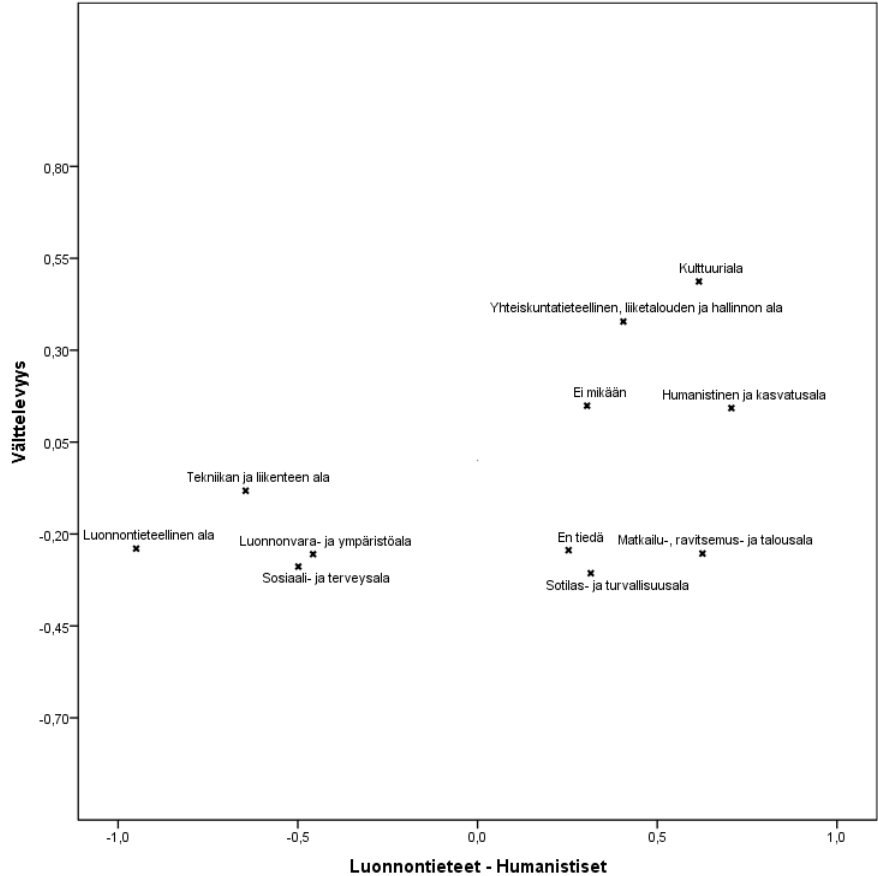
Kuvion oikeassa yläkulmassa puolestaan esiintyvät humanistis-yhteiskunnalliset ainevalitsijatyypit, joita yhdistää katsomus- ja taideaineiden lisäksi psykologian ja historian kurssien painotus, sekä luonnontieteiden välttely. Myös lyhyen matematiikan opiskelu on tälle ainevalitsijatyypille ominaista, joskin lyhyt matematiikka on myös yhteydessä kolmanteen nk. "välttelevään" ainevalitsijatyypin, joka ilmenee kuvion oikeassa alalaidassa. Tätä opiskelijatyypin näyttäisi yhdistävän tiettyjen ei-matematiis-luonnontieteellisten reaaliaineiden ajalehtiä kaikkiruokaisuus sekä pitkän matematiikan välttely sekä erityisesti liikunnan ja terveystiedon suosiminen ainevalinnoissa. Heitä näyttää yhdistävän ainevalinnoissa määrätietoisuuden ja ainekombinaatioiden painotuksen ja erikoistumisen puute, mitä kuvastaa myös seuraavassa kuviossa esitetty täydentävä tarkastelu, jossa on etsitty kommunaliteetteja jatko-opinnoissa kiinnostavien alojen suhteen (opiskelijat ovat toki "toivealojen" suhteen joissain määrin heterogeenisempiä ainevalintojen suhteen, mikä näkyy alla esitetyn kuvion akselien yksiköissä).

Kuviossa 1.9b on tarkasteltu ainevalintoja suhteessa kyselyssä opiskelijoiden ilmoittamien itseään jatko-opinnoissa kiinnostavien alojen suhteen. Tarkastelussa luonnontieteistä, teknillisistä sekä hieman yllättäen myös sosiaali- ja terveys-, sekä luonnonvara- ja ympäristöaloista kiinnostuneiden ainevalinnat muistuttavat lukiossa suuressa määrin toisiaan. Nämä koulutusalat ovat yhteydessä pitkän matematiikan opiskeluun.

Kuvion oikean yläkulman humanistis-katsomukselliset ainevalinnat puolestaan ovat selkeästi yhteydessä kulttuuri-, humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen alan kiinnostavuuteen. Erityisesti paljon yhteiskuntaoppia ja historiaa lukevat ovat kiinnostuneimpia viimeisestä. Kuvion oikean alalaidan jäsentymättömän ainevalitsijatyypin kiinnostuksen kohteita ovat puolestaan yleisimmin matkailu- ja ravitsemusala

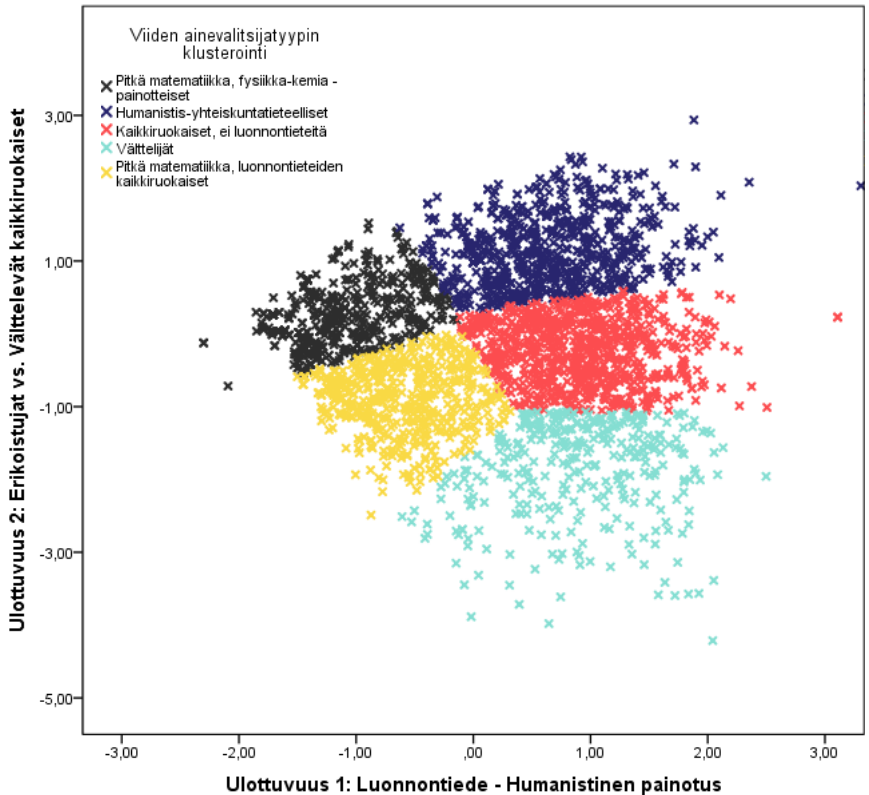
sekä turvallisuusalan koulutusalat. Myös epätietoisuus kiinnostavasta koulutusalaista oli tyypillistä nimenomaan tässä valitsijaryhmässä. Taulukossa 1.2 on vielä laskettu kiinnostavien koulutusalojen jakauma ainevalitsijatyypien suhteen⁷.

Kuvio 1.9b. Korrespondenssianalyysin jatkokoulutusvalintaa kuvaavien taustamuuttujien projektiio ainevalintojen kaksiotelteeseen avaruuteen.

⁷ Tyypit tunnistettu MCA-analyysillä vastaajakohtaisesti laskettujen tason koordinaattien pohjalta ryhmittelyanalyysillä, k-means algoritmilla.

Kuvio 1.10. Lukion ainevalitsijoiden vastaajien ”pilvi” segmentoituna ryhmittelyanalyysillä (k-means -algoritmi⁸).

Taulukossa 1.2 on esitetty vastaajien kiinnostaviksi katsomiensa jatko-opintoalojen jakauma suhteessa ainevalitsijatyypien suhteen laskettuun viiden klusterin ratkaisuun. Ainevalitsijatyypit 1 ja 2 suosivat luonnontieteitä ja pitkää matematiikkaa, edellisten opiskellessa jälkimmäistä määrätietoisemmin kemian ja fysiikan kursseja. Tämä kaikkein luonnontiedefokusoitunein ainevalitsijaryhmä pitääkin jatkokoulutuksen suhteen itseään kiinnostavimpina aloina teknillis-luonnontieteellisiä aloja sekä sosiaali- ja terveysalaa. Tyyppi 2 opiskelee myös luonnontiedepainotteisesti, mutta painottaa suhteellisesti enemmän biologiaa ja opiskelee

⁸ Viiden klusterin ratkaisu validoitiin Gowerin siluetti-indeksillä alkuperäisen ainevalintoja käsittelevän kysymyspatterin jakauman suhteen.

Taulukko 1.2. Mikä koulutusala tuntuu itsestä kiinnostavimmalta, ainevalintaprofiilin mukaan.

	Tyyppi 1 Pitkä matematiikka, fysiikka-kemia -painotteiset	Tyyppi 2 Pitkä matematiikka, luonnontieteiden kaikkiruokaiset	Tyyppi 3 Kaikkiruokai- set, ei luon- nontieteitä	Tyyppi 4 Humanis- tis-yhteiskun- tatieteelliset	Tyyppi 5 Välttelijät
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	2,5%	8,4%	25,7%	25,4%	20,4%
Kulttuuriala	3,2%	3,2%	9,4%	14,2%	4,6%
Yhteiskuntatieteellinen, liiketalouden ja hallinnon ala	9,4%	10,6%	21,4%	36,3%	15,8%
Luonnontieteellinen ala	23,8%	16,2%	2,1%	1,1%	6,7%
Tekniikan ja liikenteen ala	20,4%	14,2%	4,6%	2,8%	9,5%
Luonnonvara- ja ympäristöala	1,9%	1,7%	0,7%	0,7%	1,1%
Sosiaali- ja terveysala	32,4%	34,1%	18,7%	7,3%	18,6%
Matkailu-, ravitsemus- ja talousala	0,3%	0,7%	4,3%	1,2%	4,2%
Sotilas- ja turvallisuusala	1,8%	4,1%	3,7%	4,4%	8,8%
Ei mikään	0,7%	1,1%	1,3%	1,6%	0,7%
En tiedä	3,7%	5,6%	8,2%	5,0%	9,8%
Yhteensä	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

fysiikan ja kemian kursseja valikoiden. Tämän opiskelijaryhmän kiinnostuksen kohteet muistuttavat edellisiä, mutta ovat alojen suhteen enemmän hajallaan (myös pehmeät tieteet saavat osakseen kiinnostusta).

Seuraava ainevalitsijatyypin 3 puolesta välttelee matemaattis-luonnontieteellisiä aineita ollen muiden reaaliala-aineiden suhteen ilmeisen kaikkiruokainen. Tämä opiskelijatyypin 3 puolesta välttelee matemaattis-luonnontieteellisiä aineita ollen muiden reaaliala-aineiden suhteen ilmeisen kaikkiruokainen. Tämä opiskelijatyypin 3 puolesta välttelee matemaattis-luonnontieteellisiä aineita ollen muiden reaaliala-aineiden suhteen ilmeisen kaikkiruokainen.

maan yhteiskunnallis-kaupalliselle alalle jatko-opintoihin, mutta on erityisen kiinnostunut humanistis-kasvatustieteellisestä alasta. Huomionarvoista on myös alavalinnan suhteen suuri epätietoisien (8,2 %) joukko. Tyyppi 4 on puolestaan tyyppi 1 selkeä vastapooli ainevalintojen suhteen, sillä nämä opiskelijat täyttävät lukujärjestyksensä historian, psykologian ja filosofian kursseilla vältellen luonnontieteitä. Heitä kiinnostavatkin suhteessa eniten humanistisen, kulttuuri- sekä yhteiskuntatieteellisen alan opinnot.

Viimeinen ”välttelevä” ainevalitsijatyypin 5 on myös jatko-opintosuunnitelmien suhteen korostetun epätietoinen, sillä joka kymmenes tämän tyyppiin opiskelija ei osaa nimetä yhtään itseään kiinnostavaa koulutusalaan jatko-opintoihin. Myös sotilas- ja turvallisuusala kiinnostavat tässä joukossa suhteellisesti eniten.

Olen erittäin pettynyt siihen miten paljon pitkän matikan neljänteen kurssiin jälkeinen lyhyeen matikkaan vaihtaminen sotki valintoja. Okei, minulle jäi lukkariin enemmän tilaa lukea sitä mikä oikeasti kiinnosti, esim. psykologia, uskonto, filosofia ja äidinkielen kirjoituskurssit, mutta matematiikan vaihto johti siihen että ryhmä jonka kanssa käyn pakollisia kursseja vaihtui loistavasta ryhmästä sellaiseen, josta en pidä ihan niin paljon. Uusi ryhmänohjaajani on kylläkin sata kertaa parempi koska hän on todella ymmärtäväinen keskustelukumppani (filosofian maisterikin vielä), mutta silti välillä ärsyttää että vaihdoin matikan ja ohjausryhmää siinä samalla. Kurssien valinta voisi toimia [LUKIOSSANI] mielestäni liikkuvammin myös ykkösellä, ettei ohjausryhmissä olla liikaa kiinni. (Abivuonna tätä ei onnekseni tapahdu lähes ollenkaan).

Muuten koulussani neuvominen ja tuki toimii hyvin, mutta jatko-opiskeluihini avun saamiseen koen tarvitsevani enemmän apua. Opinto-ohjaaja ei ole oikein osannut auttaa minua opiskelustressini ja suurien tulevaisuuden pohdintojeni kanssa (Olen ajatellut lähiaikoina kysellä koulupsykologilta ne

*kysymykset, johon opo ei vastannut riittävästi).
Oponi on antanut minulle hyviä vinkkejä
koulutusmahdollisuuksista ja pääsykokeista, mutta
myös paljon "no katso Opintopolusta" -kommentteja.
Tosin valintakriisiini ainoa oikea ratkaisija on
minä, koska se on minun tulevaisuuteni, mutta
koen silti että minun tilanteessani tarvitsisin
enemmän "ammatinvalintapsykologisia" palveluja
ja käytännön vinkkejä, miten handlata kirjojusten
jälkeistä pääsykoestressiä.*

Nainen (abivuoden opiskelija), Päijät-Häme

KOKEMUKSET AINEVALINTOJEN SUJUVUUDESTA

Seuraavaksi tarkastellaan opiskelijoiden kokemuksia ainevalintojen ja opintojen suunnittelun koetusta helppoudesta. Tarkastelukehikkona käytetään jälleen opiskelijan sekä lukion koon ja sijainnin taustatietoja siten, että tarkasteluissa esitetään vain tilastollisesti merkitsevät erot.

Kyselyssä opiskelijoita pyydettiin arvioimaan joukkoa väitteitä, jotka koskivat opintojen suunnitteluun ja kurssien aikatauluttamiseen paikantuvia ongelmia ja onnistumisia. Kuviossa 2.8 on esitetty kokemuksia opintojen suunnittelun helppoudesta kuvaava jakauma, jossa noin 60 prosenttia opiskelijoista oli kokemuksensa perusteella suunnitteluun enemmän tai vähemmän tyytyväisiä. Noin neljännes vastaajista koki suunnittelemisen tulosten perusteella hankalaksi, kun taas noin 13 prosentin kokemus oli välinpitämätön. Kurssien aikataulutukseen liittyvää ohjausta kaivattiin myös vaativien urheiluharrastusten sekä muiden ajankäyttöä hankaloittavien tekijöiden puitteissa:

*Kaipaisin enemmän tukea kurssieni
suunnittelemisessa, koska harrastan kilpaurheilua*

SM tasolla, jolloin haluaisin saada pelikaudelle osuvat jaksot vähän helpommiksi.

Nainen (ensimmäisen vuoden opiskelija), Varsinais-Suomi

Lukion ensimmäisen vuoden oppilaille ei kerrota tarpeeksi hyvin lukion perus käytäntöjä yms. kaikilla ei ole vanhempia sisaruksia joilta olisi oppinut lukion toiminnasta. Itse tiesin koeviikkojen periaatteet vasta ensimmäisen koeviikon jälkeen ja yo-kirjoituksista opin vasta abivuoden syksyllä. Meillä mielestäni todella hyvät opo-tunnit jatko-opintojen kannalta. Mitä enemmän esittelijöitä eri kouluista, sen parempi.

Nainen (abivuoden opiskelija), Uusimaa

Tarkasteltaessa tuloksia taustamuuttujien suhteen havaittiin pieni tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa vanhempien koulutustasoon. Akateemisten tai ylempien toimihenkilövanhempien lapset olivat aineistossa hieman muita tyytyväisempiä opintojensa suunnittelun helppouteen. Mittalukuokaltaan suurempi mielenkiintoinen efekti näytti kuitenkin paikantuvan opiskelijan sukupuoleen, sillä miehet olivat aineistossa jo huomattavasti useammin tyytyväisiä ainevalintojensa onnistumiseen. Alueiden välisiä eroja tarkasteltaessa löydettiin pieni tilastollisesti merkitsevä, joskin kokoluokaltaan pieni efekti Itä-Suomessa opiskelevien vastaajien hieman muuta Suomea poikkeavasta tyytyväisyydestä.

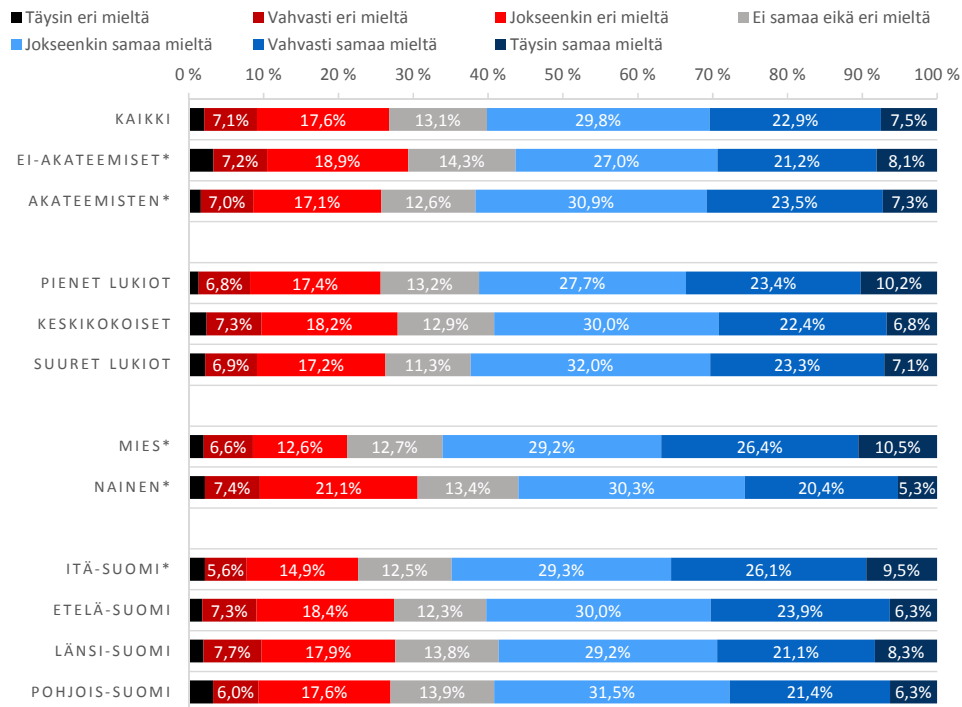
Kuviossa 1.12 on vastaavasti esitetty aine- ja kurssivalintojen seurauksia myöhempien kurssivalintojen sekä kirjoitettavissa olevien aineiden osalta kuvaavan väittämän jakauma. Noin 44 prosenttia lukiolaisista piti kokemusta hyvin selkeänä, 27 prosenttia melko selkeänä ja vajaa 18 prosenttia epäselvänä. Taustamuuttujien suhteen laskettujen tulosten osalta saadaan esiin sisällöllisesti mielenkiintoisia eroja suhteessa vanhempien taustaan, lukion kokoon sekä sukupuoleen: Akateemisten vanhempien lasten kokemus on muita jälleen positiivisempi, kun taas suurempien lukioiden opiskelijat kokevat ainevalintojen seuraukset hieman muita

selkeämpinä, ja miehet joissain määrin naisia useammin. Havaitut erot jäävät toki suuruusluokaltaan varsin pieniksi, ja osa vastaajista kokee selvästikin juuri lukion pienuuden olevan opintojen suunnittelussa etu:

Pienen lukion takia ajan saa nopeaa ja opinto-ohjaaja tuntee melkein kaikki oppilaat ja heidän tilanteensa hyvin.

Nainen (abivuoden opiskelija), Pohjois-Pohjanmaa

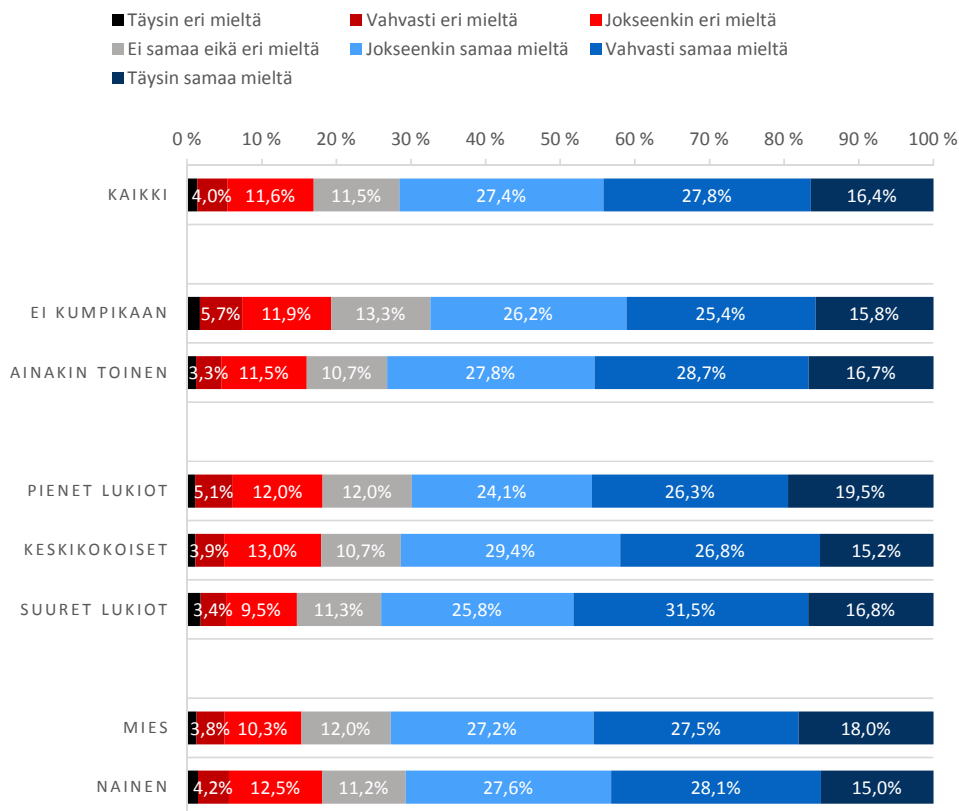
Kuvio 1.11 Kokemus opintojen suunnittelun helppoudesta. Ryhmäkeskiarvon mukaan tilastollisesti merkitsevät erot tähdellä (eta, sukupuoli = 0,124; eta, alue = 0,050; eta, vanhempien koulutus = 0,039).

Lukujärjestysten muokkaaminen on toiminut hyvin. Jatko-opinnoista ei ole vielä keretty puhua paljoo, mutta odotan sitä ja uskon, että asiat selkeytyvät. Opinto-ohjaajan kanssa on helppo sopia tapaamisaikoja.

Nainen (ensimmäisen vuoden opiskelija), Etelä-Karjala

Kuvio 1.12 Kokemus aine- ja kurssivalintojen seurausten ymmärtämisestä kiinnostavien, tilastollisesti merkitsevien taustamuuttujien suhteen (efektin koko: eta, vanhempien koulutus = 0,055; eta, lukion koko = 0,037; eta, sukupuoli = 0,045)

Subjekttiivisen kokemuksen ohella keskeinen seuraava mittari kuvaa kurssisivalintojen onnistumista yksittäisten opiskeltavien aineiden tasolla. Vastausjakauman tulkinnessa on edellisten väitteiden suhteen huomioitava, että väittämämuotoilun suhteen positiiviset vastaukset kuvastavat kurssivalintojen suhteen ilmennyttä tyytymättömyyttä, kun opiskelija ei ole saanut haluamaansa kurssia/kursseja mahtumaan lukujärjestykseensä. Tämä kokemus on tulosten perusteella hieman yleisempi korkeakoulutettujen vanhempien lapsilla kuin muilla opiskelijoilla, mutta mielenkiintoisin ero näyttäisi paikantuvan lukion kokoon, jonka suhteen havaitaan jo merkittävän kokoinen tilastollinen efekti ($\eta^2 = 0,124$). Kokemus on selvästi yhteydessä lukion kokoon siten, että suurempien lukiodien (joiden kurssitarjonta ilmeisesti suurempi) opiskelijoiden kokemus kurssivalintojen osittaisesta epäonnistuneesta suunnittelusta on paljon pieniä lukioita yleisempi. Myös sukupuoli erottelee vastaajia siten, että naiset kokevat useammin kurssisuunnittelun yksittäisen tai useamman aineen kohdalla epäonnistuneen.

Lukion vaihdon jälkeen uusi opo tuntuu vähemmän mukavalta ja avuliaalta kuin vanhassa oppilaitoksessa. Olen kuitenkin aika varma, että tämä johtuu kurssilla olevien opiskelijoiden määrän liiallisesta kasvamisesta.

Mies (abivuoden opiskelija), Satakunta

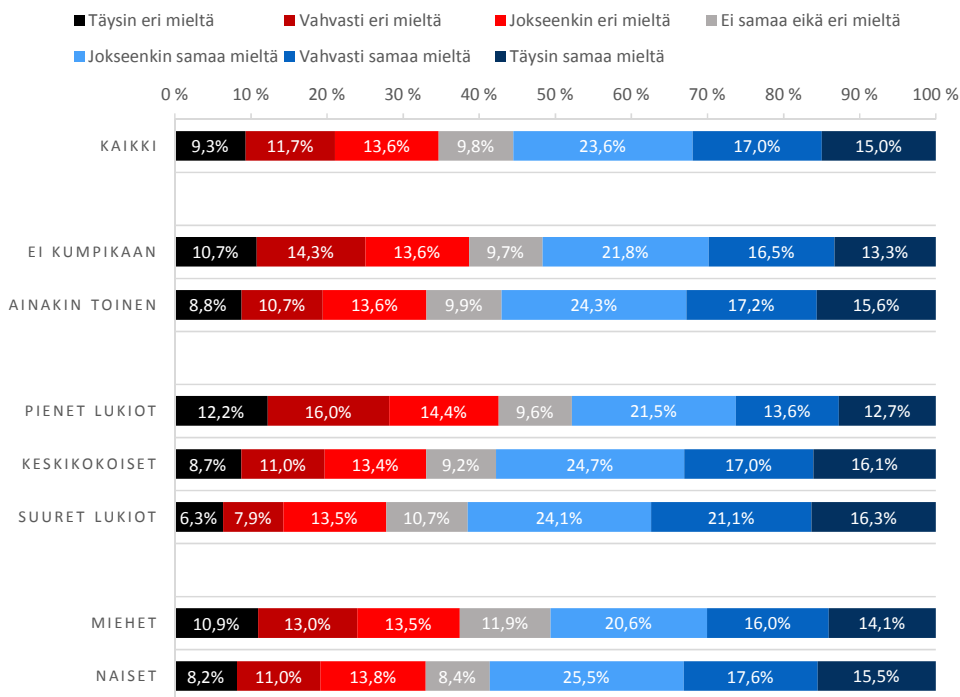
Viimeisenä tarkastellaan opintojen suunnittelun stressaavuuden kokemusta, jossa havaitaan tilastollisen tarkastelun perusteella erityisen suuret efektit sukupuolen sekä hieman pienempi efekti lukion koon suhteen. Vastaajista naiset kokevat opintojen suunnittelun stressaavaksi miesvastaajia lähes tuplasti useammin miesten vastausjakauman ollessa lähes symmetrinen väittämän kanssa samaa tai eri mieltä olemisen suhteen. Toinen sisällöllisesti mielenkiintoinen tulos näyttäisi paikantuvan jälleen lukion kokoon siten, että pienten lukiodien opiskelijat kokevat opintojen suunnitteluun liittyvää stressiä joissain määrin suurempien opiskelijoita vähemmän.

En ole tyytyväinen saamani opinto-ohjauksen tasoon. Kävin lukion kaksi ensimmäistä vuotta pienessä

lukiossa, jossa oli yksi opo. Opon tunnit menivät aivan turhanpäiväisiin asioihin, kuten sudokujen ratkaisemiseen. Joskus katsoimme ammatinvalintavideoitakin. Tiedot lukio-opiskelusta ja sen jälkeisistä opinnoista ovat jääneet puutteelliseksi. Abivuotta käyn nykyisessä lukiossani, jossa opoja on useampi, mutta oman oponi tunnit ovat hieman sekavia. Kaiken kaikkiaan olen huolissani opinto-ohjaajien ammattitaidosta, ja toivonkin, että opinto-ohjauksen taso paranisi jatkossa!

Nainen (abivuoden opiskelija), Etelä-Pohjanmaa

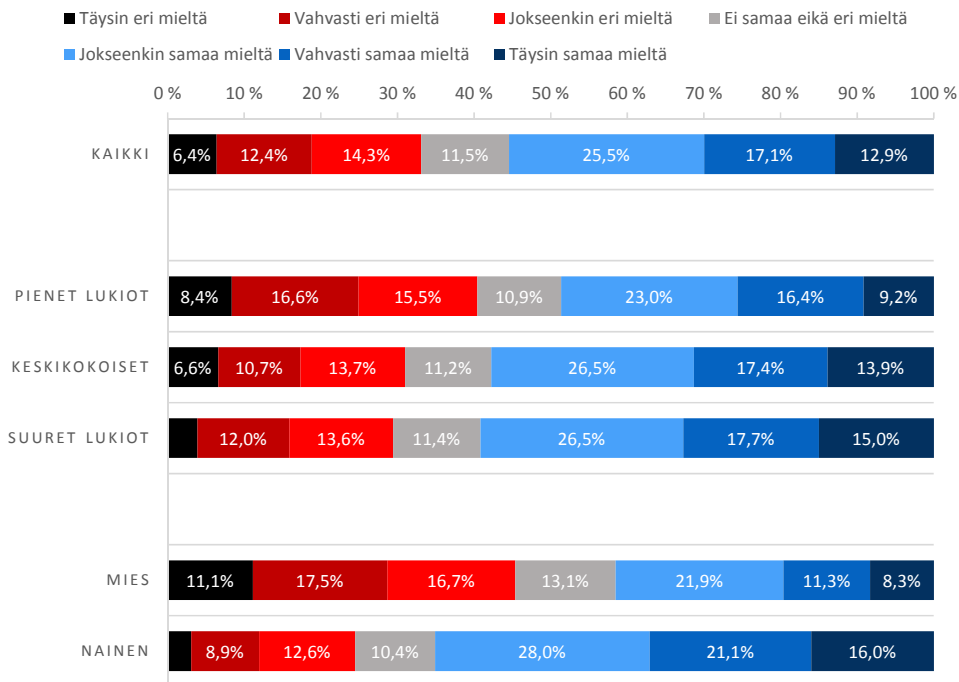
Kuvio 1.13 "Olisin halunnut opiskella enemmän yhtä tai useampaa ainetta, jota en saanut mahtumaan lukujärjestykseeni". Vastausjakauma tilastollisesti merkitsevien taustamuuttujien suhteen (efektiin koko: eta, vanhempien koulutus = 0,057; eta, lukion koko = 0,121; eta, sukupuoli = 0,071)

Kaipaisin uusille lukiolaisille enemmän tietoa kurssien sisällöstä, vaikeudesta sekä vaikutuksista. Myös ammattien valintaperusteita voisi esitellä, niistä ei oo kerrottu mitää.

Mies (toisen vuoden opiskelija), Uusimaa

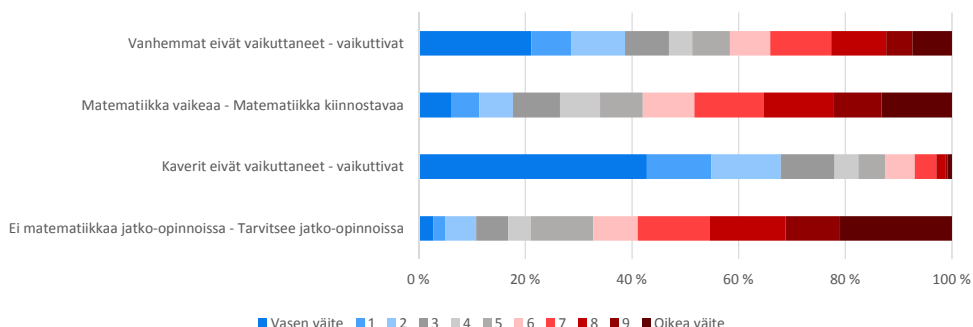
Kuvio 1.14 Vastausjakauma väitteeseen "Opintojen suunnittelu on aiheuttanut minulle stressiä" tilastollisesti merkitsevien taustamuuttujien suhteen. (Efektin koko: Eta, lukion koko = 0,103; eta, sukupuoli = 0,262)

SYITÄ PITKÄN/LYHYEN MATEMATIIKAN VALITSEMISEEN

Tutkimusaineistossa kartoitettiin opiskelijoiden kokemuksia matematiikan ainevalintaa selittävistä tekijöistä, jotka kattoivat opiskelijan omien vältömien kiinnostusten ohella myös kavereiden sekä vanhempien suunnalta koettua painostusta. Väittämät esitettiin neljän väittämän patterina, johon opiskelijaa pyydettiin ottamaan kantaa 10-portaisella asteikolla akselilla, jonka oikea- ja vasen pääty oli ankkuroitu ainevalintaa karakterisoivilla väittämäpareilla.

Kuvio 1.15. Kokemukset matematiikan (pitkä/lyhyt) valitsemiseen vaikuttaneista tekijöistä. Ohjeistus: Arvioi seuraavia väittämiä, jotka koskevat lyhyen/pitkän matematiikan valintaa. Vastaa sen mukaan, missä määrin olet samaa tai eri mieltä vasemmanpuoleisen vs. oikeanpuoleisen väittämän kanssa. Jos asialla ei ole sinulle merkitystä, valitse asteikon keskimäinen vaihtoehto 5 (esimerkiksi, jos et tiedä, tarvitsetko matematiikkaa lukion jälkeisissä opinnoissa).

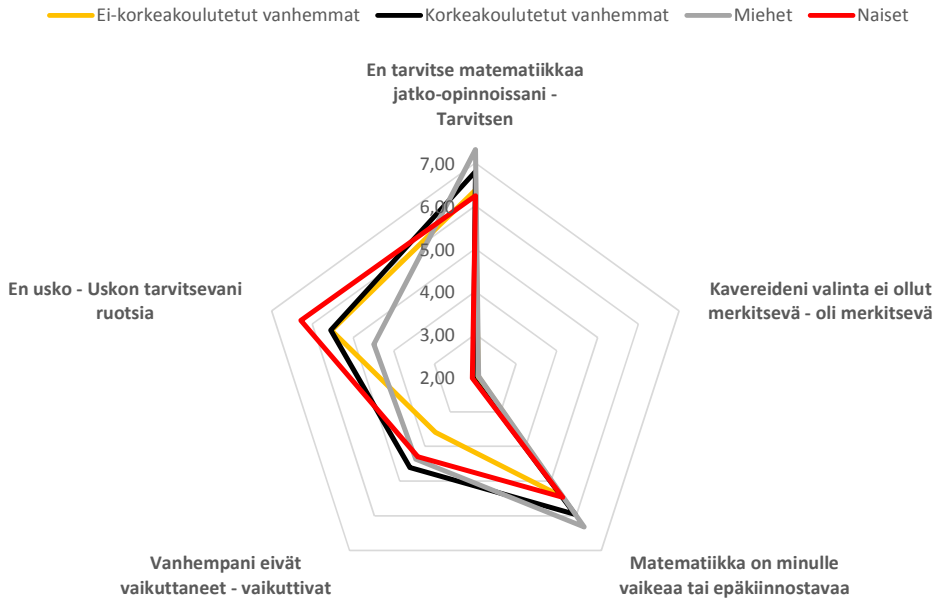
Yleisin pitkän matematiikan valitsemiseen johtanut tekijä oli vastaajien mielestä tarve jatko-opinnoissa sekä toissijaisesti matematiikan kiinnostavuus. Kolmannes vastaajista koki vanhempiensa vaikuttaneen valintaan suuresti tai ratkaisevasti. Vain vajaa kymmenes vastaajista koki kavereidensa valinnan vaikuttaneen matematiikan valintaan ratkaisevasti. Kuvio 1.16 erittelee kokemusta matematiikan valintaan vaikuttavista tekijöistä opiskelijan sukupuolen sekä vanhempien koulutustaustan suhteen. Matematiikan ohella kuviossa on myös mukana

vastaajalle samanmuotoisena esitetty väite ruotsin kielen tarpeellisuudesta opiskelijan omissa jatkokoulutussuunnitelmissa.

Kuvio 1.16. Kokemukset matematiikan ainevalintaan vaikuttavista tekijöistä vanhempien taustan ja vastaajan sukupuolen mukaan.

Eta, vanhempien tausta: (jatko-opinnoissa = 0,070); (kaverit = 0,023) ; (matematiikka vaikeaa = 0,075); (vanhemmat vaikuttivat = 0,136); (en usko tarvitsevani ruotsia = 0,003)

Eta, sukupuoli: (jatko-opinnoissa = 0,190); (kaverit = 0,032) ; (matematiikka vaikeaa = 0,139); (vanhemmat vaikuttivat = 0,038); (en usko tarvitsevani ruotsia = 0,297)

Kaiken kaikkiaan opiskelijoiden kokemus ruotsin kielen tarpeellisuudesta on tarkastelluista väitteistä vahvimmin sidoksissa vastaajan sukupuoleen (havaittu efekti hyvin suuri $\eta^2=0,297$), kun taas vanhempien koulutustaustalla ei havaita tämän väitteen suhteen lainkaan tilastollista vaikutusta (efektin koko käytännössä 0). Matematiikan valintaan vaikuttavista tekijöistä vahvimmin sukupuolisidonnainen oli kokemus matema-

tiikan tarpeellisuudesta jatko-opinnoissa, joka on varsin todennäköisesti sidoksissa miesten koulutusvalintojen teknillis-luonnontieteellisessä painotuksessa. Myös kokemus matematiikan vaikeudesta oli vahvasti yhteydessä sukupuoleen, mutta myös korkeakoulutettujen vanhempien lasten suhtautuminen matematiikan vaikeuteen-helppouteen oli positiivisempaa. Vanhempien vaikutus ainevalintaan koettiin myös huomattavasti voimakkaampana korkeakoulutetuissa perheissä.

Tarkastelua varten testattiin myös lukion koon ja sijainnin vaikutusta edellä mainittuihin tekijöihin. Tilastollisessa tarkastelussa ei havaittu merkitseviä eroja opiskelijoiden painotuksissa suhteessa lukion kokoon tai sijaintiin. Poikkeuksena tarkasteluissa nousi esiin pieni efekti ruotsin opiskelun tärkeydestä suhteessa lukion sijaintiin siten, että Itä-Suomen lukioissa kokemus ruotsin tarpeettomuudesta oli hieman muita alueita yleisempi (keskiarvo 5,15; koko aineistossa 5,54; $\eta^2 \sim 0,061$).

Ruotsin kirjoittajat olisi voitu ohjeistaa kirjoittamaan abivuoden syksyllä, koska vasta nyt meille selvisi, ettei tule enää ruotsin kurssia. Olisi pitänyt mennä toisen vuoden ruotsin pakollisten ja valinnaisten perusteella kirjoittamaan abivuoden keväällä, noin vuoden tauon jälkeen. Onneksi meidän ruotsinope on ihana, ja järjesti meille kurssin. :)

Nainen (toisen vuoden opiskelija), Kymenlaakso

LUKU 2

OPISKELUTAIDOT JA OPISKELUILMAPIIRI

LUVUN KESKEISET TULOKSET

Vajaa kolmannes vastaajista ilmoitti kokevansa jatkuvaa uupumusta opintoihin liittyvästä työmäärästä. Vaikka opintomenestykseen tyytyväisiä oli yli puolet opiskelijoista, koettiin opiskelu- ja ajanhallintataidoissa selkeästi puutteita. Opiskelutekniikkaan sekä ajanhallintaan toivottiin myös avovastauksissa selkeästi lisää ohjausta erityisesti opintojen alkuvaiheessa.

Oppilaitoksen hyvä yhteishenki heijastui selkeästi myös kokemukseen, että opettajat arvostavat oppilaiden ajatuksia ja mielipiteitä.

Varsin pieni osa vastaajista koki opiskelijoiden osallistamisen oppilaitoksen toimintaan heikoksi. Yleisten tilojen viihtyisyyden kokemus jakoi vastaajia varsin voimakkaasti, kun taas oppilaitoksen sisäilman ja ilmastoinnin laatuun oltiin varsin kriittisiä.

OPISKELUTAIDOT JA UUPUMUS

Tässä luvussa tutustutaan lukiolaisten kokemuksiin omista opiskelutaidoista sekä oman lukion yleisestä opiskeluilmapiiristä. Opiskelutaitojen sekä opintoihin liittyvän ajanhallinnan järjestelmällisyyttä tarkastellaan vanhempien taustan sekä sukupuolen suhteen asetelmalla, jolla pyritään arvioimaan miesten ja naisten kokemusten eroavuutta suhteessa eri oppiaineiden sukupuolittain vaihtelevaan suosioon. Toisin sanoen: Johtuvatko tai missä määrin erot koetussa opiskelu-uupumuksesta selittyvät miesten ja naisten kurssipainotuksilla vai selittyvätkö ollenkaan? Vastaavasti opiskeluympäristöä koskevista tarkasteluista on kiinnostavaa tutkia, missä määrin vastaajien kokemukset vaihtelevat suhteessa lukion kokoon ja sijaintiin.

Opiskelutaitojen itsearvioinnissa käytettiin kyselylomakkeessa soveltuvin tyypistetyin osin Katariina Salmela-Aron opiskelu-uupumusmittaria¹, joka on kehitetty tunnistamaan ensisijaisesti yliopisto- ja ammatti-korkeakouluopiskelijoiden riskiä uupua opinnoissaan. Tyypistetty mittari ei tietenkään vastaa sellaisenaan alkuperäistä validoitua mittaustyökalua, vaan käytämme mittaristoa deskriptiivisiin suuntaa-antaviin tarkasteluihin. Opiskelu-uupumusta kartoitetaan kattavammin esimerkiksi THL:n koordinoimassa kouluterveyskyselyssä.

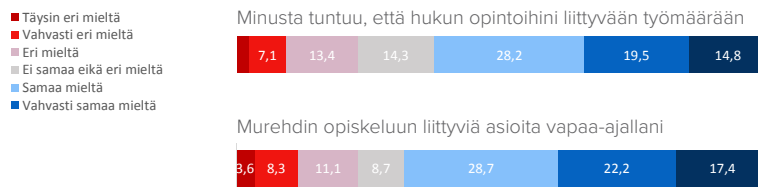
Taulukko 2.1 Opiskelutaitojen ja -uupumuksen mittarit opiskelijakyselyssä.

Murehdin usein opiskeluuni liittyviä asioita vapaa-ajallani	SBI-9 MITTARI 1 (uupumusasteinen väsymys)
Minusta tuntuu usein, että hukun opintoihini liittyvään työmäärään	SBI-9 MITTARI 1 (uupumusasteinen väsymys)
Opiskelen kaiken kaikkiaan järjestelmällisesti	ASSIST – strateginen oppiminen
Käytän opiskeluun varaamani ajan tehokkaasti	ASSIST – opiskeluun liittyvä ajanhallinta
Olen menestynyt opinnoissani hyvin	1 täysin eri mieltä – 7 täysin samaa

¹ Salmela-Aro 2009: Opiskelu-uupumusmittari SBI-9 http://www.yths.fi/filebank/591-46_Uupumustutkimus_Salmela-Aro.pdf Lisäksi opiskelijakyselyssä kartoitettiin lukiolaisten kokemusta omista opiskelutaidoistaan moduulilla, johon oli sisällytetty niin kutsutun valikoima *Approaches and Study Skills Inventory for Students (ASSIST)* -mittariston ajankäytön ja opiskelun järjestelmällisyyttä koskevia kysymyksiä.

Opiskelijoiden kokemus opintoihin liittyvän työmäärän kuormittavuudesta on puhuttanut viime aikoina paljon, sillä opinnoissa koettu uupumus voi pahimmillaan heijastua opiskelijan elämän muihin osa-alueisiin ja ilmetä myös heikentyneenä fysiologisena hyvinvointina. Ensimmäisessä kuviossa 2.1 on tarkasteltu opiskelu-uupumukseen liittyvien väittämien jakaumaa aineistossa. Huomionarvoista on havaita, että yli kolmannes vastaajista on työmäärään liittyvän väittämän suhteen vahvasti tai täysin samaa mieltä. Kokemus opintoihin liittyvistä huolista vapaa-ajalla on tätä vieläkin yleisempi, sillä yli kaksi kolmesta vastaajista oli väittämän kanssa ainakin joissain määrin samaa mieltä (5-7).

Kuvio 2.1 Opiskeluun liittyvän työmäärän kokemus ja opiskeluun liittyvistä asioista vapaa-ajalla murehtiminen.

Edellisen luvun tarkastelujen tapaan myös opiskelu-uupumuksen kokemusta on hyödyllistä tarkastella erilaisten sosiaalisen tuen muuttujien suhteen. Myös opiskelijan ainevalintaprofiili on kiinnostava, sillä viime kädessä opiskelu-uupumus on ainakin välillisesti seurausta opiskeluintensiteetistä ja on siten yhteydessä kurssivalintoihin.

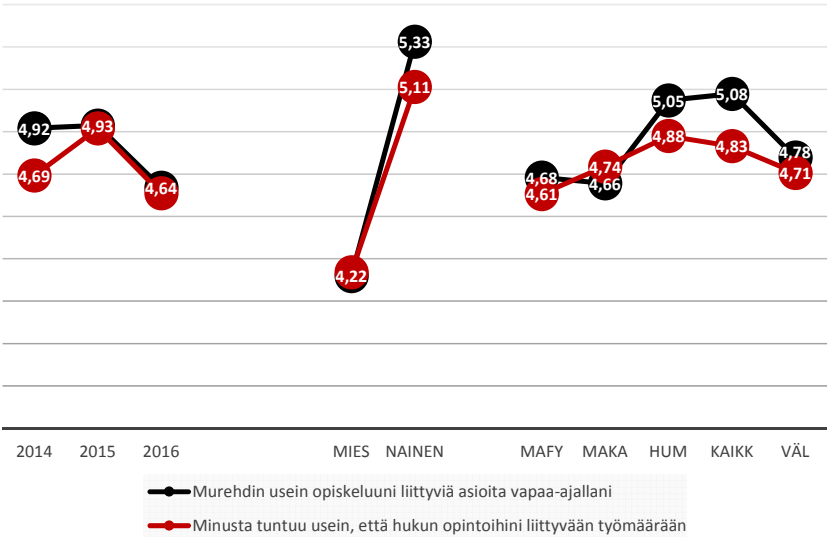
Opiskelutekniikoista voisi vielä olla opastusta, ja siitä mikä on oleellista opiskelussa.

Nainen (ensimmäisen vuoden opiskelija), Keski-Suomi

Taustamuuttujien suhteen toteutetun tarkastelun perusteella kokemus opintojen kuormittavuudesta on vahvasti yhteydessä vastaajan sukupuoleen naisten raportoidessa merkittävästi miehiä enemmän opintoihin liittyvää kuormitusta. Kuviossa keskimääräistä kokemusta on sukupuolen

ohella eritelty lisäksi opiskeluvuoden mukaan. Kolmantena taustamuuttujana käytetään edellisen luvun korrespondenssianalyysin avulla identifioitua ainevalitsijatyyppejä, joka toisaalta omaa tarkastelussa ilmeistä kovarianssia vastaajan sukupuolen suhteen (naiset valikoivat opintojaan eri tavalla kuin miehet). Tarkastelu ei varsinaisesti pysty ottamaan kantaa siihen, kokevatko naiset miehiä enemmän uupumusta seurauksena ainevalinnoistaan, vai ovatko naiset lukiossa suorituskaskeisempiä ja uupuvat siksi miehiä herkemmin. Tämän vaikutuksen testaamiseksi hyödynnetään seuraavaksi monimuuttujatarkastelua, jolla on mahdollista arvioida miesten ja naisten eroja samankaltaisten ainevalitsijaprofiilien sisällä (t.s vakioituna).

Kuvio 2.2 Opiskelu-uupumuksen kahden indikaattorin ryhmäkeskiarvot opiskelun aloitusvuoden, sukupuolen sekä ainevalitsijaprofiilin mukaan.

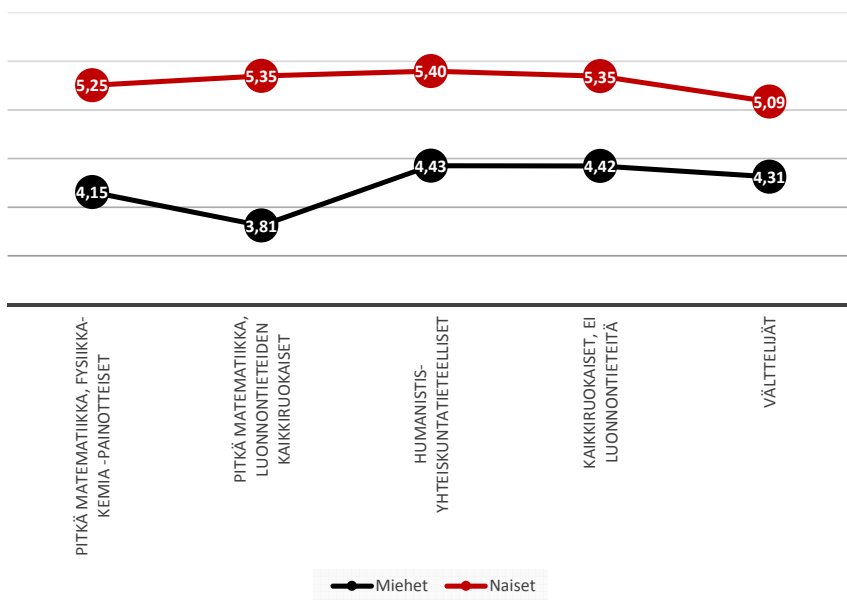

Sukupuolittuneet ainevalinnat voidaan tarkastelussa ottaa huomioon esimerkiksi ajamalla kahden selittävän muuttujan ja näiden yhdysvaikutuksen käsittävä malli opiskeluun liittyvistä asioista murehtimisen 7-portaiselle mittarille. Tarkastelun perusteella ainevalitsijatyyppejen kokema stressi opinnoista on varsin sukupuolittunutta, joskin myös

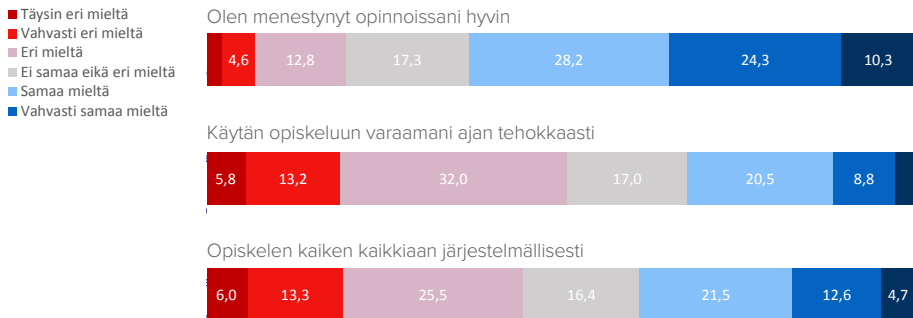
miehistä humanistisia aineita painottavat näyttävät kokevan opinnoistaan hieman enemmän stressiä kuin luonnontieteitä ja pitkää matematiikkaa painottavat toverinsa. Kuitenkaan samaa efektiä ei havaita naisopiskelijoilla, jotka näyttävät tulosten perusteella kantavan huolta opinnoistaan tasaisesti kaikissa ainevalitsijatyypeissä (poikkeuksena ”välttelijä” -tyyppi).

Opiskelijan itsearvioitujen opiskelutaitojen osalta kokemus ajanhallinnan sekä järjestelmällisen opiskelun osalta jakaa opiskelijoita varsin selkeästi kriittisiin sekä taitoihinsa tyytyväisiin. Järjestelmällisen opiskelun osalta noin puolet vastaajista piti taitojaan puutteellisina, vaikka opintomenestykseen oltiin yleisesti varsin tyytyväisiä.

Kuvio 2.2b Opiskelu-uupumus sukupuolen ja ainevalitsijaprofiilin mukaan. GLM-kovarianssitarkastelulla estimoidut marginaalikeskiarvot ($R^2=0,112$)

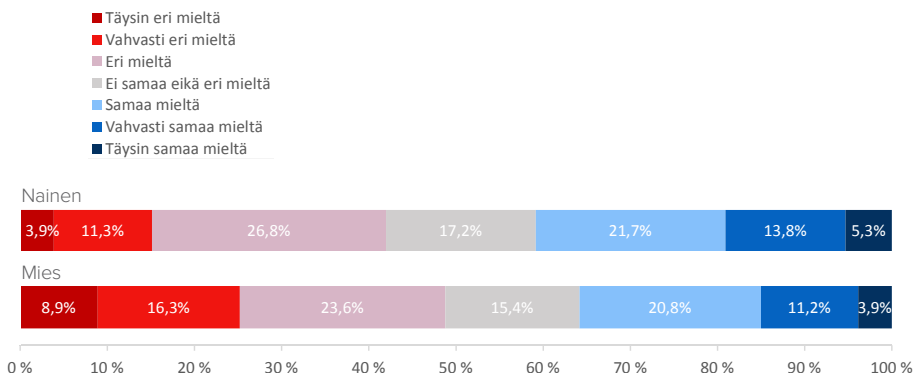

Kuvio 2.3 Vastausjakauma väittämiin koetuista opiskelun ajanhallintataidoista sekä yleisestä opintomenestyksestä.

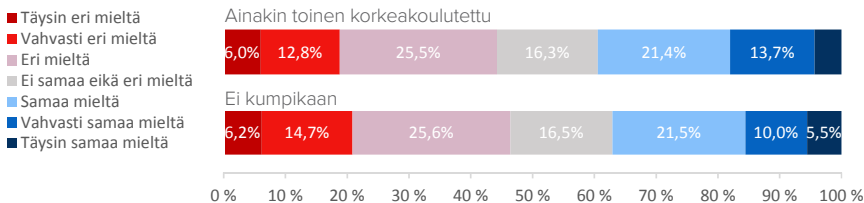

Taustamuuttujien suhteen tehdyissä analyyseissä havaittiin kiinnostava yhteys opiskelijan vanhempien taustan sekä koetun opintomenestyksen sekä toisena sukupuolen ja opiskelun järjestelmällisyyden välillä. Kaiken kaikkiaan miehet kokevat opiskelunsa naisia harvemmin järjestelmällisenä (kuvio 2.4), vaikka opintomenestykseensä tutkimukseen osallistuneet miehet ovat keskimäärin yhtä tyytyväisiä kuin naiset. Toisaalta korkeasti koulutettujen vanhempien lapset ovat opintomenestykseensä keskimäärin tyytyväisempiä (kuvio 2.4b). Sama havainto tehdään tarkastelemalla korkeasti koulutettujen vanhempien lasten (itseraportoitua) arvosanakeskiarvoa (8,35), joka poikkeaa merkitsevästi ei-korkeakoulutettujen vanhempien keskiarvosta (8,10) (F-testin arvolla 68,0; $p < 0,01$). Havaittu efekti ei tosin ole kovin suuri, sillä ero arvosanakeskiarvossa on varsin pieni.

Kuvio 2.4 Kokemus opiskelun järjestelmällisyydestä sukupuolen mukaan.²

Kuvio 2.4b Kokemus opintomenestyksestä (Väite: "Olen menestynyt opinnoissani hyvin") vanhempien koulutustason suhteen³

OPISKELUILMAPIIRI JA OSALLISUUS

Opiskeluilmapiirin kokemukset paikantuvat määritelmällisesti oppilaitokseen, joten ilmiötä kuvaavien tunnuslukujen tarkastelu on mielekkäintä oppilaitosta kuvaavien taustatekijöiden (lukion koko ja sijainti) suhteen. Kaiken kaikkiaan valtaosa lukiolaisista kokee opetushenkilökunnan arvostuksen positiivisena, ja lähes kolme neljästä vastaajasta oli arvostuksen tunnetta kuvaavan väittämän kanssa samaa mieltä.

Tarkasteltaessa opiskelijakokemuksen vaihtelua alueellisesti havaittiin Pohjois- ja Etelä-Suomen lukiolaisten kokemuksen olevan hieman Itä- ja Länsi-Suomea positiivisempi samalla, kun pienet ja keskikokoiset lukiot menestyivät joissain määrin suurempia heikommin tällä mittarilla. Tarkastelussa esiin nousevat erot ovat kuitenkin varsin pieniä kokoluokaltaan ja kokemus vaihteli varsin merkittävästi myös saman lukion sisällä.⁴

Opiskeluilmapiirin keskeisiä mittareita aineistossa voi olla myös hyödyllistä tarkastella suhteessa opiskelijan yleiseen kokemukseen opintomenestyksestä ja opintojen kuormittavuudesta. Taulukossa 2.1 on esitetty aineistossa yksinkertainen kovarianssitarkastelu, joka kuvaa sitä, missä määrin aineistossa on havaittavissa tilastollista assosiaatiota opiskeluilmapiirin ja opintojen sujumisen välillä. Taulukossa kullakin rivillä esitetyn tekijän yhteyttä kuvataan korrelaatiokertoimella, jonka suuremmat, lähellä ykköistä olevat arvot, kuvaavat suurempaa havaittua yhteyttä. Nollaa lähellä olevat kertoimen arvot puolestaan kuvaavat riippumattomuutta (yhteyttä ei voida havaita) ja negatiiviset puolestaan käänteistä yhteyttä.⁵

³ Vanhempien koulutustason havaittu efektikoko (effect size) $\sim 0,058$.

⁴ Varianssikomponenttianalyysi paljasti koulun selittävän muuttujan kokonaisvarianssista noin 10,3 prosenttia.

⁵ Tarkastelua on syytä luonnehtia tässä vaiheessa korostetun eksploraatiiviseksi, sillä asetelma ei sinänsä pysty ottamaan kantaa kausaalisuuden suuntaan (ovatko heikosti menestyvät ylipäänsä tyytymättömiä ilmapiiriin, vai edistääkö hyvä ilmapiiri myös opintoja).

Taulukon 2.2 tarkastelun keskeisimpänä havaintona nousee esiin kokemus oppilaitoksen hyvästä yhteishengestä, joka on vahvasti yhteydessä kokemukseen opiskelijoiden mielipiteistä ja arvostuksista. Kokemus arvostuksesta on myös selvästi yhteydessä kokemukseen

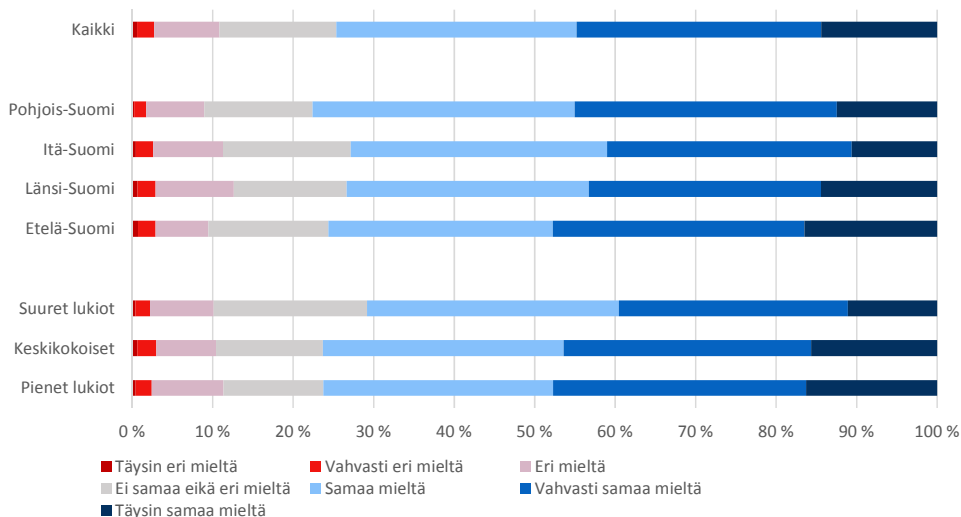
Taulukko 2.2 Kovarianssitarkastelu (Spearmanin rho) opiskeluilmapiirin kokemuksen indikaattorien sekä opintomenestyksen ja opintojen kuormittavuuden mittarien kanssa.

	Arvostaa mielipiteitä	Hyvä yhteishenki	Tulkinta
Opetushenkilökunta arvostaa opiskelijoiden mielipiteitä ja keskustelee mielellään opetukseen liittyvistä asioista	1	,429**	Opiskelijoiden kokemus opetushenkilökunnan arvostuksesta on vahvasti yhteydessä kokemukseen koulun hyvästä yhteishengestä
Koulussamme on hyvä opiskelijoiden yhteishenki	,429**	1	Sama kuin yllä
Minkälaista opintomenestyksesi on ollut tähän asti? (arvosanakeskiarvo)	,141**	,127**	Opinnoissaan paremmin menestyneet kokevat arvostuksen ja yhteishengen hieman muita parempana.
Opintojen suunnittelu on ollut minulle helppoa ja vaivatonta	,177**	,140**	Opintojen suunnittelu on helpompaa opiskelijoille, jotka kokevat henkilökunnan arvostavan heidän mielipidettään.
Olen valintoja tehdessä tiennyt kurssivalintoihini liittyvät seuraukset (vaikutukset kirjoitettaviin aineisiin sekä myöhempiin kurssivalintoihin)	,248**	,159**	Kurssivalintojen seurauksista paremmin perillä olleet kokevat henkilöstön arvostuksen muita parempana.
Opintojen suunnittelu on aiheuttanut minulle stressiä	-,090**	-,120**	Stressiä kokeneet pitävät yhteishenkeä hieman muita heikompana.
Olen menestynyt opinnoissani hyvin	,220**	,156**	Opintomenestys on yhteydessä hyvään yhteishengen ja arvostuksen kokemukseen.
Murehdin usein opiskeluuni liittyviä asioita vapaa-ajallani	-,037*	-,120**	Vapaa-ajalla opiskeluasioista murehtiminen on yhteydessä heikompaan yhteishengen kokemukseen.
Minusta tuntuu usein, että hukun opintoihini liittyvään työmäärään	-,050**	-,059**	Opintoihin liittyvän työmäärän kokemus ei juuri selitä arvostuksen ja yhteishengen kokemusta.

** tilastollisesti merkitseviä 0,01-tasolla (Spearmanin ei-parametrinen korrelaatio)

opintomenestyksestä sekä kurssivalintojen hyvästä suunnittelusta, muttei toisaalta lainkaan opintojen kuormittavuuden kokemukseen (kaikki havaitut yhteydet ovat tilastollisesti merkitseviä, mutta alle 0,2-tason efektit ovat sisällöllisesti erittäin pieniä). Keskeinen tulkinta on, että kokemus opiskelijoiden mielipiteiden arvostamisesta kontribuoi selvästi myös koulun koettuun yhteishenkeen, johon opiskelijan henkilökohtainen opintomenestys ei näytä varsinaisesti vaikuttavan.

Kuvio 2.5 Vastausjakauma väitteeseen ”Opetushenkilökunta arvostaa opiskelijoiden mielipiteitä ja keskustelee mielellään opetukseen liittyvistä asioista” lukion koon ja sijainnin⁶ mukaan.

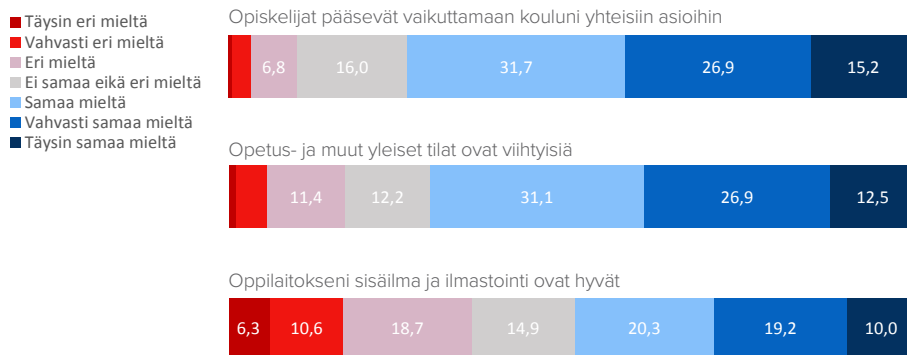

Vastaaajien yleinen kokemus opiskelijoiden osallistamisesta oppilaitoksen yhteisissä asioissa oli varsin positiivista: Väitteen kanssa vahvasti tai täysin samanmielisiä oli yli 40 prosenttia, ja ainakin jossain määrin yli 70 prosenttia. Opiskelun fyysisten puitteiden suhteen kyselyssä tarkasteltiin lisäksi opiskelijoiden kokemusta sisäilman laadusta sekä yleisten- ja opetustilojen viihtyisyydestä. Tulosten perusteella puutteet erityisesti sisäilmasta ja ilmastoinnin toimivuudesta ovat hälyttävällä

⁶ Havaitun efektin koko: Eta, alue $\sim 0,051$; Eta, lukion koko $\sim 0,058$

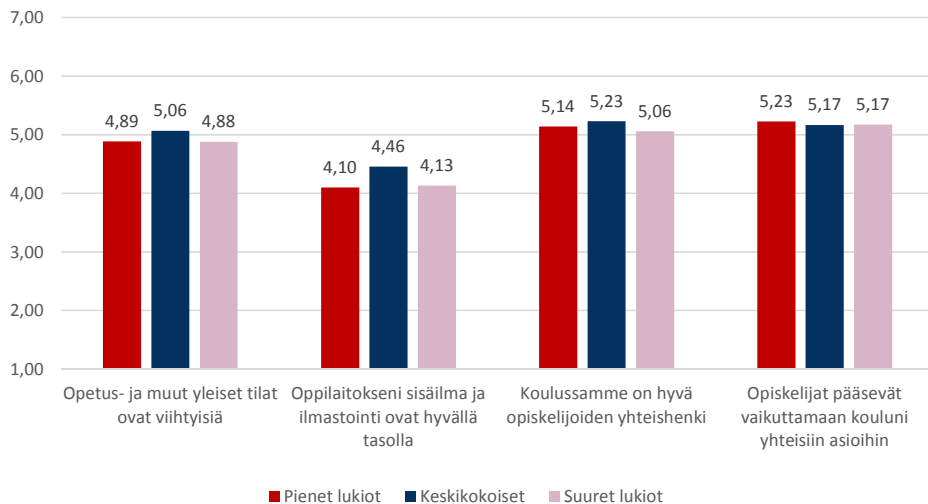
tasolla, sillä yli kolmannes vastaajista ei ollut kyselyssä tyytyväinen ilmanlaatuun. Noin puolet vastaajista oli väitteen kanssa samaa mieltä. Vastaajat olivat sen sijaan tyytyväisempiä tilojen viihtyisyyteen, sillä väitteen kanssa erimielisiä oli alle viidesosa vastaajista. Lähes neljä viidestä vastaajasta koki opiskelijoiden pääsevän hyvin vaikuttamaan koulun yhteisiin asioihin.

Kuvio 2.6 Tyytyväisyys osallisuuteen, oppilaitoksen tilojen viihtyisyyteen sekä sisäilman laatuun.

Tilastollisissa tarkasteluissa havaittiin pieniä eroja opiskeluilmapiiiriin sekä fyysisten puitteiden yhteydestä koulun kokoon, muttei lainkaan koulun sijaintiin. Opiskelijoiden kokemus osallisuudesta yhteisten asioiden hoitoon oli tarkastelussa niin ikään riippumaton lukion koosta. Tarkastelussa havaittiin keskisuurten (aineistossa 350 – 550 opiskelijan lukiot) lukioden opiskelijoiden olevan joissain määrin muita tyytyväisempiä koulunsa sisäilman laatuun. Aineistomme ei valitettavasti käsitä taustatietoja kuvaamaan oppilaitosten rakennuskantaa (rakennusten valmistumisvuosi), mikä olisi tarkastelussa varsin kiinnostava taustamuuttuja. Keskisuurten lukioden opiskelijoiden kokemus tilojen viihtyisyydestä sekä koulun yhteishengestä oli myös joissain määrin pieniä ja suuria lukioita parempi, joskin havaitut erot jäivät varsin pieniksi. Lukiolaisten osallistamisessa koulun yhteisten asioiden hoitoon koulun koolla ei ollut lainkaan havaittavissa olevaa merkitystä.

Kuvio 2.6b Ryhmäkeskiarvot opiskeluviihtyvyyden mittareilla koulun koon mukaan.⁷

⁷ Havaitun efektin koko: Eta, opetustilat ~0,064 = pieni ; Eta, sisäilma ~0,099 = kohtalainen; Eta, yhteishenki ~0,052 = pieni; Eta, osallisuus ~0,019 = marginaalinen)

LUKU 3

YLIOPPILASKIRJOITUKSIIN VALMISTAUTUMINEN JA NIIHIN LIITTYVÄ OHJAUS

LUVUN KESKEISET TULOKSET

Kyselyyn vastanneet opiskelijat ilmoittavat tyypillisesti aikovansa kirjoittaa viisi tai kuusi ainetta, ja valtaosa painottaa kirjoitusten ajoittumisen vahvasti abivuoden keväälle.

Eniten tukea kirjoituksiin liittyviin valintoihin ja valmistautumiseen koettiin saatavan opiskelukavereilta sekä opolta, vanhemmilta paljon tukea ilmoitti saavansa vajaa neljännes vastaajista. Korkeasti koulutetut vanhemmat tukevat lapsiaan muita enemmän.

Arvosanojen määräytymis- ja laskentatapa oli kyselyssä merkittäväälle osalle vastaajista epäselvä.

Odotusten mukaisesti fysiikan, kemian ja yhteiskuntaopin kirjoittaminen oli vahvimmin yhteydessä jatkokoulutusalojen kiinnostavuuteen: Edelliset ennustivat lääketieteellisen-, teknillis- ja luonnontieteellisten alojen, kun taas yhteiskuntaopin kiinnostavuus oli yhteydessä yhteiskuntatieteellisten- kauppa- ja oikeustieteellisten alojen kiinnostavuuteen.

Jatkokoulutusvalintojen ohella yleinen opintomenestys selitti vahvasti sekä luonnontieteiden että pitkän matematiikan kirjoittamista edellisestä riippumatta. Ylimääräisten kielten kirjoittamisen havaittiin olevan vähiten yhteydessä edellä mainittuihin tekijöihin, joskin opiskelijan ”korkeasti koulutettu vanhempi” ennusti ylimääräisen pitkän kielen kirjoittamista.

Tässä luvussa tutkimusnäkökulma poikkeaa hieman edellisten lukujen tarkasteluista. Kyselyaineiston suorien jakaumien ohella pyritään myös luomaan katsaus ylioppilaskirjoituksiin liittyviin päätöksenteko- ja valintatilanteisiin useamman tekijän samanaikaisia vaikutuksia huomioivalla monimuuttujamallinnuksella: Missä määrin jatkokoulutusvaihtoehtojen kiinnostavuus selittää tiettyjen aineiden kirjoittamista, kirjoitusten ajoittamista muista tekijöistä riippumatta? Saavatko kirjoitukset ”taktisemmin” hajauttavat enemmän tukea valintoihinsa joko opoltaan, vanhemmiltaan tai opiskelutovereiltaan?

Lisäksi tämän luvun tarkasteluissa rajataan tutkittavien vastaajien joukkoa opiskelijan vuosikurssin mukaan. Koska ylioppilaskirjoituksiin valmistautumista koskeva kokemus on vielä tutkimuksellisesti vähemmän relevantti kysymys opintojen alkuvaiheessa, ja koska tutkimukseen osallistuneet ensimmäisen vuoden opiskelijat olivat ehtineet kyselyn toteutushetkellä orientoitua lukio-opintoihinsa vasta muutaman kuu-kauden ajan, vastasivat tutkimuskyselyn tähän osioon ainoastaan 2. ja 3. vuoden opiskelijat.

Opiskelijat tekevät ylioppilaskirjoituksiin liittyviä valintoja osittaisen epävarmuuden vallitessa siten, että kyseessä voidaan nähdä olevan eräänlainen strateginen valintatilanne, jossa päätöksentekoon liittyvät tiedolliset resurssit ovat epätasaisesti jakautuneet: Osalla opiskelijoista on jo opintojen varhaisesta vaiheesta alkaen suhteellisen selkeä käsitys jatko-opinnoistaan sekä kattavat tukiverkostot (sisarukset tai koulutetut vanhemmat), kun taas merkittävälle osalle kirjoitukset ja jatkokoulutusvalinnat näyttäytyvät epätietoisuuden vallitessa tehtävinä valintoina. Tässä tilanteessa opintojen ohjauksella on keskeinen funktio tiedollisten resurssien tasaajana, ja tutkimusintressillä on tässä siten laajempaa yhteiskunnallista merkitystä keskustelussa koulutuksellisen tasa-arvon tilasta, sillä ympäröivän yhteiskunnan odotukset koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi kohdistuvat usein juuri opintojen ohjaukseen ja sen riittävään resursointiin ja ajantasaisuuteen:

Heti lukion alussa henkilökohtainen aika opon kanssa, missä puhutaan kirjoituksista. Se, että kirjoitettavat olisi käytännössä jo pitänyt päättää ennen lukion alkua, tulee monille yllätyksenä.

***Koska ensimmäisen vuoden väärät valinnat
lukujärjestyksessä vaikuttavat tosi kokonaisuuteen.***

Nainen (2. vuosi), Pirkanmaa

Ylioppilaskirjoituksiin liittyviä valintatilanteita tarkastellaan tässä osiossa kolmesta näkökulmasta:

1) Kirjoitusten hajauttamista keväälle ja syksylle tarkastellaan suhteessa kokemukseen yo-kirjoituksiin saadusta riittävästä ohjauksesta, mutta myös suhteessa muuhun sosiaaliseen kontekstiin. Missä määrin opiskelija voi turvautua opiskelukavereilta, vanhemmilta tai muista lähteistä saatuun tukeen, sekä kuinka mainitut tekijät ovat yhteydessä lukion jälkeisten jatkokoulutusvalintojen selkeyteen.

2) Toisena näkökulmana on pyrkimys linkittää jatkokoulutusvalintojen selkeys ja sisältö ylioppilaskirjoitusten ainevalintoihin. Tarkoituksena on pyrkimys tunnistaa opiskelijaryhmiä, joiden kirjoitettavien aineiden valintaa koskevassa päätöksenteossa ohjauksen tarve on muita korostuneempi. Tätä toivoo muun muassa opiskelija Uudeltamaalta:

***Lisää tukea ylioppilaskirjoituksiin ja jatko-opiskeluun.
Sanotaan, että pitäisi tietää, mitä kirjoittaa, ja toisaalta, että
on aikaa miettiä. Vaikea tietää, kun ei tiedä, mitä kaikkea
pitäisi kirjoittaa, milloin ja millä perusteella. Ja kun tämä
vaikuttaa vielä siihenkin, mitä kursseja valitsee ja opiskelee.
Aiheuttaa myös ns. turhaan liikaa stressiä! Kahdenkeskiset
keskustelut opon kanssa hyödyllisempiä kuin ryhmätunnit.
Opotunnin voisi pitää silloin, kun on tärkeää asiaa eikä vain
siksi että se nyt on pakko pitää. Opo voisi itse päättää.***

Nainen (2. opiskeluvuosi), Uusimaa

***Enemmän tukea minne kannattaisi hakea ja
kirjoituksiin liittyen aikaisemmin tieto, että pitää valita
joitain tiettyjä aineita.***

Mies (2. vuoden opiskelija), Uusimaa

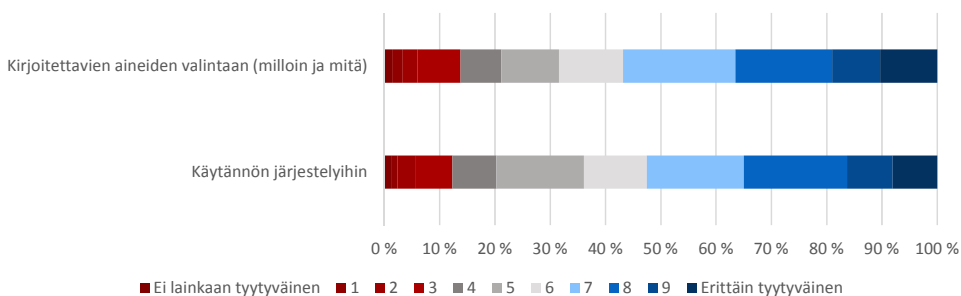
3) Kolmantena erillisenä näkökulmana tarkastellaan sosiaalisen tuen (läheiset ja opiskelutoverit) merkitystä tarkastelussa, jossa huomioidaan jatkokoulutusvalintoihin liittyvän päätöksenteon epävarmuuden vaihtelu. Monimuuttujatarkasteluilla pyritään selittämään kirjoitettavien aineiden valitsemista sosiaalisen tuen saamisen kokemuksen suhteen asetelmalla, jossa opiskelijan kiinnostukset ja jatkokoulutussuunnitelmat on vakioitu (onko tuella ratkaisevaa merkitystä silloin, kun jatko-opintosuunnitelmat ovat epäselvät).

KOKEMUS KIRJOITUKSIIN LIITTYVÄN OHJAUKSEN TASOSTA JA PAINOTUKSISTA

Kyselyn perusteella opiskelijoiden tyytyväisyys kirjoitettavien aineiden valintoihin ja niihin liittyvään tukeen näyttäytyy varsin hyvältä: Kaiken kaikkiaan tyytyväisyys ylioppilaskirjoitusten käytännön järjestelyihin sekä kirjoituksiin liittyviin valintoihin paikantuvaan ohjaukseen on hyvällä tasolla, joskin epätietoisien määrä on aineistossa varsin suurta (reilu 10 prosenttia vastaajista). Vahvasti ohjauksen riittävyyteen tyytymättömiä opiskelijoita on vajaa kuudesosa vastaajista.

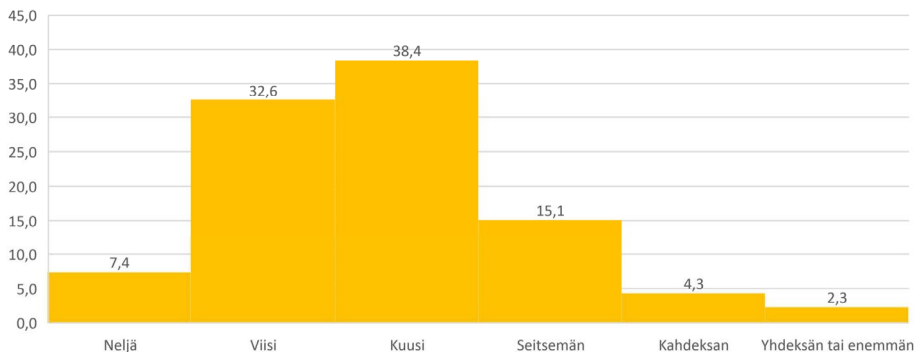
Aineistossa opiskelijoita pyydettiin arvioimaan kirjoitettavien aineiden määrää sekä kirjoitusten hajauttamista kevät- ja syyslukukauden kirjoituksiin. Kuviossa 3.2 on esitetty kirjoitettavien aineiden jakauma 2. ja 3. vuoden

Kuvio 3.1 Tyytyväisyys ylioppilaskirjoitusten käytännön järjestelyihin ja ainevalintoihin liittyvään ohjaukseen (vain 2. ja 3. vuoden opiskelijat)

opiskelijoilla, joista osa olikin kyselyn aikana ehtinyt osallistua syksyn kirjoituksiin, mahdollisesti jo edellisenä opiskeluvuotena. Yleisin kirjoitettavien aineiden määrä oli aineistossa 5-6. Seitsemää ainetta suunnitteli kirjoittavansa noin 15 ja kahdeksaa tai useampaa noin 6,5 prosenttia vastaajista.

Kuvio 3.2 Kirjoitettavien aineiden määrä 2. -4. vuoden opiskelijoiden keskuudessa.

MITEN OPISKELIJAT HAJAUTTAVAT KIRJOITUKSIIN LIITTYVÄÄ TYÖMÄÄRÄÄ?

Kirjoitettavien aineiden hajautusta useammalle kirjoituskerralle tutkittiin kyselyssä mittarilla, jolla vastaajia pyydettiin arvioimaan kirjoituksensa jakautumista toisen ja kolmannen (sekä mahdollisen neljännen) opiskeluvuoden kevään ja syksyn kirjoituksiin. Kirjoitettavien aineiden jakautumista kirjoituskerroille tarkasteltiin jakamalla kuhunkin neljään luokkaan (toisen vuoden aikana; kolmas vuosi kevät/syky; neljäs vuosi) arvioitujen kirjoitettavien aineiden määrä niiden yhteissummalla. Tämä lukuarvo kuvaa siten kunkin vastaajan osalta tietynä kirjoitusten ajankohtana kirjoitettavien aineiden osuutta kirjoitusten kokonaismäärästä.

Kirjoitusten hajauttamista tarkasteltiin näiden muuttujanarvojen suhteen ryhmittelyanalyysillä (K-means cluster), jolla opiskelijat ryhmiteltiin hajauttamisen suhteen viiteen tyyppiin, joiden hajauttamisstrategia on kuvattu taulukossa 3.1. Taulukossa on lisäksi esitetty kunkin luokan keskimäärin kirjoittamien aineiden määrä. Erittäin paljon aineita

(9 tai enemmän) kirjoittavat poistettiin ryhmittelystä, koska nämä vaikuttivat algoritmin ratkaisuun suhteettoman paljon.

Opiskelijoista valtaosa hajauttaa kirjoituksensa odotetusti kolmannen opiskeluvuoden keväälle ja syksylle, joskin ryhmittelyanalyysi paljastaa mielenkiintoisia painotuseroja sekä näiden lisäksi valtavirrasta poikkeavat kirjoitusten hajauttamisen strategiat. Hieman vajaa puolet ("Pääosin keväälle" -tyyppi) noudattaa hajauttamisessaan tyypillisintä pääosin abivuoden kevääseen painottuvaa hajauttamista. Tämä opiskelijaryhmä kirjoittaa keskimäärin 6 ainetta, joista vajaa neljäsosa hajautetaan abivuoden syksyyn. Toiseksi yleisin tyyppi "Tasaisesti keväälle ja syksylle", jota edustaa vajaa 38 prosenttia vastaajista hajauttaa kirjoitukset tasaisesti syksylle ja keväälle painottaen joissain määrin jälkimmäistä. Tämä hajauttajatyyppi ilmoittaa myös kyselyssä tyypillisesti kirjoittavansa hieman vähemmän aineita, kirjoitettavien aineiden määrän mediaanin ollessa tässä ryhmässä viisi.

Epätyypillisemmistä hajauttajatyypeistä yleisin käsittää neljännelle opiskeluvuodelle kirjoitustaakkaa jakavat, jotka ilmoittavat yli puolen kirjoitettavista aineista ajoittuvan neljännelle opiskeluvuodelle. Valtaosa jäljelle jäävistä aineista ajoitetaan kolmannen opiskeluvuoden syksyyn.

Varsin pientä hajauttajatyyppiä edustavat lukion ja kirjoitukset nopeasti suorittamaan pyrkivä opiskelijatyyppi, joka hajauttaa opintonsa pääosin syksyn kirjoituksiin sekä joissain määrin toiselle opiskeluvuodelle. Viimeistä harvinaisinta tyyppiä edustaa noin 2,4 prosentin luokka, joka aloittaa pääosan kirjoitusurakastaan jo toisen vuoden syksyllä.

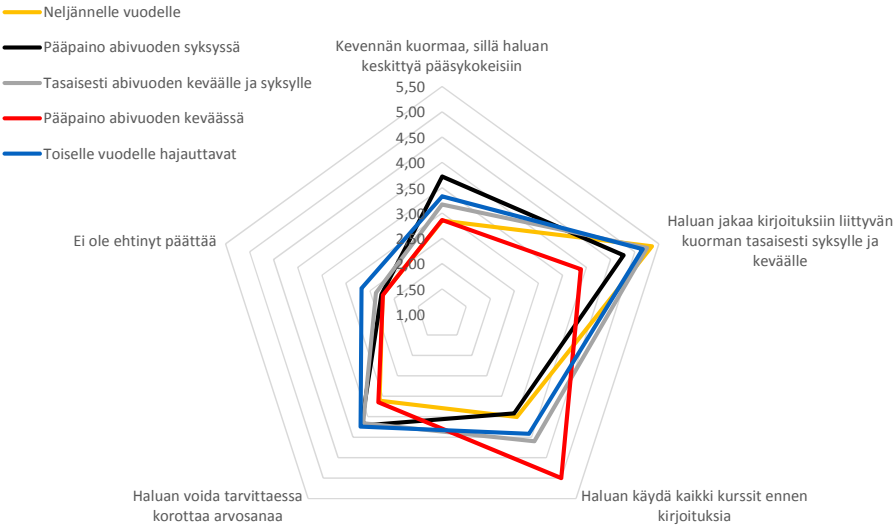
Kirjoitusten hajauttamisen strategian koettuja syitä kartoitettiin kyselyssä osiolla, jossa opiskelijaa pyydettiin perustelemaan valitsemaansa suunnitelmaa kirjoitusten hajauttamiselle. Kuviossa 3.3 on eroteltu hajauttajatyypeittäin esitettyjen kirjoitusten hajauttamisen tai hajauttamatta jättämisen syihin paikantuvien väitteiden ryhmäkeskiarvoja. Erityisen kiinnostavia ovat erot kahden tyypillisimmän hajauttajatyyppin, sekä joissain määrin epätyypillisten hajauttajien kokemuksen hajauttamisen strategisuudesta tai jäsentymättömyydestä.

Tulosten perusteella erityisesti abivuoden keväälle kirjoituksia painottavat kokevat vahvasti muita enemmän haluavansa ensin käydä rauhassa

Taulukko 3.1 Ryhmittelyanalyysin (k-means cluster) avulla tunnistetut kirjoitusten hajauttajatyyppit, kirjoitettavien aineiden mediaani ja keskiarvo tyypeittäin.

Kirjoitus- ajankohta	Hajauttajatyyppi				
	Neljännelle vuodelle hajauttavat	Pääosin syksyille	Tasaisesti keväälle ja syksyille	Pääosin keväälle	Toiselle vuodelle hajauttavat
3. vuoden syksyllä	10,1 %	62,4 %	40,3 %	24,1 %	24,3 %
3. vuoden keväällä	31,7 %	30,2 %	54,7 %	74,1 %	34,3 %
Toisena vuotena	0,4 %	7,2 %	4,2 %	1,5 %	36,7 %
Neljäntenä vuotena	58,5 %	0,4 %	1,0 %	0,3 %	6,2 %
Ainemäärä, mediaani	6	6	5	6	6
Keskiarvo	5,81	5,77	5,77	5,87	6,07
Tyyppin yleisyys (%)	10,4	3,6	37,8	45,7	2,4

Kuvio 3.3 Syitä kirjoitusten hajauttamiseen ryhmäkeskiarvot viiteen väitteeseen hajauttaja-
tyypeittäin.

kaikki tarjolla olevat aineen kurssit, mikä näyttäytyy puolestaan vähemmän tärkeänä abivuoden syksyä painottavilla. Tasaisesti kirjoituskuor-
maa jakavien mielessä puolestaan painaa enemmän halu tasapainottaa kirjoituksiin liittyvää kuormitusta, kun taas pääsykokeisiin keskittyminen näyttäisi ennustavan juuri syksyn kirjoitusten suosimista. Tasaisesti kevään ja syksyn kirjoituksiin hajauttavat arvostavat myös muita enemmän mahdollisuutta korottaa arvosanaa.

Ohjauksen näkökulmasta kiinnostavaa on, että tulosten perusteella kirjoitustaakka on yhteydessä lukion jälkeisen ajan jatko-opintosuunnitelmiin. Yksittäisten vastaajien kokemukset peilaavat hyvin sitä, kuinka opiskelijat kaipaavat osaltaan lisää tietoa kirjoitusten jälkeisistä valinnoista.

Opinto-ohjauksessa käsitellään joka vuosi samoja asioita, eikä kerrota esimerkiksi yhteishausta tai muusta tärkeästä. YO-kokeista puhutaan jatkuvasti, vaikka kaikki niistä tiedetään jo.

Mies (abivuoden opiskelija), Pohjanmaa

Toinen kiinnostava näkökulma on tarkastella kirjoitusten hajauttajastrategiaa suhteessa edellisessä luvussa identifioituihin ainevalitsijatyyppeihin. Tämä tehdään taulukossa 3.2, jossa on esitetty pystysarekkeissa kunkin ainevalitsijaprofiilin jakautuminen kirjoitusten hajauttamisen strategian suhteen. Taulukon sarakeosuuksia tarkasteltaessa havaitaan, että erityisesti pitkää matematiikkaa sekä luonnontieteitä ainevalinnoissa painottavat hajauttavat kirjoitustaakkansa muita hieman useammin juuri abivuoden kevääseen, joskin samalla neljännelle vuodelle hajauttaminen on tässä profiilissa muita vähäisempää.

Ainevalinnoissa erikoistumista välttelevä opiskelijatyyppi puolestaan jakaa kirjoitustaakkaa suhteellisesti eniten tasaisesti abivuoden keväälle ja syksylle. Abivuoden keväälle ja syksylle hajauttaminen on tässä opiskelijaprofiilissa lähes 1,5-kertaa muita yleisempää. Käytännössä kaikissa muissa ainevalitsijoissa on yleisintä jakaa pääpaino kirjoituksissa abivuoden keväälle.

Taulukko 3.2 Kirjoitusten hajauttajastrategioiden yleisyys eri ainevalitsijaprofiileissa

	Pitkä mate- matiikka, fy- siikka-kemia -painotteiset	Humanis- tis-yhteis- kuntatie- teelliset	Kaikkiruo- kaiset, ei luonnontie- teitä	Välttelijät	Pitkä matema- tiikka, luonnon- tieteiden kaik- kiruokaiset	Kaikki
Neljännelle vuodelle	8,8%	11,4%	11,9%	11,0%	9,4%	10,5%
Pääpaino abivuoden syksyissä	4,1%	3,4%	3,5%	1,8%	4,0%	3,6%
Tasaisesti abivuoden keväälle ja syksylle	34,7%	37,0%	37,8%	55,2%	37,6%	37,8%
Pääpaino abivuoden keväässä	50,5%	45,8%	43,4%	30,1%	46,7%	45,7%
Toiselle vuodelle hajauttavat	1,8%	2,5%	3,4%	1,8%	1,7%	2,3%
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Ainemäärä, mediaani	6	6	5	5	6	6
Keskiarvo	6,18	5,75	5,58	5,33	5,95	0,06

Olisin halunnut, että ensimmäisenä vuonna, kun viralliset kurssivalikoimasta esimerkiksi lääketieteen kannalta piti valita, oltaisiin kerrottu esimerkiksi hakukriteereistä eri aloille ja myös naapurimaihin. Luulin, etten jaksaisi lukea lääketieteellisen pääsykokeisiin, joten en ottanut biologiaa, kemiaa tai fysiikkaa. Nyt sain tietää, että Ruotsiin lääkikseen ei ole pääsykokeita ja haluaisin psykiatriksi. Nyt lukio on kuitenkin loppuillaan ja jos haluaisin alalle, pitäisi minun käydä kurssit aikuislukiossa. On vaikeaa, että päätökset pitää tehdä jo silloin, kun ei edes tiedä millaisia eri aineet ovat.

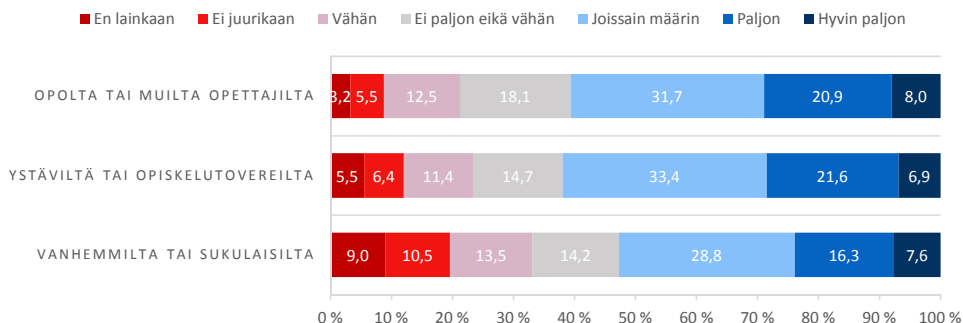
Nainen (abivuoden opiskelija), Pirkanmaa

KENELTÄ SAA TUKEA?

Ylioppilaskirjoituksiin liittyvissä valinnoissa saadun tuen määrää kysyttiin lomakkeessa kolmiosaisella kysymyksellä, jossa pyydettiin arvioimaan seuraavista lähteistä saadun tuen määrää: 1) Opolta ja opettajilta, 2) ystäviltä ja opiskelutovereilta sekä 3) vanhemmilta tai sukulaisilta.¹ Käänteisesti tulkiten havainto merkitsee huolestuttavasti myös sitä, että tuen riittämättömyys yhdestä lähteestä implikoi samaa myös muista: Tämän vuoksi kokonaistuen määrää voidaan käyttää hyvin ohjausresurssin riittävyyden mittarina. Tätä tarkoitusta varten kolmesta osaväitteestä muodostettiin jatkotarkastelua varten summamuuttuja, jonka arvot luokiteltiin kokonaistuen määrän suhteen kolmeen luokkaan (vähän tai ei lainkaan; jonkin verran; paljon).

Kaiken kaikkiaan opiskelijoiden vastausjakauma antaa kuvan, jossa lukion virallisen opintojen ohjauksen ohella varsin merkityksellisenä tuen lähteenä nähdään ystävien ja opiskelutoverien tuki, joista kumpaakin piti hyvin merkityksellisenä yli puolet vastaajista. Omilta vanhemmilta saatu tuki oli tärkeää noin puolelle vastaajista, joskin tässä luokassa ei lainkaan tai hyvin vähän tukea koki saaneensa joka viides opiskelija.

Kuvio 3.4a Paljonko on saanut tukea yo-kirjoituksiin liittyviin valintoihin.

¹ Kolmiosaisen mittarin sisäinen alfa-reliabiliteetti oli myös suhteellisen korkea (Cronbachin alfa ~0,69) indikoiden sitä, että yhdestä lähteestä tukea saavat kokivat saaneensa sitä usein myös muista lähteistä.

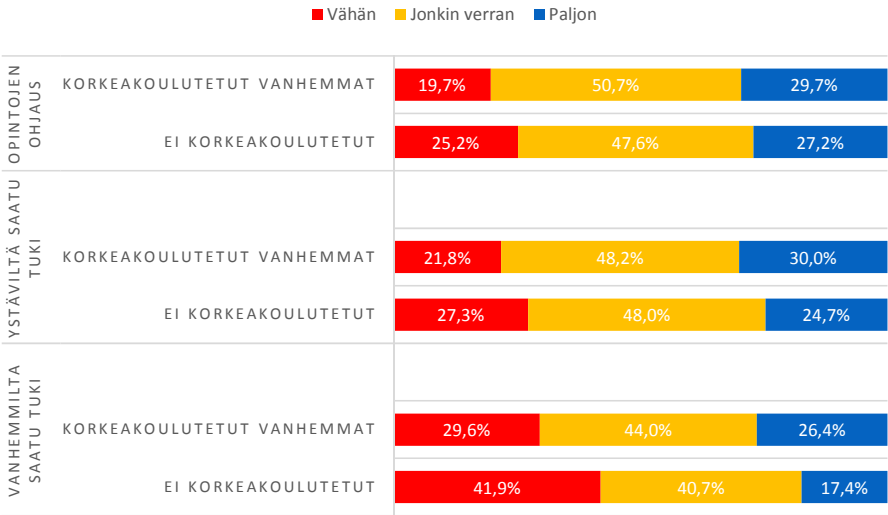
Myös jatko-opintoihin jo edenneiltä opiskelijoilta toivottiin kokemuksia opojen ohella:

Ylioppilaskokeen rakenteesta jo aikaisin opintojen alussa. Enemmän tietoa alojen opiskelijoilta, eikä opoilta.

Nainen (abivuoden opiskelija), Satakunta

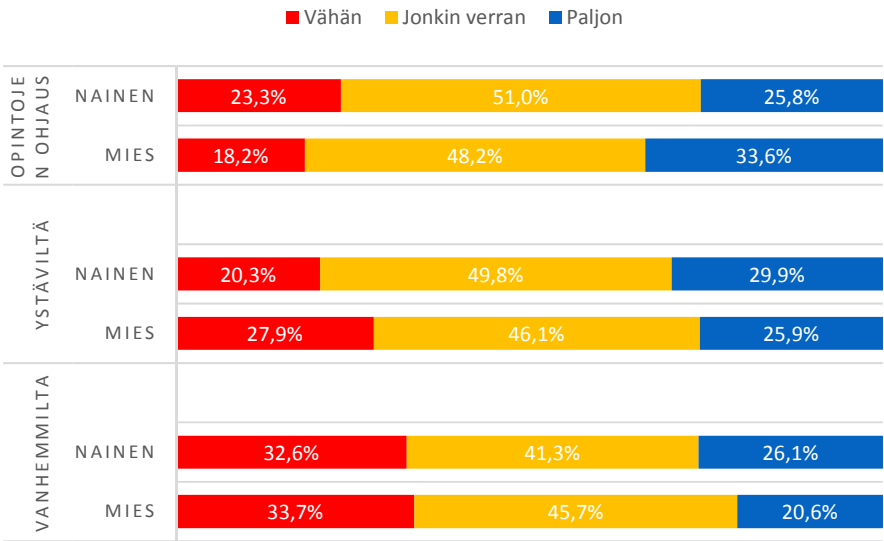
Tarkemmissa tilastollisissa tarkasteluissa havaitaan vanhemmilta saadun tuen määrän olevan vahvasti sidoksissa vanhempien koulutustasoon: Ei-korkeakoulutettujen vanhempien lapset kuuluivat vähäisen saadun tuen luokkaan merkittävästi korkeakoulutettuja useammin, joskin ero on suurin juuri vanhemmilta itseltään saadun tuen kokemuksessa. Kiinnostavaa on myös havaita, että vanhempien koulutustaso heijastuu myös kokemukseen ystäviltä sekä opolta saadun tuen merkitykseen, joskin

Kuvio 3.4b YO-kirjoituksiin liittyvän tuen määrä vanhempien koulutustason mukaan

viimeksi mainitussa vähäisemmässä määrin. Korkeakoulutettujen vanhempien lapset kokevat vanhemmilta saadun tuen huomattavasti suuremmaksi kuin ei-korkeakoulutettujen.

Kuvio 3.4c YO-kirjoituksiin liittyvän tuen määrä vastaajan sukupuolen mukaan.

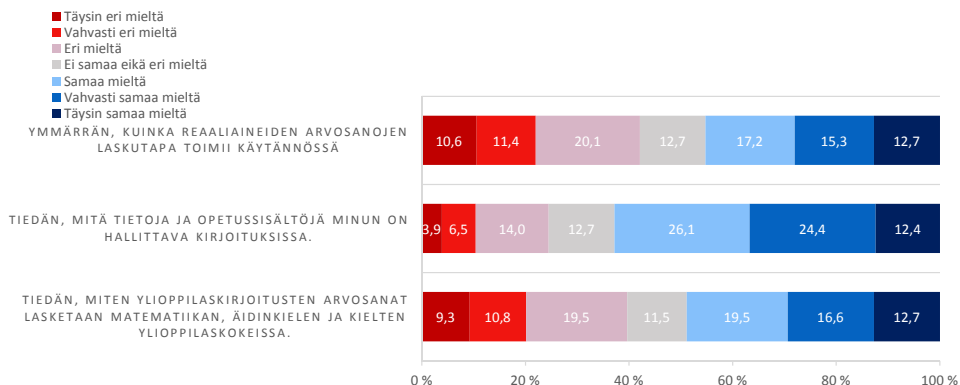

Sukupuolen mukaan tarkasteltuna vaikuttaa puolestaan siltä, että tuen lähteistä miehillä ja naisilla vaikuttaisi olevan pieniä painotuseroja siten, että ystäviltä ja opiskelutovereilta saatu tuki näyttäytyy naisille miehiä hieman merkityksellisempänä, kun taas miehet arvostavat opolta saatua virallista ohjausta hieman naisia enemmän. Vanhemmilta saadun tuen määrästä naisilla on hieman miehiä positiivisempi kokemus. Kokemusta saadun tuen määrästä eri muodoissa tehtiin tilastollinen tarkastelu myös lukion koon sekä alueen suhteen, mutta näiden jakaumien eroissa ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja.

Kyselyssä selvitettiin lisäksi opiskelijoiden kokemuksia ylioppilaskirjoitusten käytännön järjestelyihin liittyvistä kokemuksista, erityisesti arvosanojen sekä hallittavien opintosisältöjen hallitsemisesta. Näihin liittyviä

kokemuksia tarkastellaan kuviossa 3.5. Kaiken kaikkiaan vastaajien (2. ja 3. vuoden opiskelijat) käsitys kirjoituksissa hallittavista opetussisällöistä näyttäytyy selkeänä noin kahdelle kolmasosaa vastaajista, kun taas arvosanojen laskemisperusteiden osalta kokemus jakaa opiskelijat selkeästi kahteen leiriin. Kokemus reaaliaineiden kirjoitusten tulosten laskutavasta ei tosin yllättävää kyllä poikkea juurikaan helpommin määrytyvien aineiden arvosanojen määrytymisperusteista. Vastaajien väärintulkinnan mahdollisuutta ei tosin voida sulkea täysin pois, sillä kyselylomakkeessa laskentaperusteiden keskeiseen eroavuuteen ei kyselyn johdantotekstissä viitattu mitenkään.

Kuvio 3.5 Vastaajien kokemukset ylioppilaskirjoitusten arvosanojen määrytymisperusteiden sekä hallittavien tietosisältöjen ymmärtämisestä.

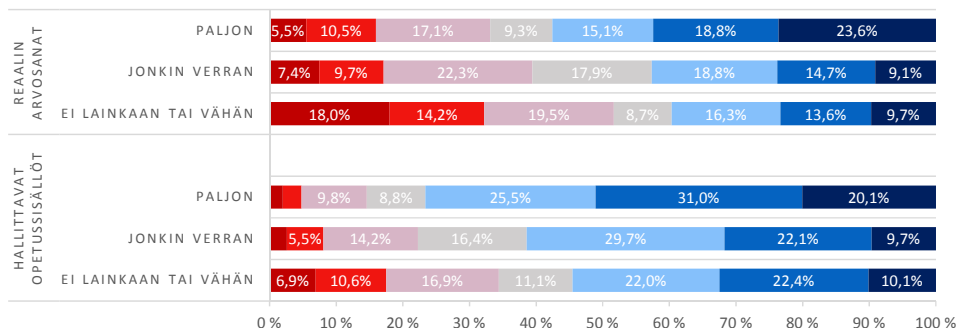
Kuinka hyvin vastaajat sitten kokevat ohjauksen tukevan ylioppilaskokeisiin liittyvien käytännön järjestelyjen ymmärtämistä suhteessa muihin tuen lähteisiin? Kysymys on mielenkiintoinen, sillä opiskelijan vanhempien tai muiden oppilaitoksen ulkopuolisten toimijoiden antama tuki ei pysty juuri korvaamaan kokeen käytännön järjestelyitä koskevia tietovajeita. Kuviossa 3.6a on eroteltu vanhemmilta saadun tuen suhdetta kokemukseen kirjoituksissa hallittavista sisällöistä sekä reaaliaineiden arvosanan määrytymisperusteita koskevaan ymmärrykseen.

Vanhemmilta saadun tuen merkitys paljastuu tilastollisissa analyysissä erittäin korkeaksi, mikä sulkee pois ainakin osan siitä mahdollisuu-

desta, että tukea vähän saaneiden kokemus heijastaisi kirjoituksia koskevan ohjauksen tarpeettomuuden kokemusta. Vanhemmilta paljon tukea saaneista yli puolet kokevat arvosanojen määrätymisperusteet ainakin joissain määrin selkeiksi vastaavasti hallittujen tietosisältöjen ollessa hyvin selviä kolmelle neljäsosaa paljon tukea saaneiden kokemuksesta.

Kuvio 3.6a Kokemus ylioppilaskirjoituksissa hallittavien tietosisältöjen sekä reaalien arvosanaperusteiden hallitsemisesta vanhemmilta saadun tuen määrän kokemuksen luokissa.²

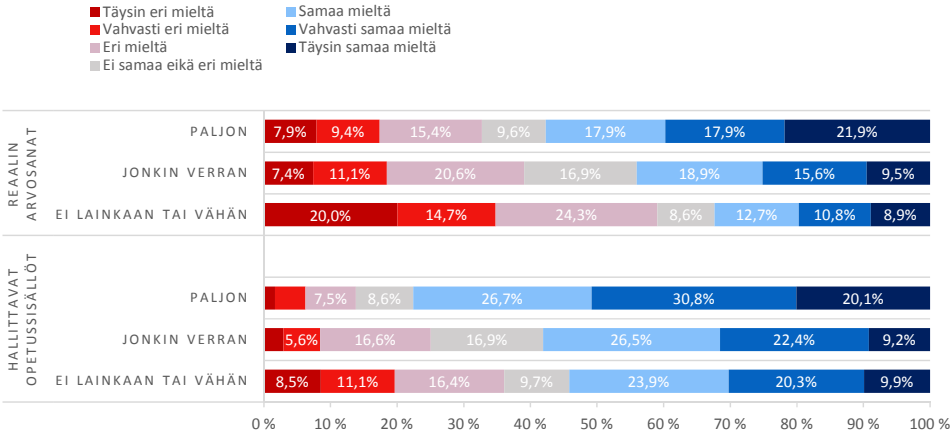
■ Täysin eri mieltä
■ Vahvasti eri mieltä
■ Eri mieltä
■ Ei samaa eikä eri mieltä
■ Samaa mieltä
■ Vahvasti samaa mieltä
■ Täysin samaa mieltä

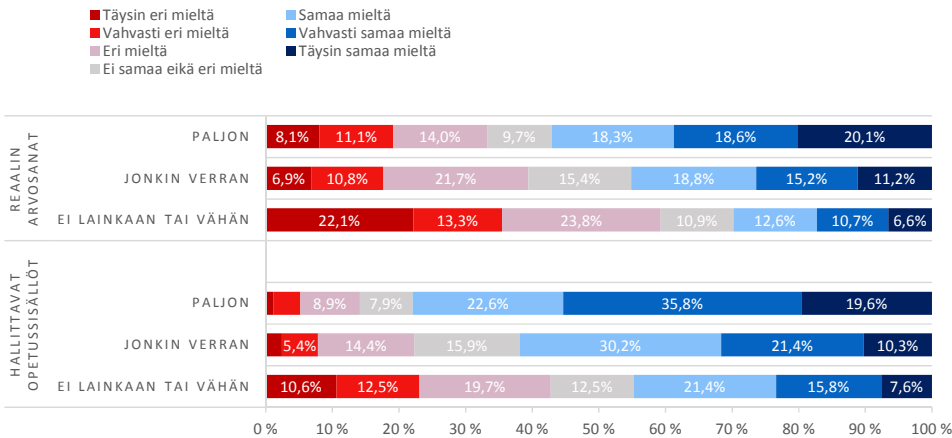
Kokemus ystäviltä tai lukion opolta sekä muilta opettajilta saadun tuen määrästä selittävät hieman vanhemmilta saatua tukea paremmin arvosanaperusteiden sekä tietosisältöjen suhteen tarvittavaa ymmärrystä. Tämä on järkeenkäypää, sillä näitä jälkimmäisiä tuen lähteitä yhdistää suora kokemus oppilaitoksen sekä ylioppilaskirjoitusten järjestelyistä, joka on vanhemmilla väistämättä sosiaalisesti sekä ajallisesti etäisempi. Tulosten perusteella kumpikin jälkimmäisistä tuen lähteistä näyttäytyy ymmärryksen selittäjänä käytännössä yhtä vahvana, mikä puhuu vahvasti opiskelijoiden toisiltaan saaman sosiaalisen tuen merkittävyyden puolesta virallisen opinto-ohjauksen rinnalla.

² Vanhemmilta saadun tuen havaittu efektiivisyys on 0,206 hallittavien tietosisältöjen sekä 0,195 reaalien arvosanojen määrätymisperusteiden ymmärryksen suhteen.

Kuvio 3.6b Kokemus ylioppilaskirjoituksissa hallittavien tietosisältöjen sekä reaalien arvosana-perusteiden hallitsemisesta opiskelutovereilta saadun tuen määrän kokemuksen luokissa³.

Kuvio 3.6c Kokemus ylioppilaskirjoituksissa hallittavien tietosisältöjen sekä reaalien arvosana-perusteiden hallitsemisesta opolta ja opettajilta saadun tuen määrän kokemuksen luokissa⁴.

³ Efektin koko merkittävä molemmissa: Eta²0,293 (reaalin arvosanat) & [~]0,218 (hallittavat opetussisällöt).

⁴ Efektin koko merkittävä molemmissa: Eta²0,93 (reaalin arvosanat) & [~]0,225 (hallittavat opetussisällöt).

MITÄ AINEITA OPISKELIJAT AIKOVAT KIRJOITTA

Tässä osatarkastelussa etsitään eri aineiden kirjoittajia tyypitteleviä tekijöitä aineistossa malliperusteisesti. Kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti ohjaukseen, opintomenestykseen sekä jatkokouluttautumiseen paikantuvat tekijät siten, että tietyn aineen kirjoittamista tai kirjoittamatta jättämistä pyritään ennustamaan usean tekijän samanaikaisella yhteisvaikutuksella. Malliperusteisen tarkastelun etuna tässä raportissa muuten esitettyihin suoriin jakaumiin nähden on se, että tällöin pystytään valikoimaan usean samanaikaisen vaikutustekijän keskinäinen kovarianssi eli yhteisvaikutus.

Tämän tutkimuksen edellisessä osiossa huomasimme, että naiset ilmoittavat saaneensa enemmän tukea kirjoituksiin ystäviltään miesten painottaessa hieman enemmän opolta saadun ohjauksen merkitystä. Tällöin ohjauksen lähteellä sekä sukupuolella on tarkasteluissa jonkin verran yhteisvaihtelua, joka on hyödyllistä pystyä erottamaan.

Aineiston osalta on tosin huomioitava, etteivät kyselyssä itseraportoidut jakaumat täysin vastaa todellisia kirjoittaneiden määriä, sillä aineisto on joissain määrin valikoitunut ja edustaa todennäköisesti opintomenestyksen suhteen hieman paremmin hyvin kuin huonosti menestyneitä. Tätä kuvastaa kuviossa 3.7 tarkasteltu jakauma, jossa verrataan kevään ja syksyn 2016 matematiikan kokeisiin ilmoittautuneiden määriä YTL:n tilastoista sekä kyselyaineistossa. Vinouma ei ole kovin suuri, kun huomioidaan kevään kirjoitusten opiskelijamäärältään merkittävämpi painoarvo, minkä lisäksi on tietenkin joissain määrin todennäköistä, että osa 2. vuonna pitkää matematiikkaa suunnittelevista päätyykin lopulta kirjoittamaan lyhyen matematiikan.

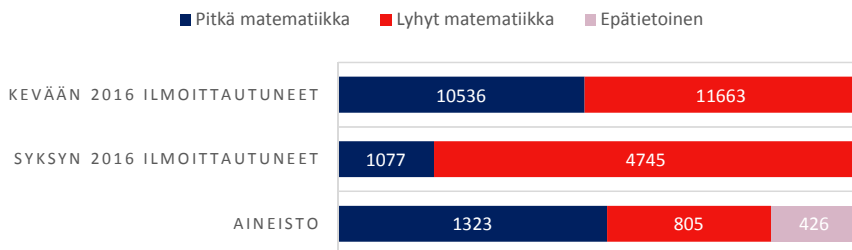
Vinouma on hyvä tiedostaa, vaikka niiden merkitys tulosten tulkinnan kannalta ei ole kovin ongelmallinen, sillä kiinnostuksemme kohteena on tunnistaa ohjauksen merkitystä kuvaavia tilastollisia yhteyksiä eikä tuottaa varsinaisia yleistettäviä perusjoukko-tason estimaatteja. Osa vastaajista on ollut lisäksi toisen vuoden aikana epä tietoisia matematiikan kirjoittamisesta tai eivät ole kirjoittamassa ainetta lainkaan.

Kuviossa 3.7b on puolestaan esitetty kirjoitettavien aineiden mainintojen jakauma kyselyn 2. ja 3. vuoden opiskelijoiden osalta yleisyydessä suurimmasta pienimpään. Eri aineiden suosiota kuvaavaa tarkempaa tilastotietoa on saatavilla YTL:n tilastoista⁵, joihin vastausjakaumaa voi

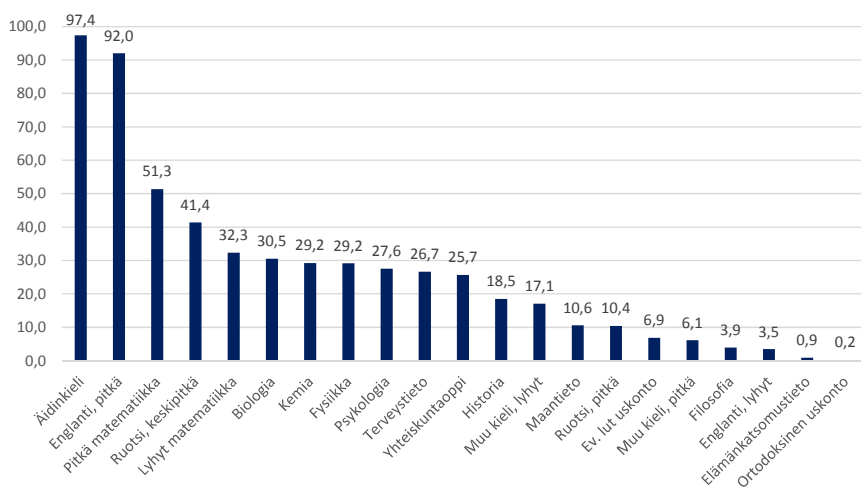
⁵ Kokeisiin ilmoittautuneiden tilasto: https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/stat/FS2016A2007T2010.pdf

olla hyödyllistä verrata.⁶ Mallipohjainen tilastollinen tarkastelu rajataankin siksi aineisiin, joiden kirjoittamisen yleisyys vaihtelee pitkän matematiikan 51 prosentista muun lyhyen kielen 17 prosenttiin.

Kuvio 3.7a Aineistossa lyhyen ja pitkän matematiikan kirjoittajien jakauma

Kuvio 3.7b Toisen ja kolmannen vuoden vastaajien maininnat kirjoitettavista aineista.

⁶ Tilastollisen mallinnuksen kannalta jakauma on tärkeä siinä mielessä, että tarkasteltavien muuttujien riittävän varianssin osalta on mielekästä verrata toisiinsa sellaisien aineiden kirjoittajia ja ei-kirjoittajia, joita on aineistossa riittävästi tilastollisten vertailujen osalta.

Ainevalintoja ennustetaan seuraavaksi logistisella regressioanalyysillä, joka soveltuu dikotomisen (vastaaja ilmoittaa kirjoittavansa aineen (1) tai ei (0)) selitettävän muuttujan mallintamiseen. Hyvä yleistajuinen esitys logistisen regressiomallin käytöstä löytyy esimerkiksi Tampereen yliopiston ylläpitämästä menetelmäopintojen tietovarannosta⁷.

Tulkinnan helpottamiseksi tulosten tarkastelussa keskitytään eri tekijöiden ennustearvon voimakkuutta kuvaavien riskisuhdekertoimien sekä mallien kokonaisselitysasteiden vertailuun. Lyhyesti tulkittuna kertoimet mahdollistavat erilaisten jakaumien omaavien tekijöiden selitysvuiman keskinäisen vertailun tilanteessa, jossa niiden jakauma aineistossa poikkeaa merkittävästi (korkeakoulutettujen vanhempien vaikutusta ei voida verrata suoraan esimerkiksi lukion kokoon, koska niiden jakauma on erilainen).

Erityisen kiinnostavaa on siten vertailla eri aineiden kirjoittajia sen suhteen, kuinka hyvin mallissa tarkasteltavat tekijät heitä kaiken kaikkiaan erottelevat. Tämä on tärkeää siitä syystä, että opintojen ohjauksen keskeisenä funktiona voidaan (kirjoittajan mielestä) pitää kirjoitusta koskevien perusjoukossa vaihtelevien erojen ja resurssien (vanhemmat ja sukulaiset) tasaamista, jolloin heikosti ennustettavat ainevalinnat ovat lähtökohtaisesti toivottuja, sillä oppimistulosten ja koulutusvalintojen tase-arvon kannalta toivotaan erilaisesta taustasta ponnistavien esimerkiksi kirjoittavan pitkän matematiikan yhtä usein.

Sen sijaan jatkokoulutusvalintojen kautta ajateltuna on ymmärrettävää, että luonnontieteisiin tai teknillisille aloille suuntautuminen saa ja pitääkin ennustaa fysiikan tai pitkän matematiikan kirjoittamista, ja käänteisesti puolestaan humanistisille aineille jatkokouluttautuminen puolestaan lyhyttä. Toisaalta taas vanhempien taustalla tai sukupuolella ei koulutusvalintojen segregaation purkamista toivottavana pidettäessä toivoisi olevan selitysvoimaa. Samalla logiikalla alueellisia eroja voidaan pitää ei-toivottavina, vaikka ne voivatkin joissain määrin heijastaa alueellisia elinkeinorakenteiden ominaispiirteitä. Malli antaakin siten eväitä paikantaa ei-toivottuja ylioppilaskirjoituksiin paikantuvia tekijöitä, joihin voidaan tutkimuksen keinoin paremmin puuttua ohjauksella ja muilla politiikkatoimenpiteillä.

Mallin tuloksia tulkitaan tarkastelemalla kunkin selitystekijän voimakkuutta estimoivan riskisuhdekertoimen (odds ratio) suuruutta sekä ykkösestä poikkeavuutta. Jos selitystekijän ja vastemuuttujan välillä ei

ole havaittavissa yhteyttä, on riskisuhde lähellä arvoa 1. Merkittävästi ykköistä suuremmat arvot kuvaavat tilannetta, jolloin selitettävän muuttujan kasvaessa myös aineen kirjoittamisen todennäköisyys (propensiteetti) kasvaa. Vastaavasti alle ykkösen (kuitenkin aina 0 suuremmat) tilastollisesti merkitsevät arvot kuvaavat aineen kirjoittamisen olevan tarkasteluluokassa epätodennäköisempää.

Taulukossa 3.2 kirjoitettavat aineet on järjestetty vasemmalta oikealle mallin perusteella lasketun kokonaisennustettavuuden (selitysosuus, jonka tunnuslukuna käytetään Nagelkerken R^2 -selityssastetta) mukaan. Ensimmäisessä sarakkeessa **kuvattu fysiikan kirjoittamisen suosio on erittäin vahvasti ennustettavissa jatkokoulutusvalinnoilla**, koulumenestyksellä sekä opiskelutovereilta saatuun tukeen, kun taas ylimääräisen lyhyen kielen kirjoittaminen on näillä tiedoilla vaikein/vähiten ennustettava.

Tulkinnan helpottamiseksi tilastollista selitysvoimaa omaavat odds ratio -estimaatit on väritetty vihreällä silloin, kun kyseinen tekijä ennustaa sarakkeella kuvatun aineen kirjoittamista, ja oranssilla puolestaan sen kirjoittamatta jättämistä. Valkoisella taustalla esitetyt solut kuvaavat puolestaan heikkoja tai vailla tilastollista merkitsevyyttä jäävät estimaatit. Odds ratio -estimaatteja voi myös vertailla riveittäin sen tarkastelemiseksi, minkä aineen kirjoittamista kyseinen selitystekijä selittää voimakkaammin. Sen sijaan kertoimien sarakkekohtainen vertailu (selittääkö opintomenestys voimakkaammin aineen kirjoittamista kuin sukupuoli) ei ole mahdollista, sillä mallissa tarkasteltavat selitystekijät ovat eri mittayksiköllisiä (joskin esimerkiksi sukupuolen ja vanhempien koulutustautan vertailu on mahdollista, sillä kumpikin saavat mallissa kahdenlaisia arvoja). Käänteisesti vertailtaessa tulisi puolestaan tarkastella odd ratio -estimaatin käänteislukua (esimerkiksi halutessa vertailla fysiikan miesvaltaisuutta psykologian naisvaltaisuuteen).

Jatkokoulutusvalinnoilla, opintomenestyksellä ja saadun tuen määrän eniten ennustamat kirjoitettavat aineet

Mallin perusteella voimakkaimmin valikoituvat kirjoitettavat aineet ovat järjestyksessä fysiikka, kemia ja yhteiskuntaoppi sekä vähiten puolestaan ylimääräiset kirjoitettavat vieraat kielet. Fysiikan ja kemian kirjoittaminen

Taulukko 3.2 Kirjoitettavia aineita ennustavat regressiomallit

	Fysiikka	Kemia	Yhteiskuntaoppi	Pitkä matematiikka	Biologia	Terveystieto	Historia	Psykologia	Muu pitkä kieli	Muuliyhtykieli
Korkeakoulutettu vanhempi	1,17	1,07	1,00	0,99	1,40	0,88	1,26	1,09	2,36	1,02
Sukupuoli Nainen	0,18	0,59	0,82	0,40	1,70	3,03	0,46	1,59	0,98	1,41
Lukion koko (pienet vertailuluokkana)										
Keskisuuri lukio	1,01	1,05	1,22	0,92	1,00	0,45	1,14	0,69	1,12	0,94
Suuri lukio	0,94	0,90	1,27	0,78	0,82	0,51	1,13	0,76	0,91	1,10
Tytyväisyys käytännön järjestelyihin liittyvään ohjaukseen	0,89	1,00	0,98	0,99	1,00	1,00	1,00	0,96	0,92	1,01
Tytyväisyys kirjoitettavien aineiden valintaan saatuaan ohjaukseen	1,07	0,96	1,01	0,98	0,98	1,07	0,93	1,02	0,98	1,01
Opintomenestys (arvosanakeskiarvo)	2,71	2,92	1,10	3,60	1,53	0,45	1,12	0,88	1,76	1,90
Opiskelutovereilta saatu tuki 1-7	1,12	1,14	0,93	1,14	1,09	0,90	0,99	0,99	0,98	1,01
Vanhemmilta saatu tuki 1-7	0,98	1,01	1,08	0,99	1,06	1,10	0,97	1,02	1,17	0,91
Opinto-ohjaajien tuki 1-7	0,96	0,99	1,09	0,98	1,09	1,01	1,02	1,02	1,03	1,04

	Fysiikka	Kemia	Yhteiskuntaoppi	Pitkä matematiikka	Biologia	Terveystieto	Historia	Psykologia	Muu pitkä kieli	Muu lyhyt kieli
Mikä koulutusala kiinnostaa (humanistiset alat vertailuluokkana)										
Luonnontiede tai tekniikka	24,38	17,19	0,45	8,65	4,62	0,39	0,22	0,13	0,88	0,46
Ei tiedä tai ei mikään	4,12	3,62	1,19	2,27	1,97	1,35	1,02	0,33	0,50	0,63
Luonnonvaraja ympäristöala	7,53	6,25	0,60	3,91	4,93	0,63	0,28	0,16	1,73	0,24
Sosiaali- ja terveysala	13,26	17,78	0,28	4,31	11,92	1,27	0,10	0,41	0,66	0,41
Matkailu-, ravitsemus- ja talousala	1,16	1,21	1,31	1,69	1,68	1,30	0,24	0,36	3,32	1,83
Sotilas- ja turvallisuusala	4,86	2,71	1,74	2,36	1,96	1,65	0,92	0,37	0,49	0,86
Yhteiskuntatieteellinen, liiketalouden ja hallinnon ala	1,81	1,10	15,05	2,08	0,61	0,61	1,39	0,32	0,84	1,10
Alue (Etelä-Suomi vertailuluokkana)										
Länsi-Suomi	1,81	1,17	0,98	1,16	0,86	1,06	1,02	0,66	0,53	1,11
Itä-Suomi	1,29	0,96	0,88	1,28	1,03	1,26	1,33	0,65	0,22	0,59
Pohjois-Suomi	1,70	1,54	0,77	1,72	1,16	1,07	0,94	0,89	0,41	0,65
Nagelkerken R ²	0,485	0,454	0,430	0,368	0,333	0,237	0,187	0,158	0,109	0,104

on vahvasti sukupuolittunut, joskin jälkimmäinen selvästi vähemmän kuin fysiikka. Naiset kirjoittavat vastaavasti merkittävästi useammin psykologiaa, terveystietoa, biologiaa sekä lyhyen vieraan kielen. Historian kirjoittaminen näyttäytyy myös olevan useammin miesten kuin naisten suosiossa. Tarkasteltavista aineista vain vieras pitkä kieli sekä yhteiskuntaoppi jäävät vaille sukupuolivinoumaa.

Mallissa vanhempien korkeakoulutus näyttää ennustavan vain biologian sekä pitkän vieraan kielen kirjoittamista. Lukion koko puolestaan näyttäytyy merkitsevässä vain psykologian ja terveystiedon kirjoittamisessa, jotka ovat mallin perusteella useammin pienten lukiodien opiskelijoiden suosiossa. Kirjoituksiin liittyvään ohjaukseen tyytyväisyys selittää mallin perusteella vain fysiikan, terveystiedon ja historian kirjoittamista, joskin havaitut yhteydet ovat varsin heikkoja.

Yleinen opintomenestys ja opiskelutovereilta saatu tuki ennustavat tiettyjen aineiden kirjoittamista

Opiskelijan opintomenestys (itseraportoitu arvosanakeskiarvo) on kiinnostava ja selittää varsin monen aineen kirjoittamista kuvaavia aikomuksia: Paremmiin opinnoissaan menestyneet kirjoittavat muita useammin fysiikan, kemian, pitkän matematiikan, biologian sekä ylimääräisen vieraan kielen. Heikommin menestyneillä puolestaan terveystieto ja psykologia ovat muita suositumpia. Arvosanakeskiarvo ei puolestaan ennusta yhteiskuntaopin tai historian kirjoitusaikeita.

Opiskelutovereilta kirjoituksiin saatu tuki ennustaa joissain määrin luonnontieteiden sekä matemaattisten aineiden kirjoittamista, ja vanhemmilta saatu tuki puolestaan terveystiedon sekä vieraan kielen kirjoittamista. Opinto-ohjaajilta saadun tuen merkityksellisenä pitäminen ennustaa mallissa vain biologian kirjoittamista.

Jatkokoulutusvalinnat selittävät vahvasti kirjoitettavien aineiden suosiota

Odotusten mukaisesti mallissa opiskelijan kiinnostus jatkokoulutukseen selittää kirjoitettavia aineita erittäin voimakkaasti. Havainto ei ole tässä tietenkään millään tavoin yllättävä, vaan tarkastelun lisäarvo tulee ensisijaisesti siitä, että tämän käytännössä ”itsestäänselvän” tekijän huomiointi mahdollistaa edellisten kiinnostavien taustatekijöiden itsenäisen

(jatkokoulutusvalinnoista riippumattoman) vertailun.

Tarkastelussa humanistista ja kulttuurialaa kiinnostavana pitävät opiskelijat muodostavat vertailuluokan, johon luonnontieteellisiä, yhteiskunta-, sosiaali- ja terveys- sekä matkailu- ja ravitsemusala kiinnostavina pitävien todennäköisyyksiä verrataan. Oman luokkansa muodostavat myös jatkokoulutusaikomusten suhteen epätietoiset. Odotetusti luonnontieteellis-teknillisiä aloja kiinnostavina pitävät kirjoittavat muita useammin fysiikkaa, kemiaa sekä pitkän matematiikan, ja muita harvemmin yhteiskuntaoppia, historiaa tai vieraita kieliä. Havaittu ero on kiinnostava siitäkin syystä, että mallissa sukupuoli on jo vakioitu, joten kyse ei ole kyseisten aineiden sukupuolittuneisuudesta. Verrattuna humanistisia aloja kiinnostavina pitäviin, myös jatkokoulutusmahdollisuuksista epätietoiset sekä sotilas- ja turvallisuusosalasta kiinnostuneet kirjoittavat luonnontieteellisiä aineita useammin.

Mallin osalta yhteiskuntaopin kirjoittamista kuvaavat parametristimaatit ovat erittäin kiinnostavia, sillä mallin kokonaisselitysaste on tarkasteltavista aineista 3. voimakkain, mutta alan valikoivuus paikantuu tulosten perusteella täysin jatkokoulutusaikomuksiin: Aineen kirjoittajat koostuvat käytännössä yhteiskunta-, kauppa- ja oikeustieteistä kiinnostuneista (odds ratio -estimaatti yli 15) ja vähiten luonnontieteistä kiinnostuneista.

Sosiaali- ja terveysalan jatkokoulutushaaveet ennustavat varsin voimakkaasti biologian, pitkän matematiikan, kemian ja fysiikan kirjoittamista, sekä käänteisesti historian ja yhteiskuntaopin kirjoittamatta jättämistä. Historian kirjoittamisen osalta on syytä muistaa, että vertailuluokana tarkastelussa ovat humanistisesta ja kulttuurialasta kiinnostuneet, joista yhteiskuntatieteellis-kaupallisista aloista kiinnostuneet poikkeavat hieman historian kirjoittamisen yleisyydessä. Matkailu-, ravitsemus- ja talousalasta kiinnostuneet painottavat kirjoituksissaan muita enemmän vieraita kieliä.

Onko alueellisia eroja vielä havaittavissa?

Alueellisessa tarkastelussa vertailuluokan muodostavat Etelä-Suomen lukioissa opiskelevat, ja näiden tekijöiden suhteen ilmenevää kirjoitettavien aineiden valikoivuutta voidaan pitää varsin ei-toivottuna, sillä havaitut erot ilmenevät senkin jälkeen, kun vastaajan jatkokoulutusala sekä

opintomenestys on kontrolloitu. Verrattuna eteläsuomalaisiin tarkastelussa fysiikan kirjoittaminen on yleisempää Länsi- ja Pohjois-Suomessa, joista jälkimmäinen selittää myös kiinnostusta kemiaan. Erot eivät siis johdu siitä, että luonnontieteellis-teknillisten alojen jatkokouluttautumien olisi Etelä-Suomessa vähemmän yleistä, sillä tämä efekti on mallissa kontrolloitu.

Pohjois-Suomen lukiolaiset ilmoittavat myös muita useammin kirjoittavansa pitkän matematiikan. Vastaavasti Etelä-Suomen lukiolaiset kirjoittavat tarkastelun perusteella muita useammin vieraita kieliä sekä psykologiaa. Huomionarvoista tarkastelun tässä osassa on erityisesti se, että havaitut erot eivät johdu lukion koosta tai lukiolaisten vanhempien koulutustaustasta, lukiolaisten kiinnostavina pitämistä aloista tai sukupuolijakaumasta sillä nämä tekijät on mallissa kontrolloitu.

LUKU 4

JATKO-OPINTOIHIN

LIITTYVÄ OHJAUS

LUVUN KESKEISET TULOKSET

Kyselyyn vastanneista kolme neljästä ilmoitti hakeutuvansa lukion jälkeen jatko-opintoihin korkeakouluun, ja vajaa 10 prosenttia muuhun jatkokoulutukseen.

Keskustelutukea välivuotta pitävillä sekä vaille opiskelupaikkaa jääville oli tarjolla varmuudella vajaalle neljännekselle vastaajista. Yleisimpiä keskustelutuen lähteitä ovat omat läheiset ja perhe, sekä ystävät ja muut sukulaiset. Opinto-ohjaajaan yhteyttä uskoi pitävänsä noin joka kahdeksas vastaaja.

Abivuoteen mennessä opiskelijoista vajaa 30 prosenttia ilmoitti käyttäneensä ja löytäneensä Opintopolku -palvelusta jatko-opintoja koskevan etsimänsä tiedon, ja yhtä suuri osuus ilmoitti löytäneensä osan etsimistään tiedoista.

Muut tekijät vakioituna, parhaiten jatko-opintojen valintaperusteista ilmoittivat olevansa perillä tekniikan ja liikenteen sekä sosiaali- ja terveysalasta kiinnostuneet opiskelijat, sekä erityisesti paljon tukea opolta ja opiskelukavereilta saaneet. Vanhemmilta saatu tuki oli myös merkityksellistä, mutta ei selittänyt valintaperusteiden koettua tuntemista yhtä voimakkaasti kuin edelliset. Miehet kokevat jatkokoulutusvalinnat naisia keskimäärin selkeämmiksi.

Heikoimmin valintaperusteet ilmoitti tuntevansa (ceteris paribus – muut tekijät vakioituna) humanistisesta- ja kasvatusalasta sekä luonnonvara- ja ympäristöalasta kiinnostuneet vastaajat.

Tässä viimeisessä osiossa tarkastellaan lukiolaisten kokemuksia jatko-opintoihin liittyvästä ohjauksesta. Näkökulma rajataan tässäkin luvussa kahteen sisällöllisesti kiinnostavaan tulokulmaan, joita ovat kokemuksen suhde kiinnostavana pidettyyn koulutusalaan sekä toisaalta vanhempien taustaan ja muista lähteistä saatuun ohjaukseen ja tukeen. Tässäkin osiossa tehtävät tilastolliset tarkastelut rajataan 2. ja 3. vuoden opiskelijoihin, ellei kuviossa toisin ilmaista.

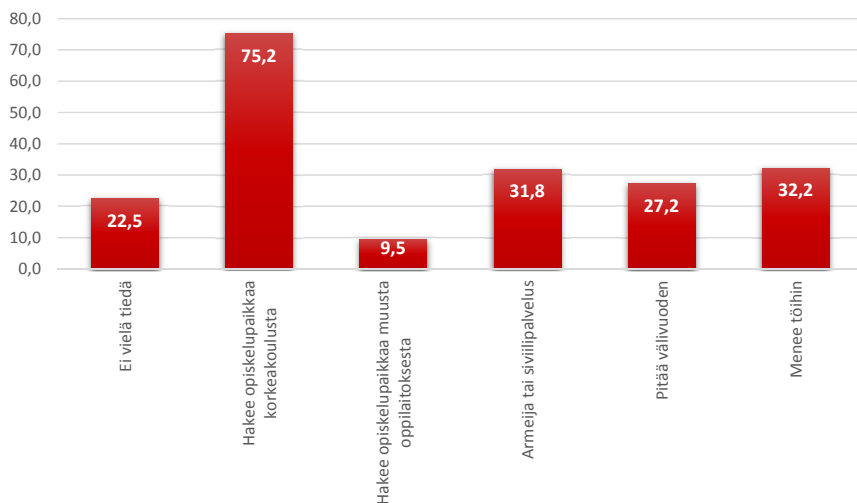
Luvun lopussa pyritään luomaan katsaus jatkokoulutusvalintojen käytännön järjestelyiden selkeyteen vaikuttaviin tekijöihin. Tarkastelu suoritetaan monimuuttujamallilla, joka arvioi usean samanaikaisen tekijän vaikutusta jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvään varmuuteen. Tarkastelu huomioi esimerkiksi vanhempien taustan itsenäisen vaikutuksen suhteessa eri koulutusaloista kiinnostuneiden, eri puolilla Suomea opiskelevien ja erilaisesta taustasta ponnistavien kokemukseen yhteisvalinnan selkeydestä sekä tähän liittyvästä varmuudesta. Mallin perusteella arvioidaan myös sitä, kuinka kokemus eri lähteistä saadusta tuesta jatko-opintojen pohtimiseen tosiasiallisesti selittää yhteisvalinnan koettua selkeyttä.

MITÄ LUKION JÄLKEEN?

Ensimmäiseksi katsotaan, minkälaista toimintaa kyselyyn vastanneet lukiolaiset pitävät omalla kohdallaan todennäköisenä kysyttäessä välittömästi valmistumisen jälkeisen ajan suunnitelmia. Tutkimukseen osallistuneista (vähintään 2. vuoden opiskelijoista) kolme neljästä ilmoittaa hakevansa lukion jälkeen opiskelupaikkaa joko yliopistosta tai ammatikorkeakoulusta, ja noin joka kymmenes jostakin muusta oppilaitoksesta. Työssäkäyntiä todennäköisenä pitää joka kolmas ja välivuotta reilu neljäsosa vastaajista. Epätietoisia on noin reilu viidesosa vastaajista.

Kuviossa 4.1b tarkastellaan lukion jälkeen todennäköisenä pidettyä toimintaa suhteessa tämän tutkimuksen alussa esitettyihin ohjauksen sisällöllistä fokusta ja koettua hyödyllisyyttä kuvaaviin väittämiin. Kuviossa verrataan kutakin toimintaa maininneiden keskimääräinen kokemus ohjauksen hyödyllisyydestä a) omien vahvuuksien tunnistamiseen sekä b)

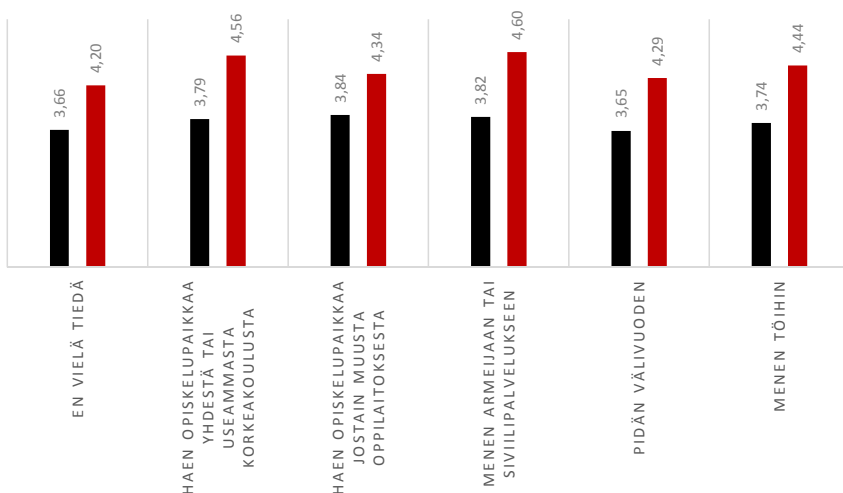
Kuvio 4.1a Vastaajien käsitys pääasiallisesta toiminnasta valmistumisen jälkeisenä vuotena (vastaaja saattoi ilmoittaa yhden tai useamman toiminnan).

Kuvio 4.1b Opinto-ohjauksen koettu hyödyllisyys omien vahvuuksien sekä tarjolla olevien jatkokoulutusmahdollisuuksien suhteen valmistumisen jälkeisen toiminnan mukaan.

■ Vahvuuksien ja kiinnostusten tunnistaminen

■ Tarjolla olevien jatkokoulutusmahdollisuuksien käsittelyssä

¹ Efektin koko kohtalainen luokan "En vielä tiedä" (~0,100) sekä "haen opiskelupaikkaa korkeakoulusta" (~0,121) suhteen.

tarjolla olevien jatkokoulutusvaihtoehtojen käsittelyyn (asteikolla 1 –7). Ryhmäkeskiarvoja verrataan kunkin vaihtoehdon suhteen sitä ei-mainittujen joukkoon, sillä opiskelijat saattoivat valita vaihtoehdoista useamman kuvaamaan tilannettaan.

Ryhmäkeskiarvojen tilastollisen merkitsevyyden tarkastelussa havaittiin kohtalainen ero verrattaessa jatkokoulutusmahdollisuuksien käsittelyn riittävyyttä luokassa ”en vielä tiedä” sekä ”haen opiskelupaikkaa korkeakoulusta” suhteen¹. Keskimäärin toiminnastaan epätietoiset sekä joissain määrin myös välivuoden pitäjät kokevat ohjauksen riittävyyden hieman muita kriittisemmin. Sen sijaan omien vahvuuksien tai kiinnostusten tunnistamisessa ohjauksesta ei koettu keskimäärin olevan kovin suurta apua, eikä ryhmäkeskiarvojen osalta löydetty tilastollisesti merkitseviä eroja valmistumisen jälkeisen toiminnan suhteen.

Laadullisissa avovastauksissa esiintyi myös jonkin verran toiveita opinto-ohjauksen suuntaamisesta enemmän työelämälähtöisemmäksi, sillä useampi vastaaja koki työnhakuun sekä työllistymiseen liittyvät kysymykset jo tässä vaiheessa itselleen ajankohtaisiksi:

Mielestäni opinto-ohjausta pitäisi uudistaa kokonaan. Työhausta ei ole puhuttu riittävästi ja miten esimerkiksi työhaastatteluissa voidaan toimia ja käyttää teknologiaa apuvälineenä. Myöskään mielestäni opiskeluun ei ole motivoitu tarpeeksi ja opiskelusta on tullut pakkopullaa. Opettajat olettavat että opiskelijat jaksavat opiskella äärettömiä määriä jolloin inhimillisyyks unohtuu.

Nainen (abivuoden opiskelija), Lappi

OPINTOPOLKU

Osana kyselyä opiskelijoita pyydettiin kertomaan kokemuksestaan etsiä tietoa jatkokoulutusmahdollisuuksia OPH:n Opintopolku -palvelun kautta. Vastausjakauma on esitetty kuviossa 4.2 lukion alkamisvuoden

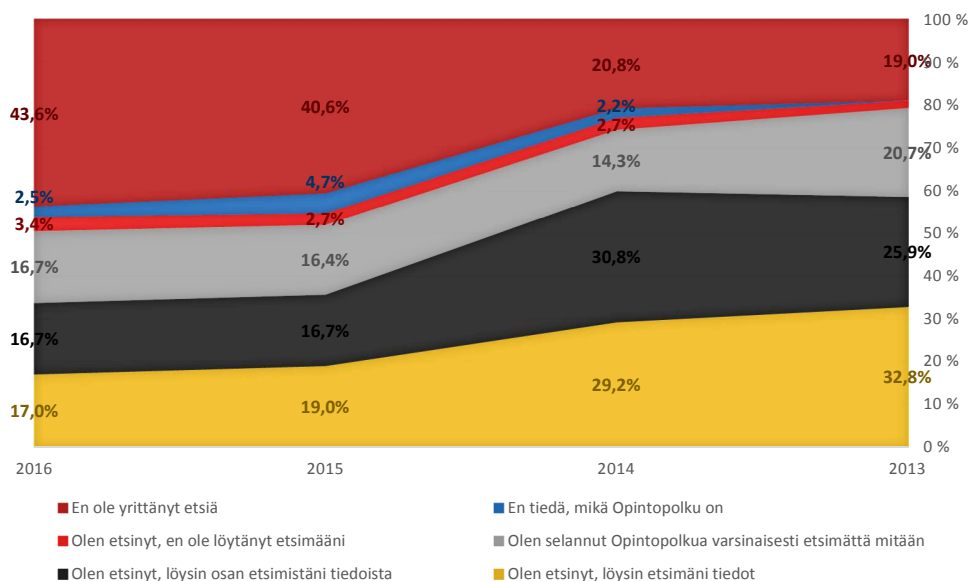
¹ Efektin koko kohtalainen luokan ”En vielä tiedä” (~0,100) sekä ”haen opiskelupaikkaa korkeakoulusta” (~0,121) suhteen.

mukaan, sillä tiedon etsiminen ja jatkokoulutusmahdollisuuksien käsittely on vahvasti sidoksissa opintojen vaiheeseen. Abivuoden syksyyn mennessä noin 80 prosenttia vastaajista on käyttänyt Opintopolkua tiedon etsimiseen. Hieman vajaa 30 prosenttia abivuoden vastaajista ilmoitti löytäneensä etsimänsä tiedot, kun taas vain osan etsimistään tiedoista ilmoitti löytäneensä 31 prosenttia abeista. Abivuoden vastaajista joka seitsemäs (14 prosenttia) ilmoitti kyselyssä vain selailleensa palvelua etsimättä varsinaisesti mitään. Kyselyvastausten perusteella on mielenkiintoista, ettei tietoisuus opintopolusta käytännössä näyttäisi lisääntyvän lainkaan ensimmäisen ja toisen opintovuoden aikana. Opiskelijoille tiedon etsiminen muuttuu toki sitä ajankohtaisemmaksi, mitä lähempänä jatkokoulutusvalinnat ajallisesti ovat, mutta tulosten staattisuus ensimmäisen kahden opintovuoden aikana on silti yllättävä havainto.

[Toivoisin] opojen opastus[ta] opintopolkuun ja keskusteleminen kurseista opettajien kanssa.

Mies (abivuoden opiskelija), Varsinais-Suomi

Kuvio 4.2 Tiedon etsiminen Opintopolusta lukion aloitusvuoden mukaan

Kyselyyn vastanneilla opiskelijoilla oli varsin paljon eriäviä kokemuksia jatko-opintoja koskevan ohjauksen painotuksista: Opiskelijoiden laadulliset vastaukset peilaavat kokemusta, jonka mukaan eri jatko-opiskelumahdollisuuksia ei kaikkialla käsitellä tasapuolisesti siten, että usein vaihtoehtojen esittely keskittyy liiaksi haluttuihin ”eliittialoihin” tai oman maakunnan korkeakoulun opintoalojen tarjontaan.

Haluaisin, että opot voisivat kertoa muistakin vaihtoehtoista kuin lääkiksestä ja oikkiksestä. Tuntuu että puolet koulusta ei edes tiedä muita vaihtoehtoja, jonne voisi hakea.

Nainen (2. vuoden opiskelija), Uusimaa

Opinto-ohjaus melko hyödytöntä henkilölle, joka on täysin tietoinen siitä mitä aikoo tehdä ja milloin.

Mies (abivuoden opiskelija), Uusimaa

Enemmän eri jatko-opiskelu mahdollisuuksien esittelyä. Tällä hetkellä on sellainen fiilis, että opo luulee, että on olemassa vain kauppiis, lääkis ja opetusala...

Nainen (2. vuoden opiskelija), Varsinais-Suomi

On vain esitelty lähialueen jatko-opiskelu paikkoja. Haluaisin tietää mahdollisuuksista ympäri Suomea ja ehkä jopa ulkomailla opiskelusta.

Nainen (2. vuoden opiskelija), Pohjois-Pohjanmaa

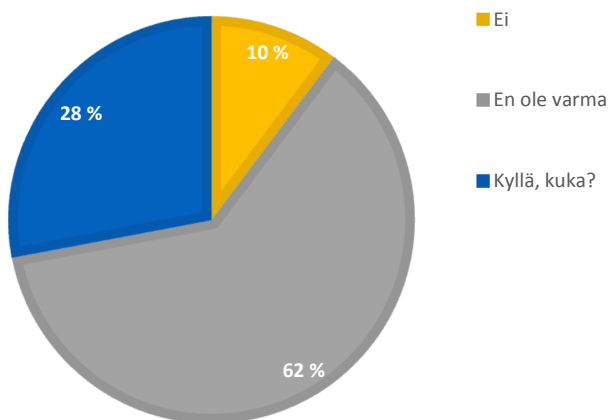
KESKUSTELUTUEN SAATAVUUS VAILLE OPISKELUPAIKKAJAA JÄÄVIEN TAI VÄLIVUOTTA PITÄVIEN KESKUUDESSA

Kuviossa 4.3 on esitetty kyselyssä välivuotta todennäköisimpänä vaihtoehtona pitävien kokemusta keskustelutuen saatavuudesta tilanteessa, jossa kokee sellaista tarvitsevansa esimerkiksi välivuoden tai vaille opiskelupaikkaa jäämisen vuoksi. Keskustelutukea varmasti tarjolla on vastausten perusteella reilulla neljäsosalla vastaajista lähes kahden kolmasosan ollessa asian suhteen epävarmoja. Välivuoden pitäjistä ”Kyllä, kuka” vastanneista kolme neljästä (74,5 %) mainisi ensisijaisena tuen lähteenä omat vanhempansa. Toiseksi yleisin keskustelutuen lähde oli oman lukion tai peruskoulunaikainen opo (12,5 % ensisijaisista maininnoista), muut sukulaiset (6,1 %) tai oma puoliso/seurustelukumppani (3,5 %) maininnoista.

Perhe ja sukulaiset, kaverit, ja varmasti nykyisen lukion opokin on halukas auttamaan vielä valmistumisen jälkeenkin.

Nainen, abivuoden opiskelija, Pohjois-Karjala

Kuvio 4.3. Keskustelutuen tarjonta vaille opiskelupaikkaa jäädessä tai välivuotta pitävillä.

Välivuotta pitävälle tai vaille opiskelupaikkaa jäävien ohella selkeästi itsensä väliin putoajiksi kokivat aineistossa lisäksi lukion neljässä vuodessa suorittavat, joista seuraava vastaaja koki jääneensä opintojen ohjauksen suhteen lukiossa yksin:

Lukioni opinto-ohjauksessa on ollut huonoa se, että me neljännen vuoden opiskelijat emme oikeastaan saaneet mitään tukea. Ei tullut kutsuja jatkokoulutus- tai kesätyöinfoihin, eikä esimerkiksi juhlapäivien aikatauluja. Jos kyseessä olisi ollut joku passiivisempi kuin minä (ja olihan niitä, meillä nelosvuotisia on keskimäärin 70 joka vuosi), aika yksin olisi siinä tilanteessa jäänyt.

Nainen, neljännen vuoden opiskeilja, Uusimaa

JATKOKOULUTUSVALINTOJA KOSKEVA TIETO JA TIETOLÄHTEET

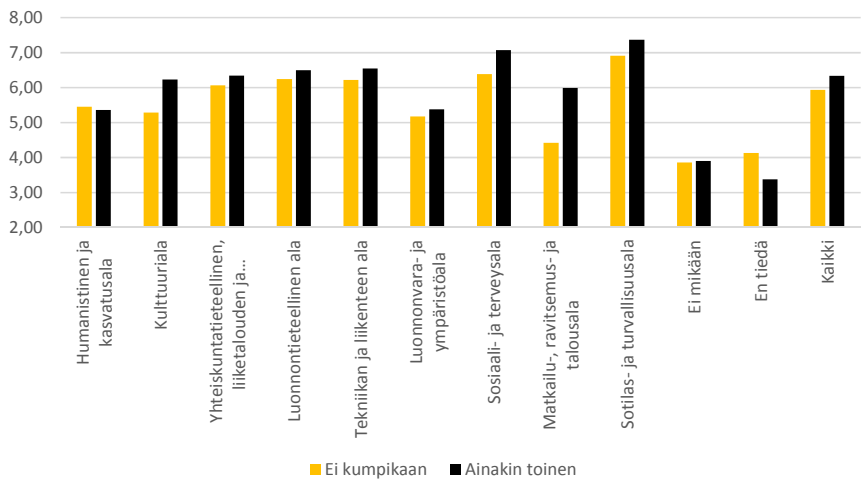
Tässä viimeisessä osiossa tarkastellaan opiskelijoiden kokemusta jatkokoulutusvalintoja koskevan tiedon lähteistä sekä tekijöistä, jotka ennustavat hyvää tietämystä korkeakoulujen yhteisvalinnasta.

Käsitys jatkokoulutusvalintojen valintaperusteiden tuntemuksesta on hyödyllistä kiinnittää kiinnostuksen kohteena olevaan koulutusalaan, sillä niiden valintaperusteet sekä kytkös lukion aikana tehtyihin ainevalintoihin vaihtelee merkittävästi.

Vastaajien käsityksiä mitattiin kyselyssä 10-portaisella asteikolla, jolla mitattua keskimääräistä kokemusta (asteikolla 0 ei lainkaan selkeä – 10 erittäin selkeä) tarkastellaan kuviossa 4.4 suhteessa koulutusalaan siten, että ryhmäkeskiarvojen vertailulla pyritään tavoittamaan korkeasti koulutettujen vanhempien lasten kokemuksessa ilmeneviä eroavuuksia suhteessa ei-korkeakoulutettuihin vanhempiin. Vertailtaessa kaikkien kyselyvastaajien keskimääräistä kokemusta näyttää siltä, että korkeakoulutettujen vanhempien lasten kokemus valintaperusteiden tuntemuksesta on muita hieman parempi.

Alakohtaisesti suurimmat erot näyttäytyvät kulttuurialan, matkailu-ravitsemus ja talousalan sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan koulutuk-sista kiinnostuneilla siten, että korkeakoulutettujen vanhempien vaiku-tus näkyy hieman muita selkeämpänä kokemuksena valintaperusteista. Yllättävän monen alan suhteen ei kuitenkaan havaita merkitseviä eroja, vaikka niiden tiedetään olevan opiskelijoiden taustan suhteen varsin valikoivia (tosin kyselyssä ei eroteltu amk- ja yliopistojen koulutusaloja oheista luokitusta tarkemmalla jaottelulla).

Kuvio 4.4 Kuinka hyvin tuntee itseään kiinnostavan alan valintaperusteet vanhempien koulutustason luokissa.²

Käytännössä opiskelijoiden valintaperusteiden ymmärrykseen kontri-buoi moni samanaikaisesti vaikuttava tekijä, joista osa on paikannet-tavissa selkeästi koulutukseen ja ohjaukseen, kun taas osa linkitty-y nuoren taustaan sekä sosiaaliin verkostoihin, joihin ohjauksella voi-daan katsoa olevan korkeintaan epäsuora vaikutussuhde. Esimerkiki koulutusaloja koskevan epävarmuuden vaikutuksella on yksilolot-teisella tarkastelulla todennäköisesti yhteistä varianssia vanhempien koulutustason kanssa, sillä opiskelijat valikoituvat jatkokoulutusaloille

² Efektin koko, vanhempien koulutus ~ 0,069.

osin riippuen vanhempiensa taustasta. Tällaisessa tilanteessa ei voidakaan olla varmoja, ovatko korkeasti koulutettujen vanhempien lapset paremmin perillä yhteishausta johtuen taustastaan, vai koska ovat hakemassa eri koulutusaloille.

Taulukossa 4.1 on esitetty lineaarisen monimuuttujaregression tulokset yhteishaun koettua selvyttä kuvaavan vastemuuttujan (asteikolla 0-10) suhteen. Mallissa kokemusta pyritään selittämään opiskelijan sekä lukion taustaa kuvaavilla tekijöillä siten, että lukion kokoa sekä sijaintia koskevista estimaateista vertailuluokkina ovat isot sekä sijainnin osalta Pohjois-Suomen lukiot.

Taulukossa esitetyillä estimaateilla on suora sisällöllinen tulkinta, sillä nämä kuvaavat suoraan vastaajaluokkien välisiä eroja yhteisvalinnan selkeydestä 10-portaisella asteikolla. Esimerkiksi sukupuoli (mies 1; nainen 0) -termi vertaa miesten keskimääräistä kokemusta naisiin (kun muut tekijät vakioidaan) ja havaitsee noin 0,37 yksikön tilastollisesti merkitsevän eron suhteessa naisten kokemukseen.

Mielenkiintoista kyllä opiskelijan vanhempien koulutustaso ei ole tilastollisen tarkastelun perusteella enää merkitsevä tekijä, joskin vanhemmilta saatu tieto jatkokoulutusvalinnoista on mukana mallissa omana selittäjänään (ollen myös tilastollisesti merkitsevä). Vanhempien koulutustausta mitä ilmeisimmin välittyy jatkokoulutusvalintojen selkeyteen nimenomaan koulutusvalintoihin annettuna tukena.

Eri koulutusaloista kiinnostuneiden kokemuksia puolestaan vertaillaan niihin opiskelijoihin, jotka ovat epätietoisia jatkokoulutusalaista tai jotka eivät aio hakea mihinkään jatkokoulutukseen. Mallissa on lisäksi vakioituna selittäjänä opiskelijan vuosikurssi, joten tulokset eivät ole riippuvaisia siitä, miten eri vuosikursseilla opiskelevat ovat kyselyyn eri lukioissa tai maakunnissa vastanneet. Vastaavasti alakohtaisia eroja voidaan havainnollistaa siten, että suhteessa epätietoiseen vertailuluokkaan, kaikkein selkein kuva yhteishausta on sosiaali- ja terveys (+1,04) sekä tekniikan (+1,22) ja yhteiskunnallisesta (+0,94) alasta kiinnostuneilla opiskelijoilla suhteessa vertailuluokkaan. Sen sijaan tekniikan ja yhteiskunnallisesta alasta kiinnostuneiden kokemus ($1,22 - 0,94 \approx 0,28$) eroaa niin vähän, ettei näiden alojen opiskelijoiden keskinäisestä järjestyksestä voida tilastollisen epävarmuuden puitteissa varmuudella sanoa.

Taulukko 4.1 OLS-regressio yhteishaun selkeydestä (vuosikurssi vakioitu) opinto-ohjaukseen, sosiaaliseen tukeen sekä kiinnostavaan alaan paikantuvien tekijöiden suhteen.

Parametri	Beta	Keskivirhe	Merkitsevyys (p-arvo)
Vakio	1,031	0,329	0,002
Sukupuoli (Mies 1; Nainen 0)	+0,368	0,110	0,001
Korkeakoulutettu vanhempi (1 kyllä; 0 ei)	+0,047	0,107	0,660
<i>Lukion koko (vertailuluokkana isot)</i>			
Pienet	+0,258	0,138	0,061
Keskisuuret	+0,144	0,115	0,208
<i>Alue (vertailuluokkana Pohjois-Suomi)</i>			
Etelä	-0,377	0,164	0,021
Länsi	-0,553	0,161	0,001
Itä	0,114	0,187	0,543
<i>Koulutusala (vertailuluokka "En tiedä tai ei mikään")</i>			
Humanistinen	+0,276	0,215	0,201
Kulttuuri	+0,325	0,246	0,187
Yhteiskunta	+0,941	0,212	0,000
Luonnontiede	+0,795	0,239	0,001
Tekniikka	+1,224	0,247	0,000
Luonnonvara	+0,614	0,452	0,174
Sosiaali- ja terveys	+1,036	0,211	0,000
Matkailu	+0,599	0,381	0,116
Sotilasala	-0,071	0,307	0,817
Tuki jatkokoulutusvalintoihin:			
Oman vuosikurssin opiskelijat (1-7)	+0,116	0,039	0,003
Ylempien vuosikurssien opiskelijat (1-7)	0,029	0,028	0,290
Vanhemmat ja sukulaiset (1-7)	+0,084	0,039	0,033
Opinto-ohjaajat (1-7)	+0,209	0,033	0,000
Aineenopettajat (1-7)	+0,157	0,034	0,000
Peruskouluikäisen ohjaajan (1-7)	0,040	0,032	0,204

Alueellisista eroista nousee mallissa esiin mielenkiintoinen tulos: Opiskelijat Itä- ja Pohjois-Suomessa kokevat yhteisvalintaa koskevan käsityksensä hieman muuta maata (Etelä- ja Länsi-Suomi) selkeämmäksi. Ero on pieni, mutta mielenkiintoinen, koska malli itsessään vakioi lukion koon sekä opiskelijan vanhemman taustan ynnä kiinnostuksen kohteena olevan alan selittämän varianssin, joten tuloksen on paikannuttava muihin tekijöihin.

Kyselyssä opiskelijaa pyydettiin arvioimaan seitsenportaisella asteikolla jatkokoulutusvalintoja koskevan tuen määrää sekä tuen lähteitä.³ Kun mallissa tarkastellaan koetun tuen määrän yhteyttä yhteisvalintaa koskevan kuvan selkeyteen, näyttää opinto-ohjaajilta sekä muilta aineenopettajilta saatu tuki kaikkein merkityksellisimmältä. Vuosikurssin muilta opiskelijoilta sekä omilta vanhemmilta saatu tuki oli myös vaikuttavaa, mutta mallin perusteella selkeästi heikommin vaikuttavaa. Tulosten perusteella vaikuttaa myös siltä, että vanhempien koulutustaso välittyy selkeästi jatkokoulutusvalintoja koskevien keskustelujen kautta, sillä edellisessä tarkastelussa havaittu ero häviää monimuuttujatarkastelussa.

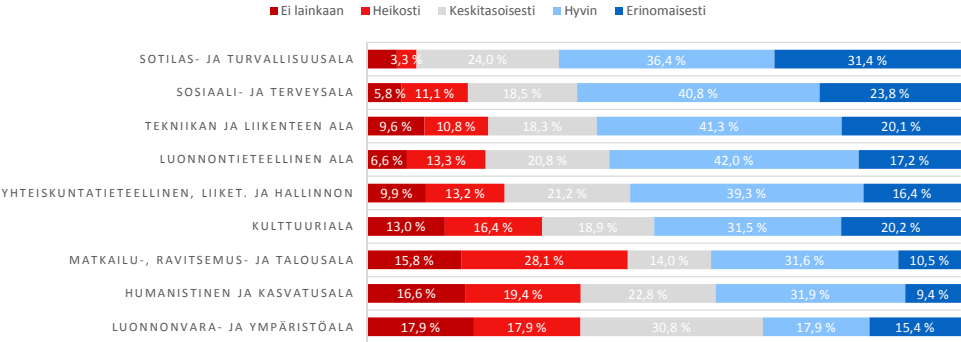
Tulosten tulkinnessa on syytä muistaa, että asteikolla suuret arvot kuvastavat myös opiskelijan omaa aktiivisuutta hakea tukea erilaisista lähteistä, jolloin suuret muuttujan arvot kuvastavat myös epäsuorasti kiinnostusta ja otetta jatko-opintojen suunnitteluun. Muita tekijöitä koskevassa tarkastelussa tällä on se mielenkiintoinen seuraus, että opiskelijan aktiivisuus on vakioitu myös muiden taustamuuttujien suhteen! Toinen merkittävä tutkimustulos on, että varsinaisen formaalin opinto-ohjauksen ohella tuloksissa korostuvat myös epämuodolliset sosiaalisen tuen verkostot ja niiden merkitys jatkokoulutusvalintoja koskevaan tietoon. Havaitut alueelliset erot ovat sen sijaan huolestuttavia, koska niitä ilmenee aineistossa siitäkin huolimatta, että opintojen ohjauksen saavutettavuuteen sekä eri koulutusalojen kiinnostavuuteen paikantuvat tekijät on asetelmassa pyritty kontrolloimaan.

Lopuksi tarkastellaan vastaajien kokemusta itseään kiinnostavan koulutusalan valintaperusteiden tuntemuksesta. Kuviossa 4.4 vastaajat on järjestetty kiinnostavan koulutusalan suhteen valintaperusteiden keskimääräisen tuntemuksen mukaan laskevassa järjestyksessä. Aineistossa parhaiten valintaperusteet kokivat tuntevansa sotilas- ja turvallisuusala (joskin pieni vastaajamäärä), sosiaali- ja terveysalan sekä

³ Huomionarvoista on, että kaikkia viittä tuen lähdettä on kyselyssä arvioitu määrällisesti samalla vastausasteikolla, joten tulosten perusteella on periaatteessa mahdollista arvioida eri lähteistä saadun tuen vaikuttavuutta (sillä malliperusteinen kovarianssitarkastelu vakioi muut lähteet).

tekniikan ja liikenteen alan koulutuksista kiinnostuneet. Heikoin kokemus on keskimäärin luonnonvara- ja ympäristöalasta sekä humanistisesta ja kasvatusalasta kiinnostuneilla.

Kuvio 4.5 Kokemus kiinnostavana koetun koulutusalan valintaperusteiden tuntemuksesta. Koulutusalat keskimääräisen kokemuksen mukaan laskevassa järjestyksessä

TUTKIMUKSEN

TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin sähköisenä kyselynä 21.11.-9.12.2016 välisenä aikana 14 838 opiskelijan otokselle, joka poimittiin SLL:n jäsenrekisteristä, minkä lisäksi kysely toteutettiin ohjattuna luokkahuonekyselynä neljän lukion opotunneilla.

Kyselyyn vastasi 3203 opiskelijaa, joista 168 luokkahuoneessa ohjatusti. Lopullinen vastausprosentti kyselyyn oli 22,5. Kyselyaineisto on painotettu otanta-asetelman ja vastauskadon suhteen vastaamaan tilastovuoden 2015 nuorten opetussuunnitelman mukaan opiskelevien perusjoukkoa sukupuoli, maakunta sekä opiskeluvuoden mukaan.

Kyselytutkimuksen kohdeperusjoukoksi määriteltiin syksyllä 2016 nuorten opetussuunnitelman mukaan opiskelevat lukiolaiset Suomessa (pl. Ahvenanmaa). Vuoden 2015 opiskelijatilastoinnin (Vipunen) mukaan näin määritellyn perusjoukon koko oli 95 482 opiskelijaa, joita tavoitellaan Suomen Lukiolaisten Liiton jäsenrekisteristä poimitulla otoksella, joka toteutetaan lukuvuonna 2016-17 voimassa olevista jäsenyyksistä, ja joiden opinnot ovat alkaneet aikaisintaan vuonna 2014.

Näin määritellyn perusjoukon suhteen on jäsenrekisterin suhteen huomioitava poiminnan myötä perusjoukon suhteen ilmenevä otannan yli- ja alipeitto, sillä jäsenrekisteri ei liiton vapaaehtoisien jäsenyyden myötä kata koko perusjoukkoa, jolloin liittoon kuulumattomat lukiolaiset jäävät otannan alipeittoon. Tutkimuksen otanta-asetelmassa jäsenrekisterin edustavan kuitenkin läpileikkausta lukiolaisista, vaikka tosiasiallisesti jäsenkunta on väistämättä joidenkin sellaisten tekijöiden suhteen valikoitunut, joita ei tämän tutkimuksen puitteissa pystytä tavoittamaan.

Tavoiteperusjoukon suhteen otannan ylipeiton muodostavat puolestaan ne aikuislukioissa opiskelevat, jotka kuuluvat Suomen Lukiolaisten liittoon. Otoksessa selkeästi tunnistettavat aikuislukioissa opiskelevat poistettiin manuaalisesti niissä tapauksissa, joissa oppilaitos oli selvästi tunnistettavissa aikuislukioksi. Tällaisia selkeitä tapauksia oli otoksessa yhteensä 63 kpl. Lisäksi jäsenrekisteristä toteutetun otannan alipeittoon jäivät ne abivuoden opiskelijat, jotka on jäsenrekisterissä muutettu passiivisiksi jäseniksi maksamattoman jäsenmaksun sekä neljän vuoden jälkeen lukio-opintojen alkamisesta.

Yhteistyössä SLL:n verkostojen kautta osa tutkimuksesta päätettiin toteuttaa ohjattuna luokkahuonevastauksina yhteistyölukioiden opotunneilla. Näiden yhteistyölukioiden varsinaiseen tutkimusotokseen poimitut opiskelijat poistettiin tutkimusrekisteristä, jotta nämä eivät saisi ylimääräistä kyselykutsua ohjatun vastaustilanteen jälkeen tai sitä ennen.

Tutkimusotos poimittiin jäsenrekisteristä satunnaisotannalla, jonka yhteydessä tutkimukseen kutsuttavilta poimittiin taustatietoina tiedot oppilaitoksesta, sukupuolesta, lukion alkamisvuodesta sekä siitä, mihin SLL:n piiriin vastaaja kuului. Taustatiedot koulutuksen sijaintimaakunnasta sekä oppilaitoksen koosta yhdistettiin taustatietoaineistoon jälkikäteen linkittämällä rekisteristä poimittu oppilaitos-tieto OPH:n koulutustietokanta Vipusen aineistoon, josta aineistoon

lisättiin tiedot perusjoukon koosta oppilaitoksittain sukupuolen mukaan. Rekisteritaustatietoja hyödynnetään sekä tiedonkeruun edustavuuden tarkasteluissa sekä taustatietoina tutkimuksen tilastollisissa tarkasteluissa.

Koulutustilastoinnin tiedot päivittyvät kuitenkin tutkimuksen tarpeisiin nähden valitettavalla viiveellä, joten tuoreinta vuoden 2016 uusien opiskelijoiden tilastoa ei ollut vielä tiedonkeruun ajankohtana käynnissä. Tästä syystä perusjoukon tuorein, vuoden 2016 opintonsa aloittaneiden osite painotetaan edellisen tilastovuoden tilanteen ja opiskelijamäärän mukaan. Myös oppilaitoksen opiskelijamäärä ja sukupuolijakauma perustuvat siten edellisvuoden tilastoon.

Taulukko 0.1 Kohdeperusjoukko, otantakehikko, otos ja vastanneiden jakauma lukion aloitusvuoden mukaan

	2014	2015	2016
Perusjoukko	31 706	32 168	-
Jäsenrekisteri	15684	13805	6930
Tutkimusotos	6108	5151	3310
Vastanneita	1121	1142	1018

* Otantakehikossa ei pystytty huomioimaan lukion keskeyttäneitä

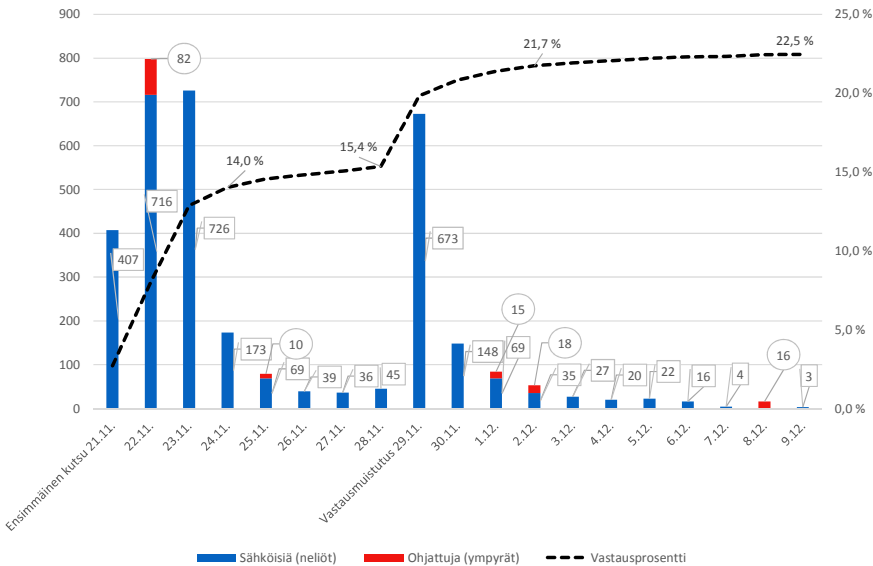
KYSELYN TOTEUTUS

Tutkimuksen tiedonkeruu toteutettiin sähköisenä kyselynä Surveypal-ohjelmistolla SLL:n jäsenrekisteristä poimitulle otokselle. Kyselykutsu lähetettiin tutkimusotokselle viikonpäivittäin porrastetusti siten, että ensimmäiset 4819 kyselykutsua lähetettiin maanantaina 21.11. toiset 4978 tiistaina 22.11. ja loput 4976 keskiviikkona 23.11. Kyselykutsuja lähetettiin yhteensä 14838, minkä lisäksi kysely toteutettiin ohjatusti neljässä lukios-

sa yhteensä 168 opiskelijalle. Kyselyn mediaanivastausaika 15 minuuttia vastasi hyvin opiskelijoille viestitettyä, suunniteltua pituutta.

Tiedonkeruun ensimmäisessä vaiheessa pyrittiin huomioimaan lukiolaisten viikonpäivän mukaan vaihteleva vastaushalukkuus osittamalla kyselyn lähettäminen tiedonkeruun ensimmäisellä viikolla kolmeen viikonpäivään. Loppujen lopuksi kyselykutsun lähettämispäivällä ei ollutkaan mainitavaa merkitystä, sillä maanantaina kyselykutsun vastaanottaneiden aktiivisuus oli kyselyn sulkeuduttua 21,9; tiistaina 21,4 ja keskiviikkona 21,8 prosenttia (vaikka vastaaminen toki hajautui useammalle päivälle). Siksi kyselyn ainoa muistutussähköposti päätettiin lähettää kaikille samanaikaisesti 29.11. Kysely suljettiin lopulta 9.12. vastausaktiivisuuden hiivuttua, ja lopulliseksi vastausprosentiksi saavutettiin 22,5 (ohjatut luokahuoneessa vastatut osaotokset katsotaan vastauskadottomiksi, sillä tietojemme mukaan kieltäytymisiä ei ilmennyt).

Kuvio 1. Kyselyn vastausaktiivisuus (ohjatut ja sähköiset vastaukset) tiedonkeruun kuluessa 21.11.-9.12. ja vastausprosentin kehitys.

VASTAUSKATO JA PAINOTUS

Kyselyaineistojen painotus on rutiininomainen toimenpide, jolla pyritään korjaamaan otanta-asetelmasta sekä vastauskadosta johtuvaa vinoumaa suhteessa tavoiteperusjoukkoon. Otanta-asetelma vaikuttaa vastaajajoukon koostumukseen erityisesti siten, että abivuoden opiskelijat ovat aktiivisten jäsenten rekisteriotoksessa aliedustettuina, koska heistä suhteellisen suuri osa on jättänyt jäsenmaksun aikaisemmin maksamatta.

Opiskeluvuoden ohella otantakehikosta seuraa pieniä alueellisia eroja otoksen jakaumassa suhteessa perusjoukkoon, sillä opiskelijoiden järjestäytymisaste vaihtelee alueittain. Alueellisesti hieman vaihdellut vastausaktiivisuus huomioidaan painotuksessa malliperusteisesti¹ siten, että tutkimusotoksen vastaushalukkuutta estimoidaan logistisella regressiomallilla, jossa vastaamista selittävät vastaajan sukupuoli, opintojen aloitusvuosi sekä maakunta. Laskemalla vastauspropensiteetin (mallin perusteella laskettu estimaatti) käänteisluku, saadaan vastauskatoa oikaiseva painokerroin, joka lopuksi kalibroidaan sukupuolen mukaan, jotta aineiston sukupuolijakauma vastaisi mahdollisimman tarkasti jakaumaa perusjoukossa.

Taulukossa 0.2 on esitetty tutkimusotoksen ja painotetun otoksen jakauma maakunnittain suhteessa perusjoukkoon. Painotus oikaisee alueellisesti käytännössä kahta asiaa: 1) otantakehikkona käytetyn SLL:n jäsenrekisterin alueellista edustavuutta sekä toisaalta 2) alueellisesti hieman vaihdellutta vastausaktiivisuutta. Vaikka kyselyaineisto käsittää yli 3000 lukiolaisen vastaukset, huomataan vastausten maakuntakohdaisesta jakaumasta, ettei aineistossa ole riittävästi tilastollista voimaa laskea maakuntatason estimaatteja muista kuin suurista maakunnista (käytännössä vain Uusimaa ja Pirkanmaa). Aluetason tarkastelussa tyydytäänkin siten noudattamaan karkeampaa neliluokkaista alueluokitusta (Etelä, Itä, Länsi ja Pohjois-Suomi).

¹ Ekholm, A., & Laaksonen, S. (1991). Weighting via response modeling in the Finnish Household Budget Survey. *Journal of Official Statistics*, 7(3), 325-337.

Taulukko 0.2 Kyselyn vastausaktiivisuus piireittäin ja lukion aloitusvuoden mukaan

Piiri	Vastanneet	Otos	Vastausprosentti
Finnish International Baccalaureate Society	46	231	19,9%
Helsingin piiri	419	1745	24,0%
Hämeen piiri	222	1020	21,8%
Itä-Suomen piiri	237	1199	19,8%
Järvi-Suomen piiri	197	929	21,2%
Kaakkois-Suomen piiri	153	817	18,7%
Lapin piiri	96	496	19,4%
Lounais-Suomen piiri	406	1765	23,0%
Pirkanmaan piiri	412	1876	22,0%
Pohjanmaan piiri	257	1287	20,0%
Pohjois-Suomen piiri	243	1102	22,1%
Uudenmaan piiri	511	2302	22,2%
Luokahuonevastaukset		168	100
Aloitusvuosi			
2013	80	336	23,8%
2014	1092	6079	18,0%
2015	1139	5148	22,1%
2016	883	3174	27,8%
Kaikki	3203	14773	21,7%

Taulukko 0.3 Perusjoukon, tutkimusotoksen sekä painotetun otoksen jakauma maakunnittain.

	Perusjoukko		Painottamaton aineisto		Painotettu aineisto	
Maakunta	N	%	N painottamaton	% painottamaton	N painotettu	% painotettu
Etelä-Karjala	1 905	2,0	59	1,8	67	2,0
Etelä-Pohjanmaa	3 298	3,4	132	3,9	116	3,5
Etelä-Savo	2 189	2,3	77	2,3	77	2,3
Kainuu	1 250	1,3	43	1,3	44	1,3
Kanta-Häme	2 684	2,8	119	3,5	94	2,8
Keski-Pohjanmaa	1 293	1,3	43	1,3	45	1,4
Keski-Suomi	4 561	4,8	161	4,8	160	4,8
Kymenlaakso	2 651	2,8	68	2,0	93	2,8
Lappi	2 724	2,8	100	3,0	96	2,9
Pirkanmaa	8 681	9,0	533	15,8	304	9,1
Pohjanmaa	3 155	3,3	51	1,5	111	3,3
Pohjois-Karjala	2 613	2,7	93	2,8	92	2,7
Pohjois-Pohjanmaa	7 589	7,9	266	7,9	266	8,0
Pohjois-Savo	4 057	4,2	143	4,2	142	4,3
Päijät-Häme	3 239	3,4	103	3,1	113	3,4
Satakunta	3 698	3,9	143	4,2	130	3,9
Uusimaa	32 009	33,3	949	28,2	1121	33,5
Varsinais-Suomi	7 902	8,2	284	8,4	277	8,3

TILASTOLLISTEN ANALYYSIEN TOTEUTUKSESTA

Tässä tutkimuksessa pyritään tulosten osalta tiiviiseen ja tarkoituksenmukaiseen ilmaisuun, jossa pyritään lähtökohtaisesti esittelemään kyselyn kaikki keskeiset tulokset. Kuitenkin keskeinen osa tutkimusintressistä on luonteeltaan vertailevaa: Opintojen ohjausta koskevien kysymysten vastausjakaumat ovat itsessään kiinnostavia, mutta lisäintressinä on paikantaa sisällöllisesti kiinnostavia eroja kiinnostavien taustamuuttujien suhteen. Kaikkien kysymysten vastausjakauksen esittäminen tällä tavoin ei olisi mielestäni tarkoituksenmukaista, jolloin tutkimuksessa havaittujen erojen sisällöllinen (onko ero sisällöllisesti kiinnostava) ja tilastollinen merkitsevyys (onko havaittu ero tilastollisen epävarmuuden ulkopuolella) toimii tulosten esittelyn ja rakenteen ohjenuorana.

Tulokset esitetään kunkin kiinnostavan taustamuuttujan suhteen siis siinä tapauksessa, että sen suhteen havaitaan kiinnostava ero. Jos esimerkiksi pienten lukiodien vastaajat ovat keskimäärin tyytyväisempiä opinto-ohjaukseen kuin suurten, esitetään vastausjakauma tämän luokittelun suhteen. Tilastollisten erojen tarkastelussa hyödynnetään 7-portaisten likert-asteikollisten väittämien suhteen kaksisuuntaista ANOVAa (Analysis of Variance) ja havaitun efektin suuruutta tarkastellaan Eta (Effect Size) -tunnusluvun² suhteen. Havaitun eron sisällöllisessä tulkinassa sovelletaan Cohenin nyrkkisääntöä³, jonka mukaan efektin suuruus suhteutetaan esiodotuksiin: Pieni efekti on kiinnostava tapauksissa, joissa ei odoteta eroja lainkaan esiintyvän, ja siellä missä odotetaan, on suurempi effect size puolestaan kiinnostava.

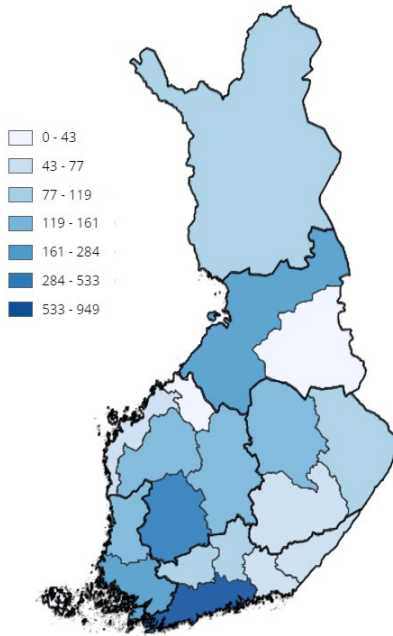
Tilastollisissa tarkasteluissa testataan siis ryhmäkeskiarvojen eroja seuraavien taustatekijöiden suhteen, ja niistä raportoidaan lukijalle vain kiinnostavan eron omaavat jakaumat:

- Sukupuoli (mies/nainen)
- Lukion koko (pieni = alle 300, keski-suuri = 300-550, suuri = yli 550 opiskelijaa)
- Vanhempien koulutus (vähintään toinen vanhemmista korkeakoulutettu tai ylempi toimihenkilö)
- Alue (Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Länsi-Suomi, Pohjois-Suomi)

² Richardson, J. T. (2011). Eta squared and partial eta squared as measures of effect size in educational research. *Educational Research Review*, 6(2), 135-147.

³ Cohen, J. (1992). Statistical power analysis. *Current directions in psychological science*, 1(3), 98-101.

Kartta 1. Kyselyn vastaajamäärä maakunnittain

Vanhempien koulutus- ja työmarkkina-asemaa haarukoitiin kyselyssä kaksiosaisella kysymyksellä, jossa ensimmäisessä osassa vastaajaa pyydettiin arvioimaan vanhempiansa koulutustasoa luokituksella ”molemmat”, ”ainakin toinen”, ”ei kumpikaan” ja ”en tiedä”. ”En tiedä” vastanneita pyydettiin seuraavaksi kertomaan isänsä ja äitinsä ammatti, joista tutkija puolestaan haarukoi korkea-asteen yliopistotutkintoa edellyttävät sekä ylemmät toimihenkilöammatit. Jos opiskelija ei osannut nimetä vanhempiansa ammattia, katsottiin nämä siinä tapauksessa kuuluvaksi luokkaan ”ei korkeakoulututkintoa tai ylempi toimihenkilö”.

Koulun koko määritellään puolestaan tarkasteluissa aineistolähtöisesti opiskelijan lukion koon kvartiilivälin mukaan siten, että pienet lukiot määritellään aineistossa alakvartiiliin (alle 246 oppilasta) ja suuret lukiot yläkvartiiliin (yli 631 oppilasta) kuuluviksi. Keskisuuret lukiot puolestaan määritellään keskikvartiilien mukaan (247-630).

Taulukko 0.4 Vastaajien sukupuoli- ja aluejakauma

	Mies	Nainen	Muu	Yhteensä
Etelä-Suomi	250	798	4	1052
Länsi-Suomi	327	1131	8	1466
Itä-Suomi	86	351	3	440
Pohjois-Suomi	71	336	2	409
Yhteensä	734	2616	17	3367

MENETELMÄLIITE A:
KORRESPONDENSSIANALYYSI

Korrespondenssianalyysi on käyttökelpoinen menetelmä pyrkiä tiivistämään ainevalintoja kuvaavaa tietoa helposti tulkittavaan graafiseen muotoon. Korrespondenssianalyysin juuret löytyvät 1900-luvun jälkipuoliskon ranskalaisessa sosiologiassa, josta juontuu myös menetelmän lempinimi *ranskalainen geometrinen menetelmä*⁴. Menetelmä ei myöskään vaadi selittävien ja selitettävien muuttujien määrittelyä vaan tarkastelee yhtäaikaisesti kaikkien muuttujien suhteita toisiinsa, ja tiivistää näitä koskevat yhteydet 2- tai useampiulotteiselle geometriselle tasolle siten, että pisteiden läheisyys kuvastaa muuttujaluokkien yhteyksiä. Lähekkäin esiintyvät pisteet kuvastavat siten usein yhdessä esiintyviä ainevalintoja tai tiettyjen aineiden välttelyä.

Sama logiikka pätee myös vastaajien sijoittumiseen: samalla tavalla vastanneet opiskelijat keskittyvät kartalla samaan pisteeseen, kun taas äärilaidoille kauas toisistaan sijoittuvat vastaajat ovat mieltymyksiltään kaikkein erilaisimpia. Taustamuuttujien suhteen laskettavat pisteet kuvaavat kunkin opiskelijaryhmän jäsenten sijoittumista tapahtumamieltymysten määrittämälle tasolle, ja sijoittuvat lähelle kartan keskipistettä silloin, kun opiskelijaryhmän sisällä makumieltymykset ovat heterogeenisiä (ei-erottelevia).

⁴ Erittäin hyvä soveltamislähtöinen teos menetelmään: Le Roux, B., & Rouanet, H. (2010). Multiple correspondence analysis (Vol. 163). Sage.

Menetelmän lähtökohtana on siten kuvata erilaisia muuttujia tiivistävää informaatiota graafisesti ilman lähtöoletuksia siitä, miten tutkittavan ilmiön tulisi jonkin teorian tai muun ennakkotiedon suhteen jäsentyä. Menetelmä on siten aineistolähtöinen tapa tiivistää ja havainnollistaa informaatiota helposti tulkittavaan muotoon. Erilaisia kiinnostavia sosio-demografisia, opiskelijaryhmiä kuvaavia muuttujia voidaan myöhemmässä vaiheessa lisätä tapahtumatyyppien keskinäisiä suhteita kuvaavaan karttaan, mutta nämä eivät vaikuta suoraan kartan koordinaatistoon.

MENETELMÄLIITE B: REGRESSIOANALYYSI

Regressioanalyysin (*regression analysis*) avulla tarkastellaan yhden tai useamman selittävän muuttujan vaikutusta selitettävään muuttujaan. Menetelmän avulla vastataan tutkimuksessa siihen, vaikuttaako opiskelijan jatkokoulutusvalintojen yhteishaun selkeyden kokemukseen vanhempien tausta sen jälkeen, kun jatkokoulutusvalinnan sisältö sekä muut tekijät kontrolloidaan. Menetelmän erityinen etu on, että siinä voidaan tutkia yhtä aikaa monen selittävän muuttujan vaikutusta selitettävään muuttujaan. Tällöin tuloksen kertovat, mikä on yksittäisen selittävän muuttujan osuus silloin kuin muiden vaikuttavien tekijöiden vaikutus selitettävään muuttujaan on otettu huomioon.

Regressiomallin eli -yhtälön pätevyyttä voidaan arvioida sen mukaan, kuinka lähelle kuvion pisteet sijoittuvat regressiosuoraa. Mitä lähempänä suoraa ne sijaitsevat, sitä parempi on regressiomallin selitysvaima ja päinvastoin. Yksittäisen havainnon arvon etäisyyttä regressiosuorasta kutsutaan havainnon **virhetermiksi** tai **residuaaliksi** (*residual*). Mitä suuremmat mallin virhetermit itseisarvoltaan ovat, sitä huonompi ennustearvo regressiomallilla on ja päinvastoin.

SUOMEN LUKIOLAISTEN

LIITTO:

KYMMENEN

AJATUSTA OPINTO-

OHJAUKSEN

KEHITTÄMISEKSI

Laadukas ja hyvin resursoitu opinto-ohjaus on opiskelijan sujuvan opin-
topolun paras tuki. Hyvät kokemukset opinto-ohjauksesta ovat opiskel-
joille erittäin merkityksellisiä. Myös poliittisessa päätöksenteossa opin-
to-ohjaus nimetään usein tärkeäksi osaksi erilaisia lukiolaisen asemaan
vaikuttavia uudistuksia. Viime vuosien esimerkkejä tällaisista ovat opis-
kelijavalintojen uudistaminen sekä tuntijakokokeilu. Opinto-ohjaus on
koulutusjärjestelmän uudistamisen kivijalka, jonka toimintaedellytykset
on varmistettava.

Opinto-ohjausselvityksemme keskeisimmät huomiot ja huolenai-
heet voidaan jaotella neljään kategoriaan: ainevalintojen ja opintopol-
kujen sukupuolittuneisuus, opiskelijoiden elämänhallinta ja jaksaminen,
tarve yksilölliseen tukeen oppiaine- ja jatko-opintovalintoja tehtäessä
sekä vanhempien koulutustaustan vaikutukset. Näitä osa-alueita tulee
kehittämistyössä erityisesti tarkastella.

TOIMENPITEET LUKIOLAISTEN OPINTO- OHJAUKSEN JA OPISKELUKYVYN KEHITTÄMISEKSI:

- 1.** Käynnistetään valtakunnallinen opinto-ohjauksen kehittämisohjelma.
- 2.** Turvataan opinto-ohjauksen riittävät resurssit määrittelemällä yhdelle opinto-ohjaajalle enintään 200 ohjattavaa.
- 3.** Kehitetään ohjauksen oikea-aikaisuutta. Opintojen alussa tuetaan erityisesti opiskelu- ja ajanhallintataitojen kehittymistä.
- 4.** Vahvistetaan ohjauksen yksilöllisyyttä kehittämällä opinto-ohjauksen kursseille ryhmäohjauksen rinnalle vaihtoehtoisia suoritustapoja.
- 5.** Vahvistetaan kaikki ohjaa -periaatetta: selkeytetään aineenopettajien rooli ja vastuu ohjauksessa.
- 6.** Kiinnitetään täydennyskoulutuksessa huomiota stereotyyppisen ajattelun purkamiseen ja annetaan työkaluja sukupuolineutraaliin opetukseen ja ohjaukseen.
- 7.** Tarjotaan jokaiselle lukiolaiselle valinnainen TET-jakso, jonka voisi viettää työelämään tai korkeakouluun tutustuen.
- 8.** Varmistetaan, että erilaiset suunnitelmat ovat hyödyllinen tuki opiskelijalle. Henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa, ylioppilastutkintosuunnitelmaa sekä jatko-opinto- ja urasuunnitelmaa päivitetään opintojen edetessä.
- 9.** Tuetaan välivuoden viettäjiä säätämällä koulutuksen järjestäjille ylioppilaiden jälkiohjausvelvoite.
- 10.** Annetaan opiskelijoille mahdollisuus löytää oma polkonsa esittelemällä koulutusaloja ja oppilaitoksia Suomessa sekä ulkomailla mahdollisimman laajasti.

SUOMEN
LUKIOLAISTEN
LIITTO

Suomen Lukiolaisten Liitto
Töölönkatu 35 B
00260 Helsinki

lukio.fi